

Nr 52.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vattenlagen; given Stockholms slott den 8 februari 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vattenlagen.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I syfte att främja ett snabbare genomförande av vattenkraft- och vattenregleringsföretag föreslås, att vattendomstol skall kunna till särskilt avgörande upptaga själva byggnadsfrågan beträffande ett ifrågasatt företag samt att i samband med tillstånd till utförande av ett företag uppskov må meddelas rörande sådana frågor om ersättning m. m., vilka icke med erforderlig säkerhet kunna bedömas på förhand. I anslutning härtill föreslås bl. a. en regel, enligt vilken beslut om ersättning till sakägare i vissa fall skall kunna omedelbart verkställas.

Förslaget innebär vidare vissa utvidgningar av möjligheterna att tvångsvis taga annans mark i anspråk för vattenbyggnader m. m.

Slutligen föreslås vissa ändringar i vattenlagen, i syfte bl. a. att främja en grundlig förberedelse av större vattenkraft- och vattenregleringsföretag.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändring i vattenlagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 14, 16 och 20 §§, 3 kap. 14 §, 6 kap. 11 §, 7 kap. 40, 58 och 62 §§, 8 kap. 49 §, 9 kap. 48 och 67 §§, 11 kap. 17, 27, 32—35, 46, 66, 67, 81 och 98 §§, 12 kap. 6 § samt 14 kap. 5 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

2 KAP.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet, *eller att å annans grund i eller vid vattendrag* verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *ägare av fastighet, som sålunda tages i anspråk*, pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

2 KAP.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *fastighetens ägare* pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. *Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt.* Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 kap. 14 § SFS 1911: 614, beträffande 2 kap. 16 § 1945: 139, beträffande 6 kap. 11 § 1919: 425, beträffande 7 kap. 40, 58 och 62 §§ 1920: 459, beträffande 8 kap. 49 § 1941: 614, beträffande 9 kap. 48 § 1945: 139, beträffande 11 kap. 17, 27, 32 och 33 §§ 1948: 479, beträffande 11 kap. 34 § 1939: 146, beträffande 11 kap. 35 och 46 §§ 1948: 479, beträffande 11 kap. 66 § 1919: 425, beträffande 11 kap. 67 § 1941: 614, beträffande 11 kap. 81 och 98 §§ 1946: 839 samt beträffande 14 kap. 5 § 1939: 146.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

16 §.

Där utmål för *vattenkraftstation med eller utan elektrisk utrustning* icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av mark vid eller i närheten av *vattendraget* pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, till sådant utmål upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Tages strömfall i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §, må utmål, som i första stycket sägs, lösas, om så erfordras.

16 §.

Där utmål för *byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar* icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av mark vid eller i närheten av *vattendrag eller annat vattenområde, varom fråga är*, pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, till sådant utmål upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Är området avsett att utgöra eller ingå i strömfallsfastighet, varom i 11 kap. 62 § 2 mom. sägs, må det lösas.

20 §.

1 mom. Ej må — — — byggnaden förnärmas.

Äro i andra fall än ovan nämnts sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas, erfordras jämväl domstolens prövning; *dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i vatten, där varje svensk undersåte äger rätt att fiska, ej heller beträffande sådan byggnad i annat vatten*, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.

Tarvas till — — — av arbetet.

Där någon — — — sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

20 §.

1 mom. Ej må — — — byggnaden förnärmas.

Äro i andra fall än ovan nämnts sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas, erfordras jämväl domstolens prövning. *Dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i allmänt vatten; ej heller beträffande sådan byggnad i enskilt vatten*, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.

Tarvas till — — — av arbetet.

Där någon — — — sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

(Gällande lydelse:)

3 KAP.

14 §.

Innan stadgar för vattenregleringsföretag blivit antagna och fastställda samt anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas.

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — ortens tidningar.

6 KAP.

11 §.

För anläggningskostnaden njute anläggaren i den ordning, som stadgas i lagen om flottning i allmän flottled, ersättning av de flottande med belopp, som, sedan flottleden blivit besiktigad och godkänd, jämlikt 11 kap. 66 § *andra stycket* fastställs med hänsyn till det skick, vari byggnader och arbeten befinnas vid tiden för godkännandet.

Till anläggningskostnad — — — flottledens godkännande.

Har ersättning — — — till flottningföreningen.

7 KAP.

40 §.

Tarvas för ändamål, som i 37 § sägs, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller att å annans grund i eller vid vattendrag* verkställas grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande

(Föreslagen lydelse:)

3 KAP.

14 §.

Innan stadgar för vattenregleringsföretag blivit antagna och fastställda samt anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — ortens tidningar.

6 KAP.

11 §.

För anläggningskostnaden njute anläggaren i den ordning, som stadgas i lagen om flottning i allmän flottled, ersättning av de flottande med belopp, som, sedan flottleden blivit besiktigad och godkänd, jämlikt 11 kap. 66 § *3 mom.* fastställs med hänsyn till det skick, vari byggnader och arbeten befinnas vid tiden för godkännandet.

Till anläggningskostnad — — — flottledens godkännande.

Har ersättning — — — till flottningföreningen.

7 KAP.

40 §.

Tarvas för ändamål, som i 37 § sägs, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställs grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskan-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

lerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare ägare av fastighet, som sålunda tages i anspråk, pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils.

de av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. *Samma lag vare, där det för utförande av dylik åtgärd eller av byggnad eller anordning, som avses i andra stycket, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbo-städer eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt.*

Där utmål för byggnad eller anordning, som erfordras för företaget, icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av därför lämpad mark pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Ej må för ändamål, som nu sagts, tagas i anspråk tomtplats, trädgård eller park, där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas.

Ej må för ändamål, som i denna § sagts, tagas i anspråk tomtplats, trädgård eller park, där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas.

58 §.

Har företag, varom i detta kap. sägs, icke bragts till slut inom tid, som enligt 10 kap. 62 § föreskrivits, vare frågan om företaget förfallen; dock må, om giltigt skäl för dröjsmål visas eller genom företagets inställande synnerligt men skulle uppstå, vattendomstolen på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan bevilja anstånd med företagets fullbordande på högst tio år.

Har fråga — — — taga del.

62 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 61 § avses, arbete å annans mark verkställas el-

58 §.

Har företag, varom i detta kap. sägs, icke bragts till slut inom tid, som enligt 10 kap. 62 § eller 11 kap. 63 § föreskrivits, vare frågan om företaget förfallen; dock må, om giltigt skäl för dröjsmål visas eller genom företagets inställande synnerligt men skulle uppstå, vattendomstolen på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan bevilja anstånd med företagets fullbordande på högst tio år.

Har fråga — — — taga del.

62 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 61 § avses, arbete å annans mark verkställas el-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

ler åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas.

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

8 KAP.

49 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 48 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. Vad nu sagts *skall dock ej gälla, om syssloman enligt 53 § förordnats för handhavande av företagets angelägenheter.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

9 KAP.

48 §.

Ersättning i penningar skall beräknas till fulla värdet och hälften därutöver, då fråga är om ersättning för:

5. intrång, som avses i 2 kap. 16 § första stycket, så ock intrång genom ledning för elektrisk kraftöverföring;

Om undantag — — — i 50 §.

67 §.

Har på grund av förordnande jämlikt 11 kap. 67 § vattendomstols ut-

ler åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

8 KAP.

49 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 48 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. Vad nu sagts *gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom., och ej heller för det fall, att syssloman enligt vad nedan i 53 § sägs förordnats för handhavande av företagets angelägenheter.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

9 KAP.

48 §.

Ersättning i penningar skall beräknas till fulla värdet och hälften därutöver, då fråga är om ersättning för:

5. intrång, som avses i 2 kap. 16 § första stycket *och 7 kap. 40 § andra stycket*, så ock intrång genom ledning för elektrisk kraftöverföring;

Om undantag — — — i 50 §.

67 §.

Har av vattendomstolen meddelat tillstånd till företag eller åtgärd, som

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

slag gått i verkställighet, innan det vunnit laga kraft, och varder till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt ovan givna regler skall hos Konungens befallningshavande nedsättas, slutligen bestämd till högre belopp än det redan nedsatta, åligge ersättningsgivaren att inom trettio dagar från det utslag i målet vunnit laga kraft nedsätta det överskjutande beloppet, vid äventyr att detta eljest på ansökan av den till ersättningen berättigade eller, där flera må äga rätt därtill, någon av dem genom Konungens befallningshavandes försorg hos den försumlige uttages. Bestämmas ersättningen ej till högre belopp, göre ersättningsgivaren, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande. *Ej må, ändå att ersättningen varder till lägre belopp bestämd, vad redan nedsatts återkrävas, och gälle vad nu sagts jämväl, då ersättningen guldits i annan ordning än genom dess nedsättning.*

Har eljest ersättning till följd av företag enligt denna lag fastställts först efter det företaget blivit utfört, och skall enligt stadgandena i 54 § ersättningen hos Konungens befallningshavande nedsättas, vare ersättningsgivaren pliktig att inom trettio dagar sedan det utslag, varigenom ersättningsbeloppet blivit bestämt, vunnit laga kraft, nedsätta beloppet vid äventyr, som i första stycket sägs.

i denna lag avses, på grund av förordnande jämlikt 11 kap. 67 § första stycket tagits i anspråk, innan vattendomstolens utslag vunnit laga kraft, och varder till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt ovan givna regler skall hos Konungens befallningshavande nedsättas, slutligen bestämd till högre belopp än det redan nedsatta, åligge ersättningsgivaren att inom trettio dagar från det utslag i målet vunnit laga kraft nedsätta det överskjutande beloppet, vid äventyr att detta eljest på ansökan av den till ersättningen berättigade eller, där flera må äga rätt därtill, någon av dem genom Konungens befallningshavandes försorg hos den försumlige uttages. Bestämmas ersättningen ej till högre belopp, göre ersättningsgivaren, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande.

Har eljest ersättning till följd av företag enligt denna lag fastställts först efter det företaget blivit utfört, och skall enligt stadgandena i 54 § ersättningen hos Konungens befallningshavande nedsättas, vare ersättningsgivaren pliktig att inom trettio dagar sedan det utslag, varigenom ersättningsbeloppet blivit bestämt, vunnit laga kraft eller, där förordnande meddelats jämlikt 11 kap. 67 § andra stycket, inom samma tid från utslagets dag nedsätta beloppet vid äventyr, som ovan sagts.

Belopp som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos Ko-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

nungens befallningshavande eller guldits i annan ordning må ej till någon del återkrävas, ändå att, efter klagan över ersättningsbeslutet, ersättningen bestämmes till lägre belopp eller ersättning förklaras icke skola utgå.

11 KAP.

11 KAP.

17 §.

17 §.

Till vattenmål hänföres följande mål:

Till vattenmål hänföres följande mål:

A. ansökningsmål:**A. ansökningsmål:****B. stämningsmål:****B. stämningsmål:**

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 10 § om bestämmande av fiskeavgift, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt till utmål å annans fastighet;

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 10 § om bestämmande av fiskeavgift, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt att taga annans mark i anspråk till utmål;

C. besvärsmål:**C. besvärsmål:****D. underställningsmål:****D. underställningsmål:**

Hurusom, efter — — — i 68 §.

Hurusom, efter — — — i 68 §.

27 §.

27 §.

1 mom. Ansökan enligt — — — böra utgå.

1 mom. Ansökan enligt — — — böra utgå.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

2 mom. Ansökan enligt — — —
anläggningen, uppgiven.

I fråga om — — — ersättning där-
för.

3 mom. Ansökan, som — — —
anläggningens bortskaffande.

Vad nu sagts — — — i 17 § 10
sägs.

4 mom. I ansökan — — — och
hemvist.

5 mom. Då ansökan — — — led-
ningen sträckning.

Vad nu sagts — — — till vatten.

2 mom. Ansökan enligt — — —
anläggningen, uppgiven.

I fråga om — — — ersättning där-
för.

3 mom. Ansökan, som — — —
anläggningens bortskaffande.

Vad nu sagts — — — i 17 § 10
sägs.

4 mom. I ansökan — — — och
hemvist.

5 mom. Då ansökan — — — led-
ningens sträckning.

Vad nu sagts — — — till vatten.

6 mom. Ansökan rörande företag
av betydande omfattning eller ingri-
pande beskaffenhet skall innehålla
uppgift om de åtgärder sökanden må
hava vidtagit för att bereda Konung-
ens befallningshavande i det län,
inom vilket företaget huvudsakligen
skall verkställas, samt övriga av fö-
retaget berörda myndigheter och
sammanslutningar tillfälle att vid
planläggningen av företaget framföra
önskemål med hänsyn till företagets
verkningar ur allmän synpunkt även-
som om vad i anledning av sådana
åtgärder huvudsakligen förekommit.

32 §.

Äro ansökningshandlingarna — —
— utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla
dels tillkännagivande:

att, intill — — — dylika ställen;

att, därest — — — eller ställen;

att även — — — att tillgå; samt

att kallelser — — — är sagt;

dels ock erinran om innehållet i
38 och 53 §§ jämte besked om den
tid, inom vilken erinringar enligt 38 §
skola ingivas.

32 §.

Äro ansökningshandlingarna — —
— utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla
dels tillkännagivande:

att, intill — — — dylika ställen;

att, därest — — — eller ställen,

att även — — — att tillgå; samt

att kallelser — — — är sagt;

dels erinran om innehållet i 38
och 53 §§ jämte besked om den tid,
inom vilken erinringar enligt 38 §
skola ingivas;

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

I mål — — — är utfört.
 Innefattar ansökan — — — i företaget.
 Om kungörelsens — — — finnes stadgat.
 Är fråga — — — stycket sägs.
 Huruledes mål — — — 61 § andra stycket.

33 §.

Kungörelse, som — — — kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i betalt öppet brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens *utfärdande, om det eller de ställen, varest handlingarna i målet hållas för parterna tillgängliga, samt om den för erinringars avgivande bestämda tiden* till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

dels ock erinran om vad i 65 § stadgas om sakägares rätt till gottgörelse för kostnader samt, i tillämpliga fall, om föreskriften i 35 § 1 mom. andra stycket andra punkten rörande förordnande av särskilt biträde.

I mål — — — är utfört.
 Innefattar ansökan — — — i företaget.
 Om kungörelsens — — — finnes stadgat.
 Är fråga — — — stycket sägs.
 Huruledes mål — — — 61 § andra stycket.

33 §.

Kungörelse, som — — — kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i betalt öppet brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens *inhåll* till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

(Gällande lydelse:)

Där sakägare — — — nu sagts.
 Är jord — — — sätt underrättad.
 Ägare av — — — fastighetens
 ägare.

34 §.

Finnes fastighet — — — den myn-
 dighet.

Är fråga — — — kan påverkas.

35 §.

1 mom. Där fråga — — — i fråga.
 Föres efter ty nu sagts talan i målet av allmänt ombud, åligge ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Menar part, att på grund av företagets omfattning eller eljest åliggande av nu nämnd art bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningen avser huvudsakligen skall verkställas; och *må* Konungens befallningshavande, där *så* prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt, förordna särskild person att på sätt nyss nämnts biträda dem.

Om allmänt — — — parternas kännedom.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

(Föreslagen lydelse:)

Där sakägare — — — nu sagts.
 Är jord — — — sätt underrättad.
 Ägare av — — — fastighetens
 ägare.

34 §.

Finnes fastighet — — — den myn-
 dighet.

Är i ansökningen fråga om företag, som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

Är fråga — — — kan påverkas.

35 §.

1 mom. Där fråga — — — i fråga.
 Föres efter ty nu sagts talan i målet av allmänt ombud, åligge ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Menar part, att på grund av företagets omfattning eller eljest åliggande av nu nämnd art bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningen avser huvudsakligen skall verkställas; och *skall* Konungens befallningshavande, där *det* i sådant fall eller eljest prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt, förordna särskild person att på sätt nyss nämnts biträda dem.

Om allmänt — — — parternas kännedom.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Är fråga --- --- --- motsvarande
tillämpning.

Är fråga --- --- --- motsvarande
tillämpning.

46 §.

I mål, som --- --- --- i fråga.

46 §.

I mål, som --- --- --- i fråga.

Såvitt angår åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet skola bestämmelserna i första stycket äga tillämpning även i andra ansökningsmål än där sägs.

Tarvas till --- --- --- motsvarande
tillämpning.

Tarvas till --- --- --- motsvarande
tillämpning.

Beslut, som --- --- --- annorlunda
förordnar.

Beslut, som --- --- --- annorlunda
förordnar.

66 §.

Vattendomstolen må, när synnerliga skäl därtill prövas föreligga, meddela slutligt utslag rörande viss del av företaget, innan målet i övrigt avgöres.

66 §.

1 mom. Vattendomstolen må, när företagets snara genomförande är angeläget eller eljest synnerliga skäl därtill prövas föreligga, till särskilt avgörande upptaga frågan om företagets tillåtlighet samt, om företaget finnes tillåtligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten.

2 mom. Vid meddelande av tillstånd till företag enligt denna lag äge vattendomstolen, där verkningarna av företaget i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet kunna förutses, utan hinder av vad i 62 § finnes stadgat i avbidan på erfarenhetens rön uppskjuta frågan om de föreskrifter, som i denna del erfordras angående ersättning eller annat.

I samband med beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bliva av mera kännbar beskaffenhet, meddela erforderliga provisoriska bestämmelser angående ersättning eller om vidta-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

gande av åtgärder till skydd för den skadelidande.

Avgörande av målet i den uppskjutna delen skall äga rum så snart ske kan. Ersättning må därvid ej bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser.

Då målet i viss del uppskjutits enligt vad i första stycket sägs, skall, innan tillståndet till företaget må tagas i anspråk, hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för den ersättning, som sökanden eller anläggaren i denna del kan förpliktas utgiva, så ock för ersättning, som i samband med uppskovsbeslutet bestämts att utgå i avbidan på den slutliga prövningen och som ej skall gäldas innan tillståndet tagas i anspråk.

Där i mål om utförande av anläggning eller åtgärd för allmän flottled besiktning å arbetet jämlikt 13 kap. 1 § skall äga rum, bör rörande den anläggare tillkommande gottgörelse för anläggningskostnad utslaget om arbetets verkställande innehålla allenast en förberedande uppskattning efter då föreliggande förhållanden, men gottgörelsen till beloppet fastställas först efter besiktningen med ledning av därvid fastställd värdering och, där så erfordras, ytterligare utredning vid domstolen. Om fastställande av amorteringsplan för gottgörelsens utbekommande skils i 15 § lagen om flottning i allmän flottled.

3 mom. Där i mål om utförande av anläggning eller åtgärd för allmän flottled besiktning å arbetet jämlikt 13 kap. 1 § skall äga rum, bör rörande den anläggare tillkommande gottgörelse för anläggningskostnad utslaget om arbetets verkställande innehålla allenast en förberedande uppskattning efter då föreliggande förhållanden, men gottgörelsen till beloppet fastställas först efter besiktningen med ledning av därvid fastställd värdering och, där så erfordras, ytterligare utredning vid domstolen. Om fastställande av amorteringsplan för gottgörelsens utbekommande skils i 15 § lagen om flottning i allmän flottled.

4 mom. I samband med tillämpning av bestämmelserna i 1 eller 2 mom., så ock eljest, när särskilda skäl därtill äro, må vattendomstolen

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

tillerkänna part ersättning för kostnader å målet utan hinder därav, att partens talan ännu icke blivit slutligen prövad.

67 §.

Vattendomstolen äge, när skäl därtill äro, förordna, att dess beslut må verkställas utan hinder därav, att det icke äger laga kraft; dock allenast såframt, innan medgivet arbete påbörjas eller, där fråga är om ändrade eller nya bestämmelser angående hushållning med vatten eller nyttjande av vattentäkt eller avledande av avloppsvatten, varom i 8 kap. sägs, dessa tillämpas, hos Konungens befallningshavande ställes pant eller borgen för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden eller anläggaren att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, så ock för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig, om vattendomstolens beslut eljest ändras.

67 §.

Vid meddelande av tillstånd till företag eller åtgärd enligt denna lag äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att tillståndet må tagas i anspråk utan hinder av att beslutet därom icke äger laga kraft; dock allenast såframt dessförinnan hos Konungens befallningshavande ställes pant eller borgen för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden eller anläggaren att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, så ock för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig, om vattendomstolens beslut eljest ändras.

Varder, sedan tillstånd meddelats till företag eller åtgärd enligt denna lag, sökanden eller anläggaren ålagt att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utgiva ersättning därför, äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att beslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft.

Är sådant förordnande meddelat, och fullföljes mot beslutet talan i högre rätt, äge denna, när skäl därtill förekomma, att, innan ändringsökandet slutligen prövas, förordna, att verkställighet icke må äga rum.

Är förordnande meddelat enligt denna § och fullföljes mot det beslut, som förordnandet avser, talan i högre rätt, äge denna, när skäl därtill förekomma, att, innan ändringsökandet slutligen prövas, undanröja förordandet.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

81 §.

Vad i 42—45 §§ — — — om stämningssmål.

Utlåtande, som — — — vattenrättsdomarens tjänsterum.
I de — — — är stadgat.

98 §.

Talan mot — — — andra fall.

Beslut i — — — av vattenrättsdomaren.

12 KAP.

6 §.

Då ansökan — — — 7 § förmäles.
Sådan kungörelse skall genom vattenrättsdomarens försorg inom tio dagar från nämnda dag införas såväl i allmänna tidningarna som ock i en eller, om förhållandena påkalla det, flera tidningar inom orten. Om kungörelsens innehåll varde särskild underrättelse meddelad kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen.

81 §.

Vad i 42—45 §§ — — — om stämningssmål.

I mål enligt 17 § 29 eller 36, vilket avser arbete till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag, skola jämväl bestämmelserna i 46 § äga motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som — — — vattenrättsdomarens tjänsterum.
I de — — — är stadgat.

98 §.

Talan mot — — — andra fall.

Har vattendomstol i samband med dom, som innefattar tillstånd till företag eller åtgärd enligt denna lag, ej meddelat förordnande enligt 67 § första stycket, skall beträffande fullföljd i denna del stadgandet i 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning.

Beslut i — — — av vattenrättsdomaren.

12 KAP.

6 §.

Då ansökan — — — 7 § förmäles.
Sådan kungörelse skall genom vattenrättsdomarens försorg inom tio dagar från nämnda dag införas såväl i allmänna tidningarna som ock i en eller, om förhållandena påkalla det, flera tidningar inom orten. Om kungörelsens innehåll varde särskild underrättelse meddelad kammarkollegiet och fiskeristyrelsen.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

14 KAP.

5 §.

Vill någon för uppgörande av plan eller eljest såsom förberedelse till företag enligt denna lag verkställa mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten å fastighet, som äges eller innehaves av annan, äge Konungens befallningshavande, när skäl därtill äro, föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Konungens befallningshavande må ock, där för utförande av undersökningsarbete erfordras, att ett eller flera vattenmärken eller observationsrör utsättas, stadga förbud, vid vite, att rubba eller skada sådant märke eller rör.

Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller allenast såvitt den är oundviklig orsakas annan; växande träd må ej fällas utan särskilt medgivande av Konungens befallningshavande. För skada och intrång, som vållas av arbetet, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och vare den, som verkställer eller låter verkställa arbetet, pliktig att, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående utförande av undersökningsarbeten, som *i denna* § avses, och vad därmed äger samband.

14 KAP.

5 §.

1 mom. Vill någon för uppgörande av plan eller eljest såsom förberedelse till företag enligt denna lag verkställa mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten å fastighet, som äges eller innehaves av annan, äge Konungens befallningshavande, när skäl därtill äro, föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Konungens befallningshavande må ock, där för utförande av undersökningsarbete erfordras, att ett eller flera vattenmärken eller observationsrör utsättas, stadga förbud, vid vite, att rubba eller skada sådant märke eller rör.

Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller allenast såvitt den är oundviklig orsakas annan; växande träd må ej fällas utan särskilt medgivande av Konungens befallningshavande. För skada och intrång, som vållas av arbetet, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och vare den, som verkställer eller låter verkställa arbetet, pliktig att, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående utförande av undersökningsarbeten, som *ovan* avses, och vad därmed äger samband.

2 mom. Efter framställning av någon, som vill utföra företag enligt denna lag men ännu ej ingivit ansökan om tillstånd därtill, må vatten-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

rättsdomaren förordna sakkunnig att på företagarens bekostnad verkställa erforderliga undersökningar. Avse undersökningarna att utröna, huruvida fiskerinäring kan av företaget lida förfång och vilka åtgärder må erfordras till skydd för fisket, skall till sakkunnig förordnas av fiskeristyrelsen föreslagen fiskeritjänsteman.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 januari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen fråga om *ändringar i vattenlagen* samt anför därvid följande.

Den omfattande och forcerade utbyggnadsverksamhet som under senare år förekommit i våra vattendrag har aktualiserat frågan om ändringar i vissa avseenden i vattenlagstiftningen.

I skrivelse den 27 augusti 1945 hemställde vattenfallsstyrelsen hos Kungl. Maj:t om ändringar i vattenlagen i syfte att vinna snabbare prövning av tillämnade kraftverks- eller regleringsföretags tillåtlighet. Styrelsen framhöll därvid såsom önskvärt, att vattendomstolen kunde under ett tidigt skede i mål om tillstånd till sådana företag meddela preliminära byggnadslov ävensom att lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering inarbetades i vattenlagen och därmed bleve en för framtiden gällande beståndsdel av denna.

Över vattenfallsstyrelsens framställning avgåvos yttranden av vissa myndigheter och organisationer. I flertalet yttranden vitsordades och underströks behovet av möjlighet att meddela deldom med preliminärt byggnadslov. Däremot ställde man sig i allmänhet avvisande till tanken på inarbetande i vattenlagen av 1939 års lag. Det medgavs att lagen varit av stor betydelse under de exceptionella förhållanden som rått under kriget, men samtidigt framhölls att lagen varit förenad med icke oväsentliga olägenheter för motstående intressen. Från flera håll uttalades den uppfattningen att lagen vid en återgång till normala förhållanden borde upphävas.¹

Den 23 november 1945 anmälde jag, efter gemensam beredning med cheferna för jordbruks- och handelsdepartementen, vattenfallsstyrelsens skri-

¹ Innehållet i yttrandena över vattenfallsstyrelsens framställning har i vissa delar närmare redovisats i prop. 1946: 154 s. 6—8.

velse i statsrådet. Jag framhöll därvid, att det syntes böra övervägas, huruvida icke 1939 års lag nu borde upphävas och en återgång sålunda ske till förkrigsförhållandena på detta område. Det syntes emellertid föreligga skäl för en översyn av vattenlagens bestämmelser för att utröna, om icke medgivande till utbyggnads- eller vattenregleringsföretag skulle kunna meddelas efter ett snabbare förfarande utan att motstående intressen trädde för nära. Härvid borde särskild uppmärksamhet ägnas möjligheten att tillämpa deldom i ansökningsmål. Jag fann vidare uppenbart, att det skulle vara till fördel för vattenkraftindustrien, om de krav på ansökningshandlingarnas innehåll som uppställdes i 11 kap. 27 § vattenlagen kunde i viss utsträckning eftergivnas och preliminärt tillstånd således kunde meddelas på en mindre fullständig utredning, som sedermera finge kompletteras. I samband härmed borde även utredas spörsmålet om deldom beträffande rättgångskostnad i vattenmål. Vid utredningen borde jämväl prövas, huruvida en inarbetning i viss utsträckning av 1939 års lag i vattenlagen kunde befinnas ändamålsenlig. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades här efter särskilda sakkunniga, statssekreteraren, numera justitierådet A. G. Walin, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare K. J. B. Andersson, advokaten N. C. W. Berggren, ledamoten av riksdagens andra kammare N. O. Jönsson, direktören C. F. Kleman, hovrättsassessorn, numera häradshövdingen K. O. Riben, kraftverksdirektören, numera generaldirektören J. Å. Rusek och ledamoten av riksdagens andra kammare G. T. Skoglund, för att biträda med utredning av nu angivna frågor. Det skulle enligt statsrådsprotokollet ankomma på de sakkunniga att i första hand till behandling upptaga frågan om upphävande av 1939 års lag jämte därav föranledda spörsmål samt att utan dröjsmål framlägga särskilt förslag härom.

Förslag i sistnämnda del framlades av de sakkunniga i en med skrivelse den 15 januari 1946 till departementschefen överlämnad promemoria (stencilerad). De sakkunniga, som ej ansågo möjligt att vid denna tidpunkt bedöma, när 1939 års lag kunde sättas ur tillämpning, uttalade därvid att det visat sig behövt att uppmärksamma vissa spörsmål, som komme att bli aktuella då detta skulle ske. De sakkunniga framlade därför förslag till vissa särskilda övergångsbestämmelser. På grundval härav upprättades inom departementet ett förslag till lag om tillägg till slutstadgandet i 1939 års lag, vilket förslag förelades riksdagen genom prop. 1946:154 och blev av riksdagen antaget. Den sålunda beslutade lagen utfärdades den 12 april 1946 (nr 149).

Härefter ha de sakkunniga med skrivelse den 12 september 1947 överlämnat en promemoria (stencilerad) med förslag om vissa ändringar i vattenlagen. Förslaget avser i främsta rummet utsträckt möjlighet att meddela deldom i vattenmål jämte vissa i samband därmed stående frågor. Därjämte ha de sakkunniga i promemorian upptagit vissa andra spörsmål, avseende dels utvidgning av rätten att taga annans mark i anspråk för vattenbyggnader, dels ändringar på några punkter i gällande ersättningsregler och dels sam-

arbete med länsstyrelse m. fl. vid förberedande av vissa företag. Promemorian bilagt *förslag till lag om ändring i vattenlagen* torde få fogas såsom bilaga till protokollet (*Bilaga B*).

Över nämnda promemoria med därvid fogade författningsförslag ha efter remiss utlåtanden avgivits av vattenöverdomstolen och — efter hörande av vederbörande vattenrättsingenjörer — samtliga vattenrättsdomare ävensom av kammarkollegiet, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, riksan tikvarieämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, svenska vattenkraftföreningen, Indals älvs flottningsförening, Ljunga älvs flottningsförening, Gimåns flottningsförening, riksförbundet landsbygdens folk, styrelsen för Sveriges advokatsamfund och styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Vattenrättsdomarna i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar ha tillika överlämnat yttranden dels från vattenrättsingenjören P. E. Svensson och dels från vattenrättsingenjörerna H. Hartzell, A. H. Berndtsson och S. Nilsson. Vid utlåtandet från vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol är fogat yttrande från vattenrättsingenjören I. Nyman. Lantbruksstyrelsens utlåtande åtföljes av yttranden från fisketillsynsmyndigheten samt flertalet fiskeriintendenter. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har jämväl inkommit med yttrande från handelskammaren i Gävle. Till utlåtandet från länsstyrelsen i Västernorrlands län ha fogats yttranden dels från länets hushållningssällskaps fiskevårdsnämnd dels ock från föreningsnämnden i Ångermanland. Länsstyrelsen i Jämtlands län har även överlämnat ett ytterligare uttalande av en fiskeriintendent.

Genom de förut angivna förslagen ha de sakkunniga slutfört den uppgift som ingick i deras ursprungliga uppdrag. Till de sakkunniga ha emellertid under utredningens gång överlämnats ett flertal framställningar i andra frågor, bland vilka framställningar särskilt märkes en av riksdagen år 1947 beslutad skrivelse, nr 313, om skyndsamt utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, samt beträffande möjligheterna att i fråga om sådan skada, som drabbat enskild, lämna denne ersättning i annan form än i penningar. De sakkunniga ha med anledning härav fortsatt sitt arbete och därvid till behandling upptagit särskilda frågor om ändringar i vattenlagstiftningen. I en den 28 februari 1950 avgiven promemoria (stencilerad) ha de sakkunniga framlagt förslag om ändrade bestämmelser till skydd för fisket vid vattenkraft- och vattenregleringsföretag samt vid flottning. Vidare har den 30 maj 1950 överlämnats en promemoria (stencilerad) med förslag till ändrade bestämmelser angående skyldighet för ägare av större kraftanläggningar att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd. Även dessa båda promemorior ha varit föremål för remissbehandling. Ytterligare förslag från de sakkunniga torde vara att vänta inom kort.

Det skulle vara förenat med vissa fördelar om hela det komplex av frågor som hänskjutits till de sakkunniga kunde upptagas till behandling i ett sammanhang. Emellertid har frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939

års lag nu sedan en längre tid tillbaka varit aktuell. Det torde icke vara möjligt att avveckla 1939 års lag utan att i vattenlagen reglera deldomsförfarandet och de frågor som därmed sammanhånga. Med hänsyn härtill har jag ansett det angeläget att utan avvaktan på slutförande av utredningsarbetet i övrigt upptaga de sakkunnigas förslag i denna del till prövning. Vad beträffar övriga av de sakkunniga i promemorian den 12 september 1947 behandlade frågor torde i detta sammanhang även böra upptagas förslagen rörande utvidgning av rätten att taga annans mark i anspråk för vattenbyggnader samt rörande samarbete med länsstyrelse m. fl. vid förberedande av vissa företag. Sedan de ifrågavarande förslagen bearbetats inom departementet, anhåller jag således nu att få anmäla desamma. De behandlas i det följande i avd. I—III. Därjämte ha i avd. IV upptagits frågor om vissa ändringar i övrigt i vattenlagen, avseende ett par jämkningar av formell natur.

Frågan om den fortsatta tillämpningen av 1939 års lag avser jag att upptaga till särskild behandling.

I. Utsträckt möjlighet att meddela deldom i vattenmål m. m.

De sakkunnigas överväganden för fullgörande av det ursprungligen till dem lämnade uppdraget ha till väsentlig del redovisats i den avdelning av promemorian den 12 september 1947 som behandlar frågan om utsträckt möjlighet att meddela deldom i vattenmål och vissa därmed sammanhängande spörsmål. Med anknytning till det av de sakkunniga framlagda förslaget behandlas dessa frågor i det följande i fyra särskilda avsnitt, nämligen deldom (11 kap. 66 §), ansökningshandlingarnas innehåll (11 kap. 27 §), vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder (11 kap. 46 §) samt verkställighet (11 kap. 67 §).

Deldom (11 kap. 66 §).

Gällande bestämmelser m. m. Enligt *vattenlagen* den 28 juni 1918 erfordras i regel särskild tillståndsprövning för utförande av företag, vilka syfta till ändring av bestående vattenförhållanden. Vad angår vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, varom nu närmast är fråga, är enligt 2 kap. 20 § 1 mom. förprovning obligatorisk, då fråga är om uppförande eller förändrande av damm i älv, ström, å eller större bäck. Förprovning skall likaledes äga rum, om genom annat byggande i älv, ström, å eller större bäck märkbar inverkan kan ske på vattenståndet eller vattnets lopp, dock

ej såframt det är uppenbart, att varken allmän eller enskild rätt genom byggnaden förnärmas.

Beträffande tillåtlighet av byggande i vatten stadgas i 2 kap. 3 § i huvudsak följande. Byggande i vatten får ej ske så, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, såvida ej nytan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom; i byggnadskostnaden skall inräknas skada och intrång å den byggande tillhörig egendom (första stycket). Oavsett om detta villkor är uppfyllt får dock byggnaden ej komma till stånd, om den medför betydande samhälleliga skadeverkningar, såsom nedläggande av större fabrik, väsentligt förfång för jordbruket eller fisket etc. (andra stycket). Om byggnad i vatten prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t, även om hinder mot byggnaden skulle möta enligt första och andra styckena, efter hemställan av vattendomstolen lämna medgivande till byggnaden (tredje stycket). Enligt 3 kap. 2 § äro de nämnda reglerna i huvudsak tillämpliga även å vattenreglering.

Tillståndsprövning beträffande företaget enligt vattenlagen sker antingen såsom ansökningsmål vid vattendomstol eller också vid syneförrättning. I princip gäller den förstnämnda ordningen bl. a. för frågor om byggande i vatten och om vattenreglering.

Förfarandet vid vattendomstol i ansökningsmål behandlas i 11 kap. 26—74 §§. Sedan ansökan inkommit till vattendomstolen, skall skriftväxling och viss förberedande handläggning i övrigt äga rum. Därefter skall vattendomstolen hålla huvudförhandling i målet. Huvudförhandlingen skall hållas vid syn på stället eller, där målet kan prövas utan syn, på annan plats, som är för parterna välbelägen. Där ej särskilda omständigheter nödvändiggöra uppskov, skola förhandlingarna slutföras å ett sammanträde, varefter dom skall meddelas i regel senast inom två månader. Finnes uppskov med förhandlingarna nödvändigt, kan vattendomstolen i samband därmed förordna om ny skriftväxling m. m.

Bestämmelser om vad dom i ansökningsmål skall innehålla ha meddelats i 62—64 §§. Om medgivande lämnas att bygga i vatten, skall domen enligt 62 § innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion samt — utom i vissa särskilt angivna fall — om den ersättning som skall utgå till följd av företaget. Även de villkor i övrigt som finnas behöfliga för tillgodoseende av allmän eller enskild rätt skola i domen angivas. Domen skall även upptaga eventuellt erforderliga bestämmelser om vattenmärke eller eljest om vattenhushållningen. Föreskrifterna om domens innehåll i byggnadsmål skola i tillämpliga delar gälla även för andra ansökningsmål. Då tillstånd lämnas till vattenregleringsföretag, i vilket två eller flera med skilda andelar skola taga del, skall domen innehålla en särskild

delaktighetslängd. I sammanhang med tillståndsbeslutet skall vattendomstolen även enligt 63 § bestämma viss tid, i regel ej överstigande tio år, inom vilken arbetet skall vara fullbordat.

Enligt 11 kap. 66 § första stycket äger vattendomstolen, när synnerliga skäl därtill prövas föreligga, meddela slutlig dom rörande viss del av företaget innan målet i övrigt avgöres. Innebörden av denna bestämmelse om s. k. deldom är ej fullt klar. Enligt en tolkning skulle stadgandet tillåta meddelandet av särskilt byggnadstillstånd med uppskjutande av övriga frågor i målet. En annan tolkning gör gällande, att bestämmelsens tillämplighet är begränsad till sådana fall, då fråga är om fristående delar av ett företag; om t. ex. en ansökan om tillstånd till uppförande av en kraftanläggning med uppdämning till viss höjd tillika innehåller framställning om rätt att medelst kraftverksdammen utöva korttidsreglering, skulle det slutliga avgörandet i den senare frågan kunna uppskjutas, varemot till vardera åtgärden hörande ersättningsfrågor o. dyl. måste avgöras i samband med att tillstånd till åtgärden meddelades. För den förra ståndpunkten kan vinnas stöd i vattenrätts- och dikningslagskommittéernas år 1910 avgivna betänkande, från vilket stadgandet upptagits i huvudsak oförändrat. I motiven till kommittéernas förslag framhölls, att vid avgörandet av ansökan om anläggande av vattenverk själva byggnadsfrågan måhända vore lätt nog löst, under det att vissa ersättningsfrågor, som vore utan betydelse för frågan, om byggnadsföretaget borde tillåtas eller icke, kunde fordra en vidlyftig och långvarig utredning. Under sådana förhållanden borde, framhöllo kommittéerna, för tids vinnande möjlighet medgivas domstolen att avgöra byggnadsfrågan för sig och låta frågor om ersättning och om ordnande av kraftöverföring anstå till ett senare tillfälle.¹ De särskilda sakkunniga, vilka tillkallades för att biträda med överarbetning av vissa delar av nyssnämnda förslag, yttrade emellertid i sitt år 1917 avgivna betänkande, att de sakkunniga funne det vara tvivel underkastat, om stadgandet borde erhålla så vidsträckt tillämpning. Enligt dessa sakkunniga hade stadgandet emellertid sin betydelse i sådana fall, varå dess ordalydelse närmast passade in, eller då fråga vore om företag av den beskaffenhet och omfattning, att det kunde bli tal om skilda och i viss mån från varandra fristående delar av detsamma.²

Det äger ett visst intresse att jämföra det ifrågavarande stadgandet i 11 kap. 66 § vattenlagen med rättegångsbalkens bestämmelser om uppdelning av mål. Enligt 11 kap. 1 § vattenlagen är nämligen vad i fråga om allmän domstol är föreskrivet subsidiärt tillämpligt beträffande förfarandet i vattenmål. I rättegångsbalken finnas bestämmelser om deldom i 17 kap. 4 § och om s. k. mellandom i 17 kap. 5 §. På dessa bestämmelser torde dock ej kunna grundas någon rätt för vattendomstolen att meddela byggnadslov innan målet i övrigt avgöres.

I praxis har det i stor utsträckning förekommit, att vattendomstolorna med åberopande av 11 kap. 66 § vattenlagen meddelat byggnadstillstånd i

¹ 1910 års bet. s. 471.

² 1917 års bet. s. 405.

form av deldom på ett tidigt stadium av målets behandling. Särskilt under krigsåren 1939—1945 ansågs meddelandet av sådan deldom nödvändigt i många större byggnads- och regleringsmål. Rättstillämpningen har sålunda i väsentlig utsträckning följt den tolkning av stadgandet som kommit till uttryck i 1910 års betänkande.

I detta sammanhang torde även böra omnämnas vattenlagens regler om s. k. oförutsedd skada. Om genom byggnad i vatten vållas skada eller intrång, som vid tillståndets meddelande icke av vattendomstolen förutsetts, äger enligt 2 kap. 24 § den som lider skadan eller intrånget framställa anspråk på ersättning. För att sådant anspråk skall kunna upptagas till prövning skall det anmälas hos vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen föreskrivit, räknat från utgången av den för byggnadens fullbordande i beslutet eller sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda tiden. Den ifrågavarande talerätten är dock ej inskränkt till att avse anspråk på ersättning. Om skadan eller intrånget är av betydighet, kan inom den föreskrivna tiden talan föras om meddelande av sådana ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet och vidtagande på företagarens bekostnad av sådana förändringar i byggnadens anordnande, som utan att förnärma tredje mans rätt eller för företagaren medföra väsentlig olägenhet äro ägnade att förebygga eller minska skadan eller intrånget för framtiden. Om förfarandet vid anmälan av ersättningsanspråk enligt 2 kap. 24 § finnas bestämmelser i 11 kap. 68 §. Talan om ändrade anordningar m. m. skall föras genom stämning (11 kap. 17 § 26).

I lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering förekomma åtskilliga avvikelser från det i vattenlagen stadgade förfarandet. Här torde böra nämnas att vattendomstolen enligt 8 § i 1939 års lag äger en allmän befogenhet att vid meddelande av tillstånd till tillfällig vattenreglering uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt, om det kräves för att undvika dröjsmål med regleringen. Kan det antagas att sakägare kommer att lida skada eller intrång, som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall dock ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand. Härjämte har föreskrivits att vattendomstolen även eljest i avbidan på närmare utredning må utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på den ersättning som slutligen bestämmes. I övrigt skall vattenrättsdomaren tillse att ersättning bestämmes så snart ske kan.

De sakkunniga. Inledningsvis framhålla de sakkunniga, att det vore troligt att vår vattenkraft alltjämt under många år komme att bli föremål för en forcerad utbyggnad, som vore högst angelägen ur allmän synpunkt. Man kunde icke för framtiden påräkna att nya företag skulle hinna förberedas i så god tid, som man ansett vara det normala vid tiden för vattenlagens tillkomst. Ökade anspråk ställdes såväl på sökandena och deras utredningsar-

bete som på vattendomstolarna och deras förmåga att i tid lösa de rättsliga spörsmål som vattenföretagen droge med sig. Ett strikt upprätthållande av vattenlagens nu gällande processuella regler läte sig knappast förena med de krav som komme att ställas på förfarandet.

I första hand ha de sakkunniga upptagit frågan under vilka förutsättningar det bör vara tillåtet att i ansökningsmål meddela byggnadslov innan målet i övrigt avgöres. Därvid yttra de sakkunniga till en början, att det uttalande angående innebörden av 11 kap. 66 § vattenlagen som förekomme i 1917 års sakkunnigbetänkande finge anses giva ett mera auktoritativt besked än det i motiven till 1910 års förslag till vattenlag förekommande uttalandet av motsatt innehåll. Enligt de sakkunnigas mening vore det ej utan betänkligheter att på sätt som skett i vattendomstolarnas praxis avvika från det system på vilket vattenlagen byggde.

De sakkunniga erinra härefter om de fördelar som vore förenade med ett samtidigt avgörande av alla frågor i ett ansökningsmål och framhålla bl. a. de praktiska svårigheter som kunde uppkomma om målet i skilda hänseenden samtidigt vore anhängigt i olika instanser. Det vore dock, såvitt de sakkunniga kunde bedöma, ej möjligt att avvisa önskemålet om ett lagfästande av möjligheten att giva byggnadslov genom deldom. De sakkunniga anföra härom:

Man måste räkna med så stora svårigheter att bemästra arbetet på att tillgodose det växande kraftbehovet, att det är motiverat att göra vissa avsteg från vattenlagens i och för sig goda system. Det invändes måhända, att vattenlagen ej bör ändras på grund av svårigheter som åtminstone delvis bero av övergående förhållanden. Härtill kan emellertid svaras, att svårigheterna komma att släpa efter under lång tid samt att möjligheterna att göra avvikelser från det mera regelrätta förfarandet må utnyttjas allenast i den mån det påkallas av ett trängande behov. När en bättre balans mellan produktion och efterfrågan uppnåtts, måste självfallet större försiktighet iakttagas. Vidare bör påpekas, att det enligt vad erfarenheten visat ofta blir nödvändigt för sökanden att ända in i det sista arbeta på förbättringar i företagets planering bl. a. för att utnyttja de senaste erfarenhetsrön som stå till buds. Härav följer, att det kan vara behöfligt att hålla vissa frågor öppna ända till ett ganska sent stadium innan ansökan ingives. I annat fall tvingas sökanden att gång efter annan ändra sina yrkanden, vilket även det kan vålla åtskillig processuell oreda.

Man kan i sådana fall, då kraven på ökning av vattenkraftproduktionen redan tränga på, icke gärna hålla sökanden tillbaka i avbidan på att alla frågor skola bli regelrätt lösta redan innan byggnadslov gives. Den tidsvinst som erbjudes genom att byggnadslov gives genom deldom kan ofta vara betydande. Kraftstationer och regleringsföretag medföra ej sällan så vittgående verkningar både uppströms och nedströms om vattenbyggnaden, att utredningen kräver så lång tid att det skulle innebära en avsevärd nationalekonomisk förlust att behöva vänta med byggandet till dess skadeverkningsarna i detalj fastställts. Uppförandet av en större kraftstation drager 3—5 år. Härav följer att det gives ganska god tid att under arbetets gång handlägga sådana ersättningsfrågor som icke direkt sammanhånga med de arbeten till vilka tillstånd givits.

Att meddela byggnadslov genom deldom har även vissa processuella fördelar. Domstolen får nämligen tillfälle att göra en del erfarenheter som kunna vara till nytta vid målets fortsatta handläggning. Denna synpunkt får dock icke drivas för långt, enär det är av vikt att sakägare verkligen som regel få ersättning i förskott och alltså ej först få lida skada och därefter vänta på sin ersättning. I viss utsträckning kan det vara ändamålsenligt att tillerkänna sakägare interimistisk ersättning i avbidan på att slutlig ersättning kan bestämmas.

Bedömningen av spörsmålet, i vilken utsträckning deldom må medgivas, är naturligtvis också beroende av det sätt på vilket frågan löses. Enligt de sakkunnigas mening är det önskvärt att söka fastställa vissa gränser, inom vilka vattendomstolarna ha att röra sig. Genom att uppställa sådana gränser torde en formell utvidgning av möjligheten att meddela deldomar i själva verket komma att leda till en större stadga än om nuvarande av omständigheterna framtvingna praxis får okontrollerat fortsätta.

De sakkunniga ha för sin del funnit, att de fördelar som det erbjuder att kunna giva byggnadslov genom deldom överväga olägenheterna. Därvid bör emellertid fasthållas, att det är fråga om undantag från det ordinära förfarandet. Deldom bör alltså ifrågakomma endast om det verkligen är angeläget att företaget genomföres utan dröjsmål och att tillstånd till erforderliga arbeten fördenskull meddelas redan innan målet i övrigt avgöres.

De sakkunniga föreslå i anslutning till det anförda att i 11 kap. 66 § upptages en bestämmelse, som ger vattendomstolen rätt att, om ett företags snara genomförande är angeläget, meddela tillstånd till erforderliga arbeten innan målet i övrigt avgöres. Bestämmelsen har i förslaget gjorts tillämplig på ansökningsmål av alla slag; det framhålles dock att den komme att få sin huvudsakliga betydelse i större kraftverks- och regleringsmål.

De sakkunniga understryka att ett sådant byggnadslov som här avsåges måste föregås av en i huvudsak definitiv prövning av företagets tillåtlighet. Till närmare utveckling härav anför de sakkunniga:

Om deldomen skall vara till avsedd nytta, måste sökanden vara förvissad om att vattendomstolen icke sedermera kommer till ett motsatt resultat i fråga om företagets tillåtlighet. Detta får dock icke föranleda, att sökanden till men för andra intressen kommer i en bättre ställning i fråga om företagets tillåtlighet än om målet handlagts enligt det ordinära förfarandet. Det lär därför i många fall bli nödvändigt, att vattendomstolen förbehåller sig möjlighet att med hänsyn till motstående intressen jämka de bestämmelser som meddelats i samband med byggnadslovet. Det väsentliga är, att sökanden har visshet om att företaget får komma till stånd i huvudsak såsom man tänkt sig vid byggnadslovet meddelande. Självklart är, att bestämmelser om vattenhushållning o. dyl. ofta icke kunna meddelas när tillstånd att påbörja kraftverk eller dammbyggnad meddelas. Däremot bör vattendomstolen, innan tillstånd till uppförande av en damm gives, åtminstone i huvud dragen ha klargjort vilken dämning som må tillåtas.

Beträffande lagtextens utformning på denna punkt ha de sakkunniga ansett till fyllest, att det av densamma tydligt framginge att meddelande av byggnadslov skall föregås av en prövning av företagets tillåtlighet. Det understrykes dock av de sakkunniga, att vattendomstolen vid prövningen i tveksamma fall måste hålla en viss marginal.

De sakkunniga beröra i detta sammanhang en av kammarkollegiet i dess yttrande över vattenfallsstyrelsens förutnämnda framställning den 27 augusti 1945 framkastad tanke, att tillstånd av vattendomstol skulle krävas även för sådana arbeten på ett kraftverk, som enligt nuvarande regler icke äro underkastade vattendomstols prövning, d. v. s. arbeten som ej beröra vattenförhållandena. Någon lagändring i detta hänseende föreslås dock ej av de sakkunniga.

Vad angår förutsättningarna i övrigt för meddelande av byggnadslov genom deldom ha de sakkunniga funnit en särskild bestämmelse med avseende å ersättningsfrågor böra meddelas. Avsåge byggnadslov arbete å annans mark. borde ersättning för härigenom uppkommande intrång bestämmas samtidigt med att byggnadslov lämnades. Detsamma gällde skada eller intrång till följd av sådan förändring i vattenförhållandena som utförandet av en viss vattenbyggnad i och för sig medförde, t. ex. skada å mark till följd av de förhöjda vattenstånd som en dammbyggnad — åtminstone vid större vattenföringar — åstadkomme, även om alla vattenöppningar i densamma vore fria. De sakkunniga ha emellertid ansett att ett strängt fasthållande vid det sagda även i fråga om mera obetydliga skador och intrång kunde onödigt fördröja meddelandet av byggnadstillstånd. I lagförslaget har därför föreskrivits att, om visst arbete medför skada eller intrång av någon betydelse, ersättning därför skall fastställas samtidigt med att tillstånd till arbetet lämnas. Uttrycket »förlust» har med avsikt undvikits för att markera att ianspråktagande av outbyggd vattenkraft ej behövde ersättas i samband med byggnadslovet.

De sakkunniga framhålla att den föreslagna bestämmelsen, att ersättning för skada och intrång genom de medgivna arbetena skulle utdömas samtidigt med att byggnadslovet meddelades, icke avsåge att vara tvingande för vattendomstolen, om vederbörande sakägare medgäve anstånd med ersättningens bestämmande. Vattendomstolen måste dock tillse, att möjligheterna till erforderlig utredning i ersättningsfrågan icke spolierades genom de arbeten till vilka tillstånd lämnades. I detta sammanhang anmärka de sakkunniga även, att bevisningsskyldigheten beträffande förutvarande förhållanden i vattendraget i sådana fall som här avsåges måste anses åvila sökanden.

Beträffande fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen yttra de sakkunniga att det i regel torde vara lämpligast att, när byggnadslov meddelades i deldom, låta fiskeavgiftens bestämmande anstå till dess målet i övrigt avgjordes. Då avgiften — oavsett vid vilken tidpunkt den fastställdes — skulle erläggas för varje år fr. o. m. året näst efter det, då arbetet å byggnaden påbörjats, bleve fiskeintresset icke lidande å dröjsmålet (bortsett från eventuell ränteförlust).

De sakkunniga understryka vidare att den föreslagna ändringen i 11 kap. 66 § icke gäve vattendomstolen befogenhet att meddela byggnadslov innan fiskeritjänsteman avgivit yttrande enligt 36 § i samma kap. Hade i sådant yttrande föreslagits anordnande av fiskväg genom en planerad dammbygg-

nad, borde vattendomstolen åtminstone i regel ha tagit ståndpunkt till denna fråga innan tillstånd till byggnadens uppförande gäves.

För att de fördelar som meddelandet av särskilt byggnadslov erbjöde skulle kunna utnyttjas i regleringsmål ha de sakkunniga förordat en jämkning av den i 3 kap. 14 § vattenlagen intagna föreskriften om rätt att utföra arbete å annans mark m. m. Motsvarande ändringar ha föreslagits beträffande 7 kap. 62 § och 8 kap. 49 §.

De sakkunniga behandla härefter vattenfallsstyrelsens förslag om inarbetande i vattenlagen av 1939 års lag. Därvid erinra de sakkunniga om att i remissyttrandena över vattenfallsstyrelsens framställning nästan genomgående den uppfattningen kommit till uttryck, att 1939 års lag vore en typisk kristidslag, vilken icke tillgodosåge de fordringar på rättssäkerhet som under normala förhållanden borde upprätthållas. Man borde i princip fasthålla vid att ersättning för uppkommande skador skulle bestämmas i samband med att tillstånd till företaget lämnades samt erläggas innan tillståndet togs i anspråk. Någon inarbetning av 1939 års lag i vattenlagen i den meningen att ersättningsfrågor i princip finge uppskjutas ha de sakkunniga sålunda ej kunnat tillstyrka. Däremot ha de sakkunniga ansett motiverat att i vattenlagen upptaga bestämmelser om uppskov med svårbedömda frågor. Till närmare belysning av detta spörsmål anföra de sakkunniga:

Vattenlagen lämnar intet svar på frågan, huru vattendomstolen skall förfara, när domstolen icke anser det möjligt att på förhand bedöma ett företags verkningar i ett visst avseende. I 2 kap. 24 § talas endast om skada och intrång, som vid meddelande av tillstånd till byggande i vatten icke av vattendomstolen förutsetts. Uttrycket täcker icke så väl det fallet att vattendomstolen förutser, att ett företag kan medföra skadliga verkningar i ett visst avseende, men icke med säkerhet kan bedöma, huruvida så kommer att bli förhållandet eller hur stor skadan kommer att bli. Lagens mening torde närmast vara att vattendomstolen i ett sådant fall vid meddelande av tillstånd till företaget skall bestämma ersättningar, som från de (eventuellt) skadelidandes synpunkt sett ligga på den säkra sidan. I praktiken har emellertid en sådan regel icke kunnat upprätthållas, utan det har i stor utsträckning förekommit, att vattendomstolarna visserligen uttalat t. ex. att skadeverkningar i visst avseende kunde antagas uppstå men tillika förklarat att, då skadorna icke kunde bedömas på förhand, anspråk på ersättning för desamma finge anmälas i samma ordning som anspråk på ersättning för oförutsedd skada enligt 2 kap. 24 §. Detta förfaringssätt har även vunnit godkännande i högsta instans, se N. J. A. 1926 s. 290. På senare tid har emellertid även det förfaringssättet använts, att vattendomstolen — samtidigt med att domstolen lämnat tillstånd till företaget och avgjort de ersättningsfrågor som kunnat bedömas på förhand — allenast uppskjutit de ersättningsfrågor, beträffande vilka en dylik bedömning icke ansetts kunna ske. Detta senare förfaringssätt har, jämfört med en tillämpning av reglerna om oförutsedd skada, flera fördelar. Risken för rättsförluster till följd av underlåtenhet att göra anmälan enligt nämnda lagrum bortfaller. Det slutliga avgörandet kan i regel ske snabbare än om utgången av tidsfristen för sådana anmälningar skolat avvaktas, och — vad som icke är minst viktigt — vat-

tendomstolen får tillfälle att genom utsedda sakkunniga eller på annat sätt följa förhållandenas utveckling samt giva direktiv för observationer och utredningar. I samband med uppskovsbeslutet har vattendomstolen, när så ansetts erforderligt, meddelat bestämmelser för tillgodoseende av de skadelidandes rätt till dess ersättningsfrågan blivit slutligen avgjord, t. ex. genom årliga ersättningar. Även då det gällt skyldighet för sökanden att vidtaga åtgärder till motverkande av skador eller olägenheter för motstående intressen har det i stor utsträckning förekommit, att frågans slutliga avgörande uppskjutits till dess företaget blivit genomfört.

De sakkunniga föreslå att man genom uttryckliga bestämmelser legaliserar den praxis som sålunda på senare tid utbildat sig. Vattendomstolen borde alltså erhålla befogenhet att, om det sökta företagens verkningar i visst hänseende icke kunde med erforderlig säkerhet förutses, vid meddelande av tillstånd till företaget uppskjuta frågan om de föreskrifter, som i denna del erfordrades beträffande ersättning eller annat, till dess erfarenhet av verkningarna vunnits. Förfaringssättet finge endast användas då vattendomstolen, trots osäkerheten om företagens verkningar i visst hänseende, funne det vara klart att företaget vore tillåtligt. Sin största betydelse hade förfarandet beträffande frågor som rörde fiske, flottning, virkesavläggning och vintervägar ävensom — med hänsyn till svårigheten att i förväg beräkna fallförluster — skada å annan tillhörig vattenkraft. De sakkunniga framhålla att sedan företaget utförts bevisningsskyldigheten med avseende å förutvarande förhållanden alltid borde åvila sökanden.

Förslaget innebär även möjlighet att uppskjuta det slutliga bestämmandet av fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §.

De sakkunniga uttala att uppskov borde kunna beslutas på viss tid eller tills vidare. Uppskov på viss tid syntes normalt böra innebära att prøvotiden bestämdes till visst antal år från företagens genomförande. Prövotid som blivit på ett eller annat sätt bestämd borde kunna förlängas, om skäl föreläge därtill.

Beträffande åtgärder till skydd för motstående intressen under prøvotiden samt ersättning för under samma tid uppkommande skada, förlust eller intrång anse de sakkunniga, att vattendomstolen borde ha viss frihet att förfara efter omständigheterna. De sakkunniga anföra härom närmare följande.

Som allmän regel bör gälla, att vattendomstolen i samband med uppskovsbeslutet skall meddela de bestämmelser som till förekommande av obilliga verkningar må finnas påkallade för prøvotiden. I 8 § första stycket av 1939 års lag stadgas att, om det kan antagas, att sakägare kommer att lida skada eller intrång som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, ersättning till honom helt eller delvis skall fastställas på förhand. Att på detta sätt skjuta ersättningstagarens allmänna ekonomiska förhållanden i förgrunden synes knappast vara lämpligt i en lagstiftning som — i motsats till 1939 års lag — är avsedd att tillämpas även under normala förhållanden. Det torde i stället böra föreskrivas, att ersättning för skada, förlust eller intrång av mera kännbar beskaffenhet, som kan antagas uppkomma under prøvotiden, skall bestämmas på förhand. Om vattendomstolen därvid icke ser sig i stånd

att slutligt fastställa ersättningen, bör denna kunna bestämmas provisoriskt. Vattendomstolen bör vidare ha möjlighet att under prövotidens lopp — med verkan för återstående del därav — ändra meddelade bestämmelser eller meddela nya sådana. Det bör exempelvis vara möjligt att höja eller sänka en årligen utgående ersättning (jfr 8 § andra stycket 1939 års lag) eller att föreskriva dylik ersättning, oaktat förut under prövotiden ingen ersättning utgått. Om ersättning, som hänför sig till prövotiden, icke slutligt fastställts i samband med uppskovsbeslutet, bör sådant fastställande ske senast då målet i den uppskjutna delen avgöres. Har ersättning förut blivit provisoriskt bestämd, bör det slutliga fastställandet under inga omständigheter föranleda återbetalningsskyldighet för ersättningstagaren. Skulle provisoriskt bestämda ersättningsbelopp, som förfallit till betalning innan ersättningen slutligen fastställs, till äventyrs utestå oguldna när så sker, bör ersättningstagaren också vara berättigad att utfå dessa belopp. Det torde därför böra stadgas, att ersättningen icke får fastställas till lägre belopp än som må ha utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser.

De sakkunniga ingå här efter på frågan om den omfattning, i vilken de allmänna ersättningsreglerna i 9 kap. vattenlagen böra bli tillämpliga å prövotidsersättning. I detta hänseende framhålla de sakkunniga att bestämmelserna om ersättning i 9 kap. uppenbarligen, fränsett vissa speciella undantag, avfattats med tanke på den slutliga prövningen av frågor om ersättning för skada, förlust eller intrång, som förutsättes bli bestående under all framtid. Även där de olika stadgandena enligt sin ordalydelse skulle kunna tillämpas på ersättning, som hänförde sig till sådan prövotid varom nu vore fråga, passade de i allmänhet mindre väl härför. Undantag utgjorde stadgandet i 8 § om ersättning för skada eller lidande av annan beskaffenhet än rent ekonomisk samt de i 12 § givna reglerna för det fall, att kostnad nedlagts å egendom efter det kungörelse utfärdats om företag eller åtgärd, som medförde skada eller intrång å egendomen, ävensom stadgandet i sista punkten av 67 § första stycket — i det vid promemorian den 12 september 1947 fogade lagförslaget överflyttat till 66 § 2 mom. — vilket gäve uttryck åt den grundsatsen att ändring av ett ersättningsbeslut i högre instans icke finge föranleda återkrävande av redan erlagd ersättning. De sakkunniga föreslå därför ett tillägg till 9 kap. 1 §, innebärande att av de följande bestämmelserna i kapitlet endast 8 och 12 §§ samt 66 § 2 mom. (motsvarande nuvarande 67 § första stycket sista punkten) skola äga tillämpning å prövotidsersättningar.

De sakkunniga framhålla att en dylik föreskrift medförde att vad 9 kap. innehöller om ersättning för vattenkraft medelst kraftöverföring icke bleve tillämpligt. Likaså uteslötes regeln i 9 kap. 47 § att ersättning skulle bestämmas att utgå på en gång. I anslutning härtill yttra de sakkunniga att, då prövotidsersättning bestämdes på förhand, årlig ersättning syntes böra vara det normala, varvid det understundom kunde vara till fyllest att vattendomstolen angäve grunderna för den årliga ersättningens beräkning. I vissa fall borde vattendomstolen även kunna provisoriskt utdöma ersättningar som icke hänförde sig till någon viss tidsperiod med förklaring att

de skulle avräknas å de ersättningar som slutligen bestämdes för prøvotiden.

De sakkunnigas förslag rörande tillämpligheten å prøvotidsersättningar av bestämmelserna i 9 kap. vattenlagen innebär även att dylika ersättningar icke skulle vara underkastade bestämmelserna i 9 kap. 48 § om förhöjning med 50 procent av vissa ersättningar. Angående denna fråga anföra de sakkunniga:

Beträffande ersättning för skada till följd av reglering enligt 1939 års lag ha olika meningar yppats, huruvida dessa bestämmelser skola tillämpas. I rättsfallet N.J.A. 1943 s. 103, som gällde jordbruksskador, segrade den åsikten, att skada som blott består i minskad avkastning av berörd mark under den tid regleringen pågår — till skillnad från bestående nedsättning av markens avkastningsförmåga — icke är att anse såsom skada å mark och att skadan därför skall ersättas utan förhöjning. Vid anmälan av förslaget till 1943 års ändringar i 1939 års lag uttalade däremot föredragande departementschefen (prop. 1943: 253 s. 46), att det icke kunde anses berättigat att fränkänna en sakägare rätt till förhöjning endast därför att den skada som vållades ej komme att bestå i all framtid. Förhöjning borde enligt departementschefen utgå så snart skadan drabbade något av de objekt som uppräknades i 9 kap. 48 § vattenlagen. Han framhöll emellertid, att en mera restriktiv tolkning syntes ha bestämt utgången i nyssnämnda rättsfall. Vattendomstolarnas praxis torde numera i stort sett ansluta sig till den av departementschefen uttalade meningen. De sakkunniga ha icke anledning att taga ståndpunkt till frågan, vilkendera åsikten som i fråga om tillämpning av 1939 års lag må anses riktig. Av förarbetena till vattenlagen framgår emellertid, att gränsen mellan ersättningar, som skola utgå med förhöjning resp. utan sådan, dragits med hänsyn främst till huruvida möjligheten att vinna ökad avkastning av fast egendom minskas eller icke. Om man nu i lagen inför bestämmelser som giva vattendomstolen möjlighet att i vissa fall uppskjuta ersättningsfrågor i avbidan på erfarenhet av företagens verkningar, synes det vara följdriktigt att i sådana fall låta förhöjningsregeln i 9 kap. 48 § gälla endast den ersättning som efter prøvotidens slut fastställes för skada, förlust eller intrång under all framtid och alltså icke den särskilda ersättning som bestämmes för prøvotiden. Det förutsättes härvid, att sådan särskild ersättning endast skall avse minskad avkastning av jord, fiske m. m. och att således ersättning för kapitalskada (bestående nedsättning i avkastningsförmågan), som till äventyrs kan uppkomma under prøvotiden, skall ingå i den slutliga ersättningen.

Även bestämmelserna i 9 kap. 54 § vattenlagen om skyldighet att nedsätta ersättningsbelopp hos länsstyrelsen komma enligt de sakkunnigas förslag att undantagas från tillämpning å prøvotidsersättningar. De sakkunniga framhålla att, om gränsen mellan prøvotidsersättningar och slutliga ersättningar droges på sätt de sakkunniga angivit, ersättning av det förra slaget icke kunde avse några för framtiden bestående skadeverkningar och att det vid sådant förhållande knappast funnes någon anledning att låta nedsätta ersättningen hos länsstyrelsen.

Vidare må anmärkas att det nuvarande stadgandet i 9 kap. 66 § första stycket, att ersättning skall betalas innan någon skadegörande åtgärd vidtages, enligt de sakkunnigas förslag icke skulle bli tillämpligt å prøvotids-

ersättningar. De sakkunniga anföra emellertid att det torde vara klart att sökanden, genom att begagna sig av meddelat tillstånd, bleve skyldig att omedelbart betala engångsbelopp som utdömts i samband med tillståndet. Detta gällde även om sökanden skulle ha klagat över vattendomstolens beslut i ersättningsfrågan. Det torde nämligen ligga i sakens natur, att den som toge ett tillstånd i anspråk icke kunde undandraga sig att fullgöra därmed förbundna villkor under åberopande av att beslutet i denna del icke vunnit laga kraft.

Sökande, som erhåller uppskov, skall enligt förslaget vara skyldig att ställa säkerhet för ersättning, som icke gäldas i samband med att tillståndet tages i anspråk.

De sakkunniga upptaga även frågan om möjlighet att innan parts talan blivit slutligen prövad tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnad och anföra i detta ämne följande.

Med den uppdelning av avgörandet i större ansökningsmål på flera olika domar, som numera är vanlig, föreligger det uppenbarligen ett praktiskt behov av att även kunna döma ut rättegångskostnader så att säga etappvis. Vattendomstolarna torde också i regel anse sig oförhindrade därtill. Om nu deldomsinstitutet erhåller en närmare reglering i lagen i enlighet med vad de sakkunniga föreslagit, synes det vara motiverat att där upptaga även en bestämmelse om deldom beträffande rättegångskostnad. Det synes sålunda böra fastslås att vattendomstolen, i samband med tillämpning av bestämmelserna om deldom i huvudsaken, må tillerkänna part ersättning för kostnader å målet utan hinder av att partens talan ännu icke blivit slutligen prövad. Sådan befogenhet torde böra tillkomma vattendomstolen även i andra fall, då särskilda skäl tala för att part erhåller ersättning för rättegångskostnader innan målet slutligen avgöres. Så kan vara förhållandet t. ex. om målet — sedan det varit föremål för handläggning, som ådragit sökandens motparter kostnader — uppskjutes på längre tid eller förklaras vilande.

Vad nu sagts om deldom beträffande rättegångskostnad bör så förstås, att vattendomstolen i dylik deldom skall kunna definitivt bestämma den viss part tillkommande ersättningen för kostnader som han före deldomens meddelande nedlagt å målet. Naturligtvis bör dock vattendomstolen, om den finner det lämpligare, kunna inskränka sig till att utdöma visst belopp i avräkning på den ersättning — avseende partens kostnader under hela rättegången — som förutsättes skola bestämmas vid slutlig prövning av hans talan.

För att bereda plats åt nya bestämmelser om deldom, utformade i enlighet med vad de sakkunniga anfört, har 11 kap. 66 § i det av de sakkunniga avgivna lagförslaget uppdelats på fyra moment. De sakkunniga framhålla, att paragrafen i sin föreslagna lydelse icke innehölle någon direkt motsvarighet till nuvarande första stycket. Möjligheten att i skilda utslag behandla mer eller mindre fristående delar av samma företag bleve härigenom utan direkt stöd i lagen, men med hänsyn till den stora frihet att anpassa förfarandet efter vad som i varje särskilt fall funnes lämpligt, som vattendomstolen genom de föreslagna bestämmelserna erhöle, torde, yttra de sakkunniga, någon tvekan om dess befogenhet i berörda hänseende icke behöva råda.

I anslutning till framställningen om deldomsinstitutets omreglering beröra de sakkunniga några spörsmål, till vilka de föreslagna ändringarna i 11 kap. 66 § kunna giva anledning vid tillämpningen av andra bestämmelser i vattenlagen. Sålunda framhålles att, därest efter meddelat uppskov kallelser enligt 11 kap. 47 § andra stycket komma till användning samt delgivningen av desamma anförtros sökanden, det dock måste anses uteslutet att tillämpa det stadgade äventyret för underlåtenhet att fullgöra delgivningen, nämligen att ansökningen förklaras förfallen. — Vidare beröra de sakkunniga frågan om tillämpning, i samband med beviljande av byggnadslov, av stadgandet i 11 kap. 63 § om bestämmande av viss tid inom vilken medgivet arbete skall vara utfört. Det strängt taget rätta tillvägagångssättet torde vara, att någon tidsfrist icke utsattes i samband med byggnadslovet eftersom därigenom icke något slutligt medgivande till hela företaget lämnats. Emellertid kunde det vara påkallat, att vattendomstolen stadgade en sådan inskränkning i byggnadslovet som en tidsfrist utgjorde. Meddelades en dylik tidsfrist, borde den dock icke inverka på den tidsberäkning som angåves i 2 kap. 24 § för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada. Där angiven tid borde räknas från utgången av den för hela företagens fullbordande bestämda tiden. Kunde tvekan uppkomma, huru fristen för sådan anmälan skulle räknas, borde vattendomstolen till förekommande av rättsförluster meddela särskild bestämmelse härom. — Slutligen uttala de sakkunniga att de i 11 kap. 98 § med hänsyn till fullföljdsförfarandet givna definitionerna å vattendomstols avgöranden — »dom» och »beslut» — ej passade särskilt väl för de många skiftande situationer, som kunde uppkomma vid tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna i 11 kap. 66 §. De sakkunniga ha dock ej föreslagit någon ändring av 98 § eller av fullföljdsreglerna i övrigt. I praktiken torde någon tvekan icke behöva uppkomma därom, att »dedomar» av olika slag vore »domar» och att således fullföljdssättet skulle vara vad. Varje materiellt avgörande — även om det blott vore provisoriskt — vore med andra ord att anse såsom ett »avgörande av saken».

Yttrandena. I flertalet av de remissyttrandena som avgivits över de sakkunnigas promemoria den 12 september 1947 lämnas förslaget, såvitt angår nu ifrågavarande delar, i stort sett utan erinran. På flera håll understrykes att vad förslaget innehöller om möjlighet att i deldom meddela byggnadslov och om uppskov med svårbedömda frågor i huvudsak innebure ett lagfästade av en vid vattendomstolarna redan tillämpad praxis.

Vattenöverdomstolen uttalar viss tvekan huruvida någon mera påtagligt ökad snabbhet vid behandlingen av kraftverks- och regleringsmål vore att förvänta genom de föreslagna ändringarna i vattenlagen, eftersom i promemorian icke framlagts något förslag om ändrade grunder för bedömande av ett vattenbyggnadsföretags tillåtlighet; vattendomstolens ställningstagande i denna fråga syntes ej heller enligt förslaget kunna ske, förrän utredningen i målet vunnit sådan fullständighet att företagens nytto- och skadeverkningar i allt väsentligt kunde överblickas. Vattenöverdomstolen under-

stryker att lagfästandet av en ordning, varigenom vissa av flera intimt sammanhängande frågor i vattenmålet kunde utbrytas ur sitt sammanhang till särskilt avgörande genom deldom, innebure ett avsteg från det ordinära förfarandet — där allt som hade samband med vartannat avgjordes samtidigt — vilket avsteg borde tillåtas endast i den mån det påkallades av ett trängande behov. *Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* erinrar om att under senare år en del svårigheter uppstått genom att sökande underlåtit eller icke medhunnit att fullgöra förelägganden att förebringa utredning och genom att tillgången på sakkunniga för utredningar i vattenmål icke svarade mot det behov som uppstått genom den väldiga utökningen av kraftutbyggnadsverksamheten. Vid bedömande huruvida och på vilket stadium deldom med byggnadslov kunde meddelas måste därför beaktas jämväl i vad mån det vore möjligt att i tid få till stånd de ytterligare utredningar som erfordrades för att tillstånd att taga byggnaden i bruk skulle kunna meddelas. *Vattenfallsstyrelsen* framhåller att styrelsens förslag om inarbetande i vattenlagen av bestämmelserna i 1939 års lag visserligen av de sakkunniga avvisats, men med de föreslagna långt gående möjligheterna för vattendomstolen att uppskjuta avgöranden om ersättningar och åtgärder i avvaktan på utgången av bestämda prövotider hade de mest betydelsefulla beståndsdelarna i 1939 års lag tillvaratagits. *Lantbruksstyrelsen* yttrar att i fråga om fisket i stort sett syntes vara fördelar förbundna med det föreslagna förfarings sättet, då härigenom möjliggjordes en rättvisare prövning av olika ersättnings- och fiskeavgiftsfrågor. Erforderliga anordningar för hindrande av eller kompensation för fiskeskador samt fiskevårdsåtgärder i övrigt kunde med den föreslagna ordningen bättre anpassas efter lokala förhållanden. *Svenska vattenkraftföreningen* ger uttryck åt den uppfattningen, att de föreslagna bestämmelserna vore väl ägnade att undanröja det under senare år rådande missförhållandet, att företagare igångsatt angelägna vattenbyggnadsarbeten, innan tillåtligheten hunnit prövas. Under pressen av det snabbt stegrade kraftbehovet hade risken måst tagas; i många fall hade ingen tvekan rått om företagets tillåtlighet, men under alla omständigheter hade företagaren haft olägenheten av att behöva handla olagligt. Det vore även för rättskänslan stötande, att vattenbyggnader i så stor utsträckning som skett utfördes innan tillstånd därtill förelåge.

Några remissinstanser motsätta sig att de sakkunnigas förslag till omreglering av deldomsinstitutet lägges till grund för lagstiftning. En övervägande kritisk hållning till förslaget intaga sålunda *länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län, riksförbundet landsbygdens folk och advokatsamfundets styrelse*.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län förordar sålunda en mera restriktiv avfattning av de ifrågakvarande bestämmelserna, om ändring över huvud taget ansåges erforderlig. Denna länsstyrelse förmenar att de framlagda förslagen, i den mån de förtjänade beaktande, borde upptagas till förnyat övervägande i samband med den revision av vattenlagen som 1947 års riks-

dag begärt i skrivelse nr 313. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* erinrar om att deldomsinstitutet sedan lång tid tillbaka av vattendomstolarna tillämpades i den vidare utsträckning som omförmäldes i motiven till 1910 års förslag till vattenlag och finner med hänsyn härtill och då kraftbristen kunde beräknas snart vara övervunnen att lagändring vore obehövlig. *Riksförbundet landsbygdens folk* framför i sitt yttrande åtskilliga kritiska synpunkter på utformningen och tillämpningen av 1939 års lag. Bl. a. framhålles att för markägarnas del tillämpningen av 1939 års lag skapade en känsla av otrygghet och medförde att de dels icke kunde med säkerhet vidtaga dispositioner för framtiden och dels ej erhöle tillgång i rätt tid till för detta ändamål behövt kapital. Förbundet framhåller emellertid att redan bestämmelserna i vattenlagen kunde innebära en tung börda för den jordägande befolkningen, vilken börda ytterligare komme att ökas med de nu föreslagna bestämmelserna, som »plottrade sönder» ersättningsarna. Det vore icke lämpligt att i vattenlagen inbygga ett moment, vars motivering utslutande byggde på den rådande krissituationen. Det vore riktigare att en krissituation bemästrades genom provisoriska lagar av sådan art att de kunde hävas så fort normala förhållanden åter inträdde. Förbundet anför sammanfattningsvis att de sakkunniga i sitt förslag alltför mycket konserverat regler som kanske vore behövlige i den nu aktuella krissituationen men som skapade ett alltför svagt rättsskydd för sakägarna i ett mera normalt tidsläge. Frågan om ändringar i vattenlagen borde upptagas i ett större sammanhang, i samband med den utredning som begärts av 1947 års riksdag, med beaktande av att lagen borde vara tillämplig i normala tider. 1939 års lag borde tills vidare bibehållas men med den ändringen att tillstånd lämnades för högst två år. Önskade sökanden ytterligare sådant tillstånd, borde detta beläggas med en sådan avgift att sökanden i fortsättningen icke hade nämnvärd ekonomisk vinst av den provisoriska regleringen. Från den senare regeln borde endast undantagsvis göras avvikelser, för den händelse sökanden före tvåårsperiodens utgång inlämnade en komplett ansökan om definitiv reglering och fullföljde denna inför domstolen. Därest systemet med deldomar antoges, borde större regleringar bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Advokatsamfundets styrelse ifrågasätter både behovet och lämpligheten av de föreslagna ändringarna. Styrelsen anför:

Vattenbyggnadsföretagen, särskilt de större, torde ha ett berättigat intresse, som också kan sammanfalla med allmänna intressen, av att kraftverksbyggnader och sjöregleringar kunna snabbt genomföras. Mot detta företagareintresse stå i regel allmänna och enskilda intressen av stor betydelse. En avvägning måste därför ske, så att dessa senare intressen icke lida otillbörlig skada eller intrång. Genom 1939 års lag om tillfällig vattenreglering och dess bestämmelser om att ersättning icke behöver utgivas, förrän regleringarna igångsatts och skadorna uppkommit, äro de enskilda intressena åsidosatta i hög grad, vilket lett till att inom de av vattenregleringarna berörda trakterna ett kraftigt missnöje givit sig tillkänna mot företagen. Det har också från många håll och även av de sakkunniga vitsordats, att 1939 års lag icke tillgodoser de fordringar på rättssäkerhet, som under nor-

mala förhållanden kunna uppställas, och att den principen bör upprätthållas även beträffande regleringsföretag, att ersättning för uppkommande skador skall bestämmas i samband med att tillstånd till företaget lämnas samt erläggas, innan tillståndet tages i anspråk. Då lagförslaget innebär, att den gestaltning och reglering, som år 1939 tillskapades för de utomordentliga krigsförhållandena, kommer att i stort sett bibehållas för framtiden, föreliggande starka betänkligheter mot förslaget.

I fråga om detaljerna i de sakkunnigas förslag framkomma — även i yttrandena som visa en huvudsakligen välvillig inställning till förslaget — vissa erinringar. Vad först angår frågan om möjligheten att meddela särskilt byggnadslov (11 kap. 66 § 1 mom. i de sakkunnigas förslag) har i några remissyttrandena gjorts invändning mot det av de sakkunniga föreslagna villkoret för meddelande av byggnadslov eller att företagens snara genomförande vore angeläget. Sålunda framhåller *kammarkollegiet* att de sakkunniga icke närmare angivit ur vilka synpunkter angelägenhetsgraden skulle bedömas. Deldom syntes på grund härav kunna meddelas oberoende av företagens storleksordning, ehuru de sakkunnigas argumentering huvudsakligen lade vikt vid företagens nationalekonomiska betydelse. Beträffande så gott som varje vattenbyggnadsföretag torde gälla att dess snara genomförande kunde vara angeläget ur någon synpunkt. Kollegiet föreslår med viss anknytning till stadgandet i 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen, att bestämmelsen formuleras på följande sätt: »Är företagens snara genomförande angeläget med hänsyn till dess betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt — — —.» Liknande synpunkter framföras av *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *riksförbundet landsbygdens folk*. Även *advokatsamfundets styrelse* uttalar att praktiskt taget varje sökande till ett kraftverksbygge eller till en sjöreglering kunde göra gällande att företagens snara genomförande vore angeläget. De mycket stora kostnader som dylika företag krävde visade i och för sig att icke andra än angelägna företag igångsattes. En begränsning av byggnadsloven med hänsyn till angelägenhetsgraden borde därför göras, förslagsvis så att angelägenheten skulle vara synnerligen stor. Den för deldomar hittills tillämpade bestämmelsen i 11 kap. 66 § vattenlagen stadgade också som villkor för deldom, att synnerliga skäl därtill prövades föreliggande. Någon jämkning i detta villkor borde icke ske.

Flera remissinstanser framhålla angelägenheten av att ett företags tillåtlighet noggrant prövas innan byggnadslov meddelas. *Fiskerintendenten i mellersta distriktet* anför sålunda att vid tiden för meddelande av byggnadslov till en vattenbyggnad föreliggande beskrivning måhända icke alltid vore så fullständig och slutgiltig att fiskefrågorna med säkerhet kunde bedömas. Risk förefunnes då, att ett företag komme till stånd, som med hänsyn till sedermera framkommande detaljförslag måhända icke bort få utföras på grund av föreskrifterna i 2 kap. 3 § vattenlagen. För att deldomsinstitutet skulle få vinna tillämpning borde gälla att det antingen vore uppenbart, att hinder mot företaget icke mötte enligt 2 kap. 3 § första

och andra styckena, eller också att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till företaget enligt tredje stycket av samma paragraf. Även *länsstyrelsen i Gävleborgs län* ifrågasätter om icke uttryckligt stadgande borde meddelas, att byggnadslov finge lämnas endast om det vore uppenbart att hinder mot företaget icke mötte enligt 2 kap. 3 § vattenlagen. *Riksförbundet landsbygdens folk* anser att — med hänsyn till att fullständig utredning icke kunde föreligga — i lagtexten borde markeras, att det skulle finnas en betydande tillåtlichetsmarginal för att tillstånd skulle lämnas. *Advokatsamfundets styrelse* understryker att en noggrann prövning av att lagens bestämmelser om förhållandet mellan nytta och skada vore uppfyllda förutsatte en ordentlig och fullständig utredning i alla de hänseenden där skador kunde beräknas uppkomma. Hit hörde frågor om fiske, timmeravläggning, flottnings-, farled och vintervägar. Då utredningen av dessa och därmed likställda frågor knappast kunde beräknas vara fullständig på det tidiga stadium då deldom begärdes, borde det vara ett oeftergivligt villkor att någon tvekan om tillåtligheten icke föreläge. Betydelsen av bestämmelserna i 2 kap. 3 § vattenlagen vore numera större än förut, varför prövningen av tillåtligheten måste vara synnerligen ingående. Garantier borde därför skapas för att denna bestämmelse icke bleve mer eller mindre illusorisk och att rättssynpunkterna ej offrades för ekonomiska intressen eller påverkades av tillfälliga elkraftbristperioder. För deldoms meddelande kunde icke endast angelägenhetsgraden vara avgörande, utan det måste också vara fullständigt och tillförlitligt utrett, att icke något mot sökanden stridande intresse bleve lidande av svårigheten att sedan byggnadsarbetet påbörjats åstadkomma erforderlig bevisning.

Indals älvs, Ljunga älvs och Gimåns flottningsföreningar anföra i gemensamt yttrande liknande synpunkter på tillåtlichetsprövningen och tillägga bl. a. följande.

Det väsentliga syftet med en deldom är att möjliggöra arbetets påbörjande. I regel torde därvid den blivande vattenbyggnadens konstruktion i stort sett fastställas. Om det sedan visar sig, att konstruktionen för tillgodoseende eller skyddande av motstående intressen måste ändras, uppstå stora svårigheter. Det är därför uppenbarligen nödvändigt, att, innan byggnadslov beviljats, fullständig utredning vunnits om vad som bör iakttagas vid byggnadens utförande med hänsyn till motstående intressen. Ett påpekande i denna riktning återfinnes i de sakkunnigas promemoria såvitt angår fiskets skyddande. Av lika stor vikt är, att anordningarna för flottningen kunna på fullt betryggande sätt bestämmas vid meddelande av byggnadslov.

Föreningarna anföra i sitt yttrande ett par exempel på deldomar, som enligt föreningarnas uppfattning meddelats utan att flottningsintressen blivit tillräckligt beaktade. Det vore, framhålla föreningarna, ett ofrånkomligt krav att bestämmelsen om deldom utformades på ett sätt, som kunde vara fullt betryggande för rättssäkerheten.

Kammarkollegiet upptager den av kollegiet i dess yttrande över vattenfallsstyrelsens framställning den 27 augusti 1945 väckta och även av de sakkunniga behandlade frågan om tillståndsprövning beträffande sådana

arbeten, som enligt nuvarande bestämmelser icke äro underkastade domstols prövning. Kollegiet anser att tanken på en utvidgning av bestämmelserna i 2 kap. 20 § ej borde avvisas. Det syntes ej vara någon principiell skillnad mellan de delar av en dammbyggnad som vore belägna i ett vattendrag och de som låge på stranden över den naturliga högvattenlinjen; ej heller mellan en kraftverkstunnel, helt på sidan av ett vattendrag, och en tubledning som vore placerad på stöttor i vattendraget. En lagändring på denna punkt skulle vara ägnad att undanröja möjligheten att faktiskt binda vattendomstolarna genom arbeten på land.

De sakkunnigas förslag beträffande fastställande av ersättning i samband med byggnadslov har föranlett invändningar i några yttranden. Att ersättning för förlust av t. ex. outbyggd fallhöjd icke skulle fastställas samtidigt med tillståndets meddelande vore sålunda enligt *länsstyrelsens i Jämtlands län* mening svagt motiverat. Länsstyrelsen anser att förlust borde likställas med såväl skador som intrång. Utredning angående fallhöjdens storlek kunde omöjliggöras genom förändringar i vattenståndet. För övrigt syntes utslutandet i förslagets 11 kap. 66 § 1 mom. av ersättning för förlust ej stå i överensstämmelse med bestämmelsen i 2 mom., som förutsatte ersättning jämväl för förlust. *Advokatsamfundets styrelse* ger uttryck åt samma uppfattning och förordar även att bestämmelsen om att ersättning i förväg skulle fastställas för genom byggnadsarbete förorsakad skada eller intrång av någon betydelse uttryckligen borde ange att betydelsen skulle ses i förhållande till de skadelidande.

I detta sammanhang må även framhållas en av *kammarkollegiet* gjord anmärkning, att om byggnadslov meddelades i deldom, arbetet komme att påbörjas, innan fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § bleve bestämd. Deldomen skulle följaktligen i detta avseende försätta företaget i bättre läge än om byggnadslov ej meddelats förrän i en slutlig dom. En utjämning skulle kunna ske därigenom att företaget ålades att gälda ränta å fiskeavgifterna från och med den tidpunkt då de bort utgöras.

Förslaget till ändring av 3 kap. 14 § vattenlagen avstyrkes av *länsstyrelsen i Jämtlands län*, som uttalar att det med hänsyn till syftet med paragrafens huvudregel syntes tveksamt, om det av de sakkunniga ifrågasatta undantaget borde medgivas.

Vad angår de sakkunnigas förslag beträffande uppskov med svårbedömda frågor (11 kap. 66 § 2 mom. i förslaget) framhåller *vattenöverdomstolen*, hurusom förslaget innebure ett avsevärt avsteg från vattenlagens allmänna princip att skada i följd av vattenbyggnad skulle uppskattas och ersättas på förhand och att uppskovsförfarandet därför borde komma till användning endast då därtill föreläge synnerliga skäl. Sådana skäl syntes kunna utgöras såväl av skadas svårbedömlighet som angelägenheten ur allmän synpunkt av att företaget snarast komme till utförande. *Advokatsamfundets styrelse* anser att den föreslagna bestämmelsen i praktiken kunde medföra att ett stort antal, kanske de flesta, ersättningsfrågor kom-

me att uppskjutas. Härigenom skulle ungefär samma otillfredsställande tillstånd skapas som för närvarande rådde på grund av 1939 års lag. Med hänsyn till vattendomstolarnas arbetsbörda komme frestelsen att uppskjuta ersättningsfrågor att vara stor. Då kraftverksbyggena toge lång tid i anspråk, kunde det vara rimligt att företagen verkställde sådan utredning att ersättningsfrågorna i regel kunde avgöras innan kraftverket toges i bruk. Samfundsstyrelsen föreslår att uttrycklig föreskrift meddelas, att ersättningsfrågor få uppskjutas endast i trängande fall, då utredningen av särskilda skäl icke medhunnits och då verkningarna av företaget icke kunna förutses. Prövotiden borde kunna begränsas till två eller tre år från företagets genomförande och förnyat uppskov medgivas endast vid alldeles särskilt trängande fall. Styrelsen framhåller därjämte, att uppskjutande av ersättningsfrågor kunde medföra att parterna å ömse sidor förlorade intresset för dem. Den enskilde tröttnade lätt på den långa utredningstiden och kunde därigenom föranledas att träffa uppgörelse, även om den vore oförmånlig. Sökandens intresse av att så snabbt som möjligt utreda ersättningsfrågorna minskades naturligen också sedan tillståndet till företaget lämnats. Det vore sålunda anledning att vara restriktiv både med uppskoven över huvud taget och med prövotidens längd. Där verkligt behov av längre uppskov med ersättningsfrågor funnes, torde bestämmelserna om oförutsedd skada i 2 kap. 24 § vattenlagen vara direkt tillämpliga. Även *riksförbundet landsbygdens folk* framhåller angelägenheten av att prövotiden göres så kort som möjligt. Den av de sakkunniga utformade lagtexten kunde vara tillämplig i de fall, då domstolen förordnade sakkunniga att göra speciella utredningar. I den mån det däremot gällde kompletterande utredningar som skulle verkställas av sökanden borde en mycket snävt tilltagen tid fastställas, förslagsvis ett år. Om sökanden ville ha ytterligare uppskov, borde en extra regleringsavgift utdömas, så avvägd att sökanden under den tiden icke hade någon nämnvärd ekonomisk fördel av regleringen. *Kammarkollegiet* uttalar att uppskovsbeslut syntes försvarliga, när det vore fråga om anordningar, som skulle utföras till förebyggande eller minskande av skada och när det gällde tekniska föremål, å vilka skadorna ej kunde med någon säkerhet beräknas. Kollegiet erinrar dock om att uppskovsbesluten ofta vore av ondo och i rena skadestandsfrågor kunde undvikas genom att ersättningarna beräknades med tillräcklig marginal. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* påpekar att medgivande till ett företag utan att ersättningsbeloppet samtidigt fastställdes av vattendomstolen kunde komma att medföra svårigheter för ägare av intecknade fastigheter att gälda ränta å inteckningarna.

Frågan om de grunder som böra gälla för ersättningar under uppskovstiden har i yttrandena föranlett en ganska livlig diskussion. *Advokatsamfundets styrelse* anser att den föreslagna bestämmelsen därom, att vattendomstolen i samband med beslut om uppskov skall bestämma ersättning för skada, förlust eller intrång av mera kännbar beskaffenhet, som kan antagas uppkomma under prövotiden, vore otillfredsställande. Det bleve

oftast en omdömesfråga, huruvida skada, förlust eller intrång vore av mera kännbar beskaffenhet eller ej. Den enskilde markägaren borde under alla förhållanden ha rätt att, om han så yrkade, få ersättningen för provotiden genast utdömd. *Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* framför vissa allmänna synpunkter på ersättningar av nu ifrågavarande slag och uttalar bl. a. att det på ett tidigt stadium, då det rådde betydande osäkerhet hur ersättningen borde beräknas, stundom kunde vara lämpligt att utdöma summariskt bestämda förskottsbelopp för att senare, när läget bättre kunde överblickas, övergå till årliga ersättningar. Åtminstone i vissa fall torde provotiderna bli jämförelsevis långa. Med ledning av hittillsvarande erfarenheter kunde det befaras att provotidsersättningar i avsevärd omfattning komme att bestämmas jämväl i efterskott. Såvitt avser förfluten tid borde årliga ersättningar icke komma i fråga. Att endast taga hänsyn till den minskade avkastningen och bortse från en fortgående kapitalskada innebure ett förenklat beräkningssätt, som det stundom vore praktiskt att använda, men i andra fall kunde bortseendet från kapitalskadan och ett långvarigt uppskov med ersättandet av denna skada framstå såsom obilligt. Huvudregeln i vattenlagen vore dock att skada skulle ersättas på förhand och i varje fall så fort som möjligt. Där skadan i verkligheten ej framträdde som en årlig förlust, kunde en genomsnittlig uppskattning av skadan per år framstå såsom konstlad. Beträffande förhållandet mellan ersättning för provotiden och slutlig ersättning anför vattenrättsdomaren att, därest en provotidsersättning blivit bestämd till ett för högt belopp, borde i vissa fall, t. ex. om fastigheten vid tiden för den definitiva ersättningens bestämmande övergått till ny ägare, icke ifrågakomma att avräkna någon del av provotidsersättningen å ersättningen för framtiden. Om fastigheten däremot vid denna tid hade samma ägare som förut och andra rättsägares intressen icke berördes syntes det vara väl strängt att — såsom de sakkunniga föreslagit — förbjuda sådan avräkning. Enligt allmänna skadeståndsregler gällde att, om samma egendom genom en åtgärd tillskyndades såväl nytta som skada, nyttan under vissa betingelser finge gå i avräkning å skadan. Vattendomstolen borde dock icke — även om den skulle vara benägen att i den utsträckning som sålunda angivits verkställa avräkning — på förhand ställa i utsikt sådan avräkning. Även *vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol* finner det tveksamt om den av de sakkunniga föreslagna provotidsersättningen borde konstrueras såsom ett från den slutligt bestämda ersättningen strängt avskilt institut. Det kunde tänkas fall, då det för vattendomstolen skulle vara lämpligt att för undvikande av för stor återhållsamhet vid ersättningens bestämmande ha möjlighet att avräkna åtminstone en viss del av provotidsersättningen från den slutliga ersättningen, om hinder härför ej kunde anses föreligga med hänsyn till inteckningshavares säkerhet. Det vore olämpligt att betaga vattendomstolen varje möjlighet till sådan avräkning.

Beträffande frågan om den omfattning, i vilken bestämmelserna i 9 kap. vattenlagen böra göras tillämpliga å provotidsersättning, kommer i flera

yttranden den uppfattningen till uttryck, att de sakkunnigas förslag är alltför restriktivt. Invändningar mot den av de sakkunniga föreslagna begränsningen i detta hänseende framföras av *vattenöverdomstolen*, *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol*, *kammarkollegiet*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *advokatsamfundets styrelse* och *riksförbundet landsbygdens folk*. Framför allt göres gällande, att regeln i 9 kap. 48 § om förhöjning i vissa fall av ersättning borde bli tillämplig å dylik ersättning. *Vattenöverdomstolen* framhåller att det syntes leda till uppenbart obilliga verkningar att fränkänna denna regel tillämplighet å prøvotidsersättning. Om man utginge från att lagstiftarens mening varit, att vattendomstol i fall av tvekan angående omfattningen av ett företags skadliga verkningar i ett visst hänseende skulle vid meddelande av tillstånd till företaget bestämma ersättningar, som från den skadelidandes synpunkt låge på den säkra sidan, torde därav följa att sådana ersättningar — redan i sig själva väl tilltagna — avsetts normalt skola utgivas på förhand och i tillämpliga delar med förhöjning. Även om man till företagarens fördel skulle införa en prøvotid för att möjliggöra säkrare bedömning av skadans storlek, saknades dock anledning att till ersättningstagarens nackdel befria företagaren från skyldighet att å ersättning för skada under prøvotid i tillämpliga fall gälda förhöjning. Någon principiell åtskillnad i fråga om skadans beskaffenhet och sättet för ersättnings beräkning kunde icke göras mellan en under en längre prøvotid perdurerande skada, å exempelvis jord eller fiske, och en för all framtid bestående dylik skada. I samma fråga anför *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* följande synpunkter:

Såsom de sakkunniga anfört torde man kunna utgå från att departementschefens uttalanden vid 1943 års ändringar i 1939 års lag angående tillämpning av bestämmelserna i 9 kap. 48 § vattenlagen om förhöjning av ersättningsbeloppen jämväl vid regleringar enligt 1939 års lag haft ett betydande inflytande å domstolarnas rättstillämpning. Det kan ifrågasättas om det är lämpligt att kort tid efter det lagstiftarna tagit ställning till frågan om förhöjning av ersättningar vid tillfällig reglering intaga en helt annan ståndpunkt till samma fråga såvitt avser prøvotid, särskilt som den nya ståndpunkten knappast kan anses mera välgrundad än den gamla. Genom tillägget 1946 till slutstadgandet i 1939 års lag torde regleringar enligt denna lag i vidsträckt omfattning komma att pågå under lång tid framåt. Det synes mindre tilltalande att frågan om förhöjning å ersättningar bedömes enligt skilda normer enligt 1939 års lag och under prøvotid enligt de sakkunnigas förslag. Om möjligheten att vinna ökad avkastning av en fastighet går förlorad, gör den det i regel såväl under prøvotiden som därefter. Den som får sin ersättning bestämd dels för prøvotid och dels därefter för framtiden bör försättas i samma ekonomiska läge som den som från början får sin ersättning bestämd på en gång för framtiden. Det kan icke anses följdriktigt att svårigheten att bestämma ersättningen föranleder att sakägaren får mindre ersättning än om skadan med säkerhet kunnat uppskattas på förhand. Den för prøvotid efter avkastning beräknade ersättningen bör icke — när den slutligen bestämmes — få understiga skälig ränta å det med eventuell förhöjning beräknade belopp, som skulle bestämts på förhand, om förhandsuppskattning varit möjlig. Söker man genomföra detta, torde frågan om förhöjningsregeln skall tillämpas å prøvotidsersättningar bli beroende

av de grunder i övrigt, efter vilka ersättningen avseende prövotiden bestämes. Den ståndpunkt lagstiftarna 1943 intog synes medgiva domstolarna viss frihet att vid rättstillämpningen söka komma fram till en rättvis och lämplig lösning av dessa frågor, som måhända icke ännu äro mogna för reglerande i detalj. Denna frihet bör åtminstone tills vidare bibehållas.

Vad beträffar önskemål i övrigt i avseende å tillämpligheten av 9 kap. vattenlagen nämner *vattenöverdomstolen* för sin del, förutom 48 §, reglerna i 7 § (ersättning för skada eller förlust, som ej särskilt nämnts), 53 § (rätt till ersättning för särskild rättighetsinnehavare), 54 och 55 §§ (nedsättning hos länsstyrelse av ersättningsbelopp) samt bestämmelserna om ersättning för vattenkraft. Vattenöverdomstolen förordar att en allmän bestämmelse meddelas om att 9 kap:s bestämmelser i tillämpliga delar skola gälla beträffande prövotidersersättning, 47 § dock med det tillägg att dylik ersättning får sättas att utgå på en gång eller i form av periodisk avgift, efter vad i varje fall finnes lämpligast. Att bestämmelserna om nedsättning hos länsstyrelsen av ersättningsbelopp böra tillämpas å prövotidersättningar påpekas även av *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* och *länsstyrelsen i Jämtlands län*. Riksförbundet *landsbygdens folk* anser, att därest möjlighet till förlängd prövotid skulle föreligga, 9 kap. 1—12 §§ borde äga giltighet i tillämpliga delar.

Den av de sakkunniga omförmälda grundsatsen, att en sökande genom att begagna sig av meddelat tillstånd blir skyldig att omedelbart betala engångsbelopp, som utdömts i samband med tillståndet, bör enligt *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* även gälla årliga ersättningar eller avgifter i den mån de förfallit till betalning. Samma anmärkning göres av *kanmarkkollegiet*, som tillägger att uttryckliga stadganden i ämnet vore att föredraga framför en hänvisning till sakens natur. Särskild lagbestämelse borde sålunda meddelas att, där årlig ersättning utdömdes, det första årsbeloppet skulle erläggas innan tillståndet begagnades.

I detta sammanhang kan även nämnas en anmärkning av *vattenöverdomstolen*, att en konsekvent tillämpning av den vattenrättsliga principen, att ersättning för skada skulle utdömas och ersättas på förhand, ledde till att, i den mån ersättning för prövotid komme att utdömas i efterhand, i regel särskild räntegottgörelse borde bestämmas, räknad från det tillståndet tagits i anspråk.

Frågan om tillämpningen av bestämmelserna i 2 kap. 24 § om oförutsedd skada vid uppskov med bestämmande av ersättning m. m. har upptagits av *vattenöverdomstolen*, som påpekar att förtydligande av den i nämnda lagrum stadgade tidsfristen — fem eller högst tolv år från utgången av den för anläggningens fullbordande bestämda tiden — erfordrades för det fall att frågan om förslagens slutliga gestaltning i viss del — exempelvis beträffande byggnadsåtgärder och vattenhushållningsbestämmelser till skydd för flottning, farled, fiske eller annat ändamål — uppskjutits i avbidan på erfarenheter under en prövotid. Därest stadgandet i 2 kap. 24 § ej skulle underkastas en med tanke på prövotidsinstitutet avpassad jämkning, torde

dess ordalydelse föränleda domstolarna att bestämma tidsfristen i samband med att tillstånd lämnades till företaget i dess huvuddelar och med utgångspunkt från fullbordandet av därvid tillstadda byggnadsåtgärder. En sådan tolkning, varigenom principen om ersättning för oförutsedda skador i många fall skulle sättas ur kraft, kunde dock icke vara avsedd. Vattenöverdomstolen anser övervägande skäl tala för att det beträffande hela företaget borde gälla en enhetlig tid för anmälan om oförutsedda skador. Bl. a. framhåller vattenöverdomstolen att det många gånger torde vara ogörligt att i efterhand bedöma om en vid exempelvis extrem vattenföring uppenbarad skadeverkan i följd av företaget härrörde från några i samband med företagets huvudsakliga utförande vidtagna åtgärder eller från åtgärder eller hushållningsbestämmelser som tillkommit vid provotidens utgång. Vattenöverdomstolen föreslår därför ett tillägg till bestämmelserna i 2 kap. 24 § första stycket med det innehåll att, där det slutliga avgörandet beträffande viss del av byggnad eller skyddsåtgärd eller beträffande vattenhushållning vid byggnaden uppskjutits i avbidan på erfarenheter under en provotid, tiden för anmälan av anspråk beträffande byggnaden i dess helhet skulle räknas från utgången av den för byggnadens fullbordande i den uppskjutna delen eller för skyddsåtgärdens verkställande eller för vattenhushållningsbestämmelsernas tillämpning efter provotidens utgång slutligen bestämda tiden.

I några yttranden har vidare behandlats spørsmålet om bevisningsskyldighetens fördelning när det gäller uppskjutna frågor. *Vattenöverdomstolen* framhåller att av ordalagen i stadgandet i 2 kap. 26 § icke torde otvetydigt framgå vad de sakkunniga uttalat beträffande uppskjuten del av målet, nämligen att bevisningsskyldigheten i sådana fall alltid borde åvila sökanden. Principen vore av sådan vikt att den borde komma till uttryck i lagtexten, och den borde göras tillämplig å såväl uppskjutna frågor som oförutsedda skador. Vattenöverdomstolen föreslår därför ett tillägg till 2 kap. 26 § av innehåll, att vad stadgandet innehölle om bevisningsskyldighet för byggnadens ägare skulle gälla även, där byggnad verkställts i enlighet med ett av vattendomstol meddelat byggnadstillstånd, i fråga om sådana vattenförhållanden, som uppenbarligen icke varit föremål för vattendomstolens bedömande. Såsom förutsättning för tillämplighet av en sådan bestämmelse borde föreskrivas att, där fråga icke vore om uppskjutna frågor, anspråk eller talan skulle väckas, inom den i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. 24 § föreskrivna tiden. Även *Indals älvs*, *Ljunga älvs* och *Gimåns flottningsföreningar* ifrågasätta om icke en uttrycklig bestämmelse i ämnet borde meddelas. *Kammarkollegiet* yttrar att bevisbördans läggande på sökanden ej så mycket stärkte den skadelidandes ställning, då han ej hade tillgång till samma tekniska och juridiska resurser som sökanden. Oavsett bevisbördans fördelning borde vattendomstolen såvitt möjligt söka fastslå, huru det förhållit sig med vattenstånden och vattnets lopp före arbetets igångsättande på sådana platser, där detta kunde vara av betydelse för bedömningen av

de frågor som uppsköttes. En erinran härom borde upptagas i det föreslagna 11 kap. 66 § 2 mom.

De sakkunnigas förslag rörande möjlighet att till särskilt avgörande upptaga fråga om ersättning för rättegångskostnad har ej för-anlett några erinringar i remissyttrandena.

Slutligen må anmärkas att *vattenöverdomstolen* upptager spørsmålet huruvida sökande, som påfordrat deldom i enlighet med de föreslagna bestämmelserna i 11 kap. 66 §, skulle äga föra talan mot vattendomstols beslut att icke meddela deldom. Det syntes önskvärt att en sådan rätt skulle föreligga även för det fall att vattendomstolen helt underlåte att uttala sig. Vattenöverdomstolen föreslår en ändring av 11 kap. 98 § vattenlagen, som gör stadgandet i 49 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpligt i en sådan situation.

Departementschefen. Det råder icke tvekan om att vattenkraften i vårt land under många år framåt kommer att bli föremål för en forcerad utbyggnad. En utveckling i den riktningen gjorde sig märkbar redan under åren närmast före det senaste världskriget. Efter krigsutbrottet skärptes läget ytterligare genom att importen av kol och annat bränsle i väsentlig grad blev hämmad med därav följande ökad efterfrågan på elektrisk kraft. Även sedan kriget upphörde och importspärren blivit hävd, har kraftkonsumtionen alltjämt företett en betydande ökning. Det är självfallet av stor vikt att detta årligen ökade kraftbehov utan större tidsutdräkt kan tillgodoses.

I det rådande läget har det blivit nödvändigt att göra en översyn av vattenslagstiftningen i syfte att vattenkraft- och vattenregleringsföretag skola kunna genomföras med minsta möjliga dröjsmål. De krav som numera ställas på det rättsliga förfarandet vid ingrepp i vattendragen för kraftändamål äro väsentligt andra än man vid tillkomsten av vattenlagen hade anledning räkna med. Det trängande behovet av att kraftutbyggnaderna, ehuru dessa företag ofta äro mycket omfattande, kunna något så när snabbt genomföras påkallar särskilt hänsynstagande från statsmakternas sida.

Jag vill till en början erinra om de kännbara påfrestningar, för vilka domstolsorganisationen utsatts i samband med den inträdda utvecklingen. Dessa svårigheter har man till en början sökt bemästra genom tillfälliga förstärkningar. Så småningom har det emellertid befunnits erforderligt att mera stadigvarande utöka organisationen, vilket skett bl. a. genom inrättande (från den 1 juli 1949) av en ny vattendomstol. Frågan om ytterligare förstärkning av organisationen har på sistone blivit aktuell. Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 20 september 1951 har jag tillkallat en särskild sakkunnig att inom justitiedepartementet biträda med utredning rörande instansordningen i vattenmål och därmed sammanhängande spørsmål samt rörande vattendomstolarnas behov av juridiskt och tekniskt utbildade befattningshavare.

Även såvitt angår själva provningsförfarandet har man hittills kunnat något så när behärska läget med hjälp av provisoriska åtgärder. Jag syftar härvid främst på lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering. Även i den mån nämnda lag ej varit tillämplig ha domstolarna understundom funnit sig nödsakade att i vissa hänseenden göra avvikelser från det ordinära förfarandet. Detta läge kan dock numera icke gärna anses hållbart. 1939 års lag är av utpräglad kriskaraktär; starka krav på att lagen skall upphävas ha under senare år framkommit från olika håll. Och att domstolarna nödgas tänja den formella ramen för sin verksamhet är uppenbarligen ett otillfredsställande förhållande.

Det torde sålunda nu vara nödvändigt att — med ledning av de erfarenheter som genom tillämpningen av 1939 års lag och eljest under senare år ha vunnits — i vissa delar omarbета vattenlagen för tillgodoseende av de krav på förfarandet som man på längre sikt har anledning räkna med. I den av vattenfallsstyrelsen gjorda framställning som närmast givit anledning till utredningen i ämnet har yrkats att denna omarbetning huvudsakligen skulle få karaktären av ett upptagande i vattenlagen av de viktigare elementen i 1939 års lag. Denna tanke har endast delvis accepterats av de sakkunniga, vilkas ståndpunkt i detta hänseende också i allmänhet vunnit anslutning i remissyttrandena. För egen del vill jag understryka att avvikelser i den av styrelsen önskade riktningen från den i vattenlagen hittills stadgade ordningen böra få ske endast i den mån de kunna förenas med ett tillbörligt beaktande av kraftintresset motstående allmänna och enskilda intressen. I detta avseende kan 1939 års lag ej anses i allo tillfredsställande, något som uppenbarligen sammanhänger med denna lags speciella karaktär av beredskaps- och kristidslag. I varje fall måste nu återhållsamhet iakttagas och, i den mån regler som upptagits i 1939 års lag finnas böra inarbetas i vattenlagen, särskild hänsyn tagas till kraven på garantier ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag får tillfälle att i det följande, vid behandlingen av de särskilda delarna av de sakkunnigas förslag såvitt angår hithörande spörsmål, närmare angiva min ståndpunkt i nu ifrågavarande hänseende.

I och för sig föreligger icke hinder mot att 1939 års lag förblir i kraft ännu någon tid, även om vissa ändringar med det nyss angivna syftet genomföras i vattenlagen. Frågan om tidpunkten för ett upphävande av 1939 års lag eller ett återkallande av förordnandet om lagens tillämpning bör sålunda prövas fristående med beaktande av i vad mån ett akut krisläge kan anses bestå. Såsom i inledningen anmärkts avser jag att upptaga denna fråga till särskild behandling.

De sakkunniga ha i första hand upptagit frågan, huruvida och under vilka förutsättningar det bör vara tillåtet att i deldom meddela särskilt byggnadslov. På sätt de sakkunniga anföra utgör den nuvarande bestämmelsen om s. k. deldom i 11 kap. 66 § första stycket vattenlagen icke något fullgott stöd för uppdelning av ett ansökningsmål på sådant sätt, att bygg-

nadslov meddelas före det slutliga avgörandet av målet i övrigt. De uttalanden i 1910 års kommittéförslag som åberopats för en dylik tolkning av bestämmelsen torde med hänsyn till vad som förekom vid överarbetningen av förslaget icke kunna tillerkännas vitsord. Rätt att medgiva särskilt byggnadslov kan ej heller grundas å de regler om avgörande av del av ett mål vilka upptagits i den nya rättegångsbalken. Det synes emellertid erforderligt att sanktionera den praxis beträffande medgivande av byggnadslov som redan på ett tidigt stadium efter vattenlagens genomförande utbildade sig och som sedermera under utvecklingens tryck fått en vidsträckt tillämpning. De skäl härför som anförts av de sakkunniga har jag funnit övertygande.

Det är uppenbart att, såsom de sakkunniga starkt understryka, ett byggnadslov bör föregås av en i huvudsak definitiv prövning av företagens tillåtlighet. Innan byggnadslov meddelas bör därför utredningen i målet vara i sådant skick att domstolen har möjlighet att bilda sig en säker uppfattning i denna fråga. I många fall torde det utan mera ingående prövning kunna klarläggas att företaget uppfyller de i 2 kap. 3 § resp. 3 kap. 2 § vattenlagen stadgade fordringarna för medgivande av tillstånd till vattenbyggnad eller vattenreglering. Om så ej är förhållandet, bör domstolen, såsom de sakkunniga jämväl frambålla, i tveksamma fall hålla en viss marginal. I likhet med de sakkunniga anser jag att närmare anvisningar härom i lagtexten icke äro av nöden i annan mån än att det tydligt utsäges att byggnadslov må meddelas endast om en prövning av tillåtligheten utfaller i positiv riktning. De farhågor som på vissa håll uttalats för att prövningen skulle kunna bli alltför summarisk eller eljest otillfredsställande torde ej vara berättigade.

De sakkunniga ha i sitt förslag såsom villkor för att särskilt byggnadslov må meddelas jämväl upptagit att företagens snara genomförande är angeläget. Det torde emellertid böra tillåtas att särskilt byggnadslov meddelas även i vissa andra fall, där det ej påkallas av ett behov av företagens snara genomförande utan t. ex. av processekonomiska skäl. Därest tvekan råder om ett företags tillåtlighet, kunna domstolen och parterna besparas åtskilligt onödigt arbete, om tillåtligheten prövas innan alla frågor om ersättning m. m. upptagas till detaljbehandling. Såsom förutsättning för meddelande av särskilt byggnadslov bör därför stadgas, att företagens snara genomförande är angeläget eller att eljest synnerliga skäl därför prövas föreligga. Denna formulering innebär även ett understrykande av att, där intresset av företagens snara genomförande åberopas, angelägenhetsgraden skall vara något så när betydande. Tydligtvis uteslutes icke möjligheten att beakta även det privatekonomiska intresset. Med hänsyn till den stora nationalekonomiska betydelsen av vattenkraftens utnyttjande och det dominerande inflytande statliga eller kommunala intressen ofta ha i större kraftföretag läser dock den privatekonomiska synpunkten i allmänhet i detta sammanhang bli mindre framträdande.

Kammarkollegiet har i detta sammanhang väckt frågan om införande av tillståndsprovning även beträffande sådana arbeten på ett kraftverk, vilka enligt gällande lag icke äro underkastade tillståndsprovning av vattendomstol. De olägenheter som kunna vara förbundna med att arbetena på land påbörjas innan tillståndsfrågan är prövad av vattendomstolen ha med anknytning till ett aktuellt fall uppmärksammats av riksdagens revisorer i deras berättelse för år 1950.¹ Jag är emellertid icke beredd att i detta sammanhang upptaga denna fråga, vilken ju såsom antytts icke berör ett företags inverkan på vattenförhållandena.

I samband med att byggnadslov gives måste domstolen även taga mer eller mindre definitiv ståndpunkt till hur motstående intressen skola beredas erforderligt skydd vid genomförande av företaget i dess helhet. Vid tillåtlighetsprovningen är det nämligen nödvändigt att domstolen bildar sig en ungefärlig uppfattning om kostnaden för skadeförebyggande åtgärder och storleken av de ersättningsbelopp som skola utgå till följd av företaget. Särskild uppmärksamhet påkallar emellertid sådana intressen som äro beroende av konstruktionen av själva vattenbyggnaden. De sakkunniga ha sålunda påpekat att domstolen vid meddelande av byggnadslov måste taga ställning till frågan om anordnande av öppningar för laxtrappa eller annan fiskväg. Av vikt är även, såsom understrukits av några flottningsföreningar, att redan vid byggnadslovet föreskrivas betryggande anordningar för flottningsens bedrivande förbi byggnaden. Vissa andra frågor måste också uppmärksammas vid meddelande av byggnadslov. Bl. a. må erinras om bestämmelsen i 12 § lagen den 12 juni 1942 om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, enligt vilken bestämmelse mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, varom i lagen är fråga, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning ej må avgöras, såvida icke utlåtande av krigsskyddsämnden föreligger. Det är tydligt att meddelande av byggnadslov i detta sammanhang får anses såsom avgörande av målet och att således byggnadslov ej kan meddelas innan nämndens utlåtande avgivits.

Såsom de sakkunniga framhålla bör domstolen vid byggnadslovs meddelande, där så finnes påkallat, förbehålla sig att framdeles föreskriva de jämkningar i fråga om konstruktionen som under målets fortsatta behandling kunna visa sig erforderliga.

Bestämmandet av fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen bör i regel anstå till dess målet i övrigt avgöres. Avgiften skall under alla förhållanden beräknas från och med året näst efter det då arbetet å byggnaden påbörjas. Med hänsyn till att några större skadeverkningar å fisket i allmänhet icke uppstå genom själva byggnadsarbetena synes det icke böra ifrågakomma att, såsom föreslagits av kammarkollegiet, sökanden åläggas att gälda ränta å fiskeavgifterna från denna tidpunkt.

I de sakkunnigas förslag har upptagits en bestämmelse av innehåll att,

¹ Se riksdagens revisorers berättelse över den år 1950 av dem verkställda granskningen ang. statsverket, s. 105 ff.

därest vid byggnadslov medgivet arbete medför skada eller intrång av någon betydelse, ersättning därför skall — om annat ej följer av de i förslaget upptagna bestämmelserna om uppskov med svårbedömda frågor — fastställas samtidigt med tillståndets meddelande. Härvid åsyftas dels åtgärder å annans mark, t. ex. arbeten som avses i 2 kap. 14 § första stycket vattenlagen, och dels de förändringar i vattenförhållandena som byggnaden i och för sig — alltså även då alla luckor hållas öppna — kan medföra. Om skadan eller intrånget är av mindre betydelse, skall enligt förslaget ersättningens fastställande kunna anstå till senare tidpunkt.

Enligt min mening finnas emellertid icke tillräckliga skäl att i fråga om sådana arbeten som medgivas i särskilt byggnadslov göra avsteg från den i 11 kap. 62 § uttalade grundsatsen, att ersättning skall fastställas i samband med att ett tillstånd meddelas. De skador som föranledas av byggnadsarbetena torde i regel ej vara av sådan natur, att prövningen av ersättningsfrågorna behöver föranleda nämnvärd tidsutdräkt. För undvikande av dröjsmål med meddelande av byggnadslovet läser det vara tillfyllest med de regler angående uppskov med svårbedömda frågor som jag i det följande på grundval av de sakkunnigas förslag kommer att förorda. Jag har därför icke upptagit något särskilt stadgande angående behandlingen av ersättningsfrågor i samband med att tillstånd till byggnadsarbeten gives. I stället kommer i detta avseende, med reservation för vad som följer av de omförmälda uppskofsreglerna, att gälla grundsatsen att den ersättning, som till följd av medgivna arbeten skall utgå, av domstolen skall fastställas i samband med byggnadslovet beviljande. Tidsfristen för anmälan av anspråk med anledning av oförutsedd skada måste emellertid — bl. a. med hänsyn till att vattendomstolen, såsom de sakkunniga påpeka, ej alltid torde ha anledning att fastställa någon särskild byggnadstid i samband med byggnadslovet — räknas i anslutning till den tid som sedermera bestämmes beträffande företaget i dess helhet.

Vad härefter angår frågan om möjlighet att medgiva uppskov med frågor angående ersättning m. m. anknyter de sakkunnigas förslag till den praxis som redan kan sägas ha utbildat sig, närmast på grundval av stadgandet i 2 kap. 24 § vattenlagen. Nämnda stadgande avser skada och intrång, som vid meddelande av ett tillstånd icke av vattendomstolen förutsetts. I praxis har bestämmelsen även tillämpats på sådant sätt att sakägare beträffande skada, som visserligen kan förutses men icke till omfattningen med någon högre grad av tillförlitlighet bestämmas, hänvisats att efter vunnen erfarenhet av företagens verkningar göra anmälan till domstolen i den ordning 2 kap. 24 § stadgar. Detta förfaringssätt har, som de sakkunniga påpeka, uttryckligen sanktionerats i högsta instans. Man har emellertid i åtskilliga fall nödgats gå ett steg längre och tillämpat det förfarandet, att vissa ersättningsfrågor uppskjutits för att sedermera — eventuellt efter verkställda observationer och undersökningar genom utsedda sak-

kunniga — av vattendomstolen upptagas till förnyad prövning utan anmälan av part, varvid understundom i samband med uppskovet även meddelats provisoriska bestämmelser om ersättning o. dyl. De sakkunniga, vilka avvisat tanken på att efter mönster av 1939 års lag medgiva domstolen en allmän befogenhet att uppskjuta ersättningsfrågor, ha i sitt förslag stannat vid att förorda en ordning, som närmast innebär ett lagfästade av nämnda förfarande. Förslaget har — visserligen med en del erinringar beträffande detaljutformningen — tillstyrkts i flertalet av de avgivna remissyttrandena.

I likhet med de sakkunniga är jag av den uppfattningen att det ej bör komma i fråga att lämna domstolen generell befogenhet att vid meddelande av tillstånd till ett företag uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor men att det dock är av behovet påkallat att i vattenlagen upptaga bestämmelser, som medgiva uppskov i särskilda fall med svårbedömda frågor. Den grundregeln bör alltså upprätthållas, att alla villkor skola fastställas i samband med tillståndet. Men i åtskilliga fall, särskilt då det gäller större företag, äro skadeverkningarna av så obestämd och komplicerad natur, att något så när säker ståndpunkt ej kan tagas förrän efter mer eller mindre långvariga observationer av företagets verkningar. Under förutsättning att betryggande anordningar vidtagas till skydd för de skadelidande under observationstiden, synes det då vara till fördel om vissa avsteg kunna få göras från den nämnda huvudgrundsatsen.

I vissa remissutlåtanden har framhållits att ett genomförande av de sakkunnigas förslag på denna punkt skulle vara ägnat att ytterligare fördröja behandlingen av vattenmålen. Det bör också starkt understrykas att utvägen med uppskov bör tillgripas endast där ett verkligt trängande behov därav uppkommer. Där andra möjligheter finnas att komma till rätta med svårbedömda frågor, böra de i första hand utnyttjas. I vissa fall, särskilt då fråga är om skada av mindre omfattning, torde den riktigaste utvägen vara att — därest skadeförebyggande åtgärder ej kunna vidtagas — fastställa ersättning för all framtid med skäligt belopp (jfr 35 kap. 5 § rättegångsbalken). Sådan ersättning bör emellertid, på sätt understrukits av kammarkollegiet, beräknas med sådan marginal, att den ur den skadelidandes synpunkt ligger på den säkra sidan. I andra fall åter torde det vara tillfyllest att — eventuellt efter överenskommelse mellan parterna — lämna ersättningsfrågan öppen och hänvisa sakägaren att göra anmälan enligt 2 kap. 24 §. När det står klart att skadan i varje fall blir av viss, något så när bestämbar omfattning, kan ersättning fastställas för skadan i nämnda omfattning samt den skadelidande hänvisas att, därest det skulle visa sig att skadan blir större, göra anmälan enligt 2 kap. 24 §. De sakkunniga antyda att viss risk kan föreligga för rättsförluster på grund av försummelse att göra anmälan inom föreskriven tid. Några större farhågor i detta avseende synas mig emellertid ej behöva hysas. Det är för övrigt att märka att, såvitt angår större sjöregleringar, i regel finnes möjlighet att även efter tidsfristens utgång erhålla gottgörelse för skada genom bidrag av influtna regleringsav-

gifter; härom stadgas i 4 kap. 15 § vattenlagen samt §§ 7—10 i kungörelsen den 11 juni 1920 angående indrivningen och användningen av vissa enligt vattenlagen utgående avgifter.

Då domstolen har att taga ställning till en fråga av svårbedömd art och intet av de angivna förfaringssätten med fördel kan begagnas, återstår emellertid endast uppskovsmöjligheten. Såsom de sakkunniga anfört kan denna möjlighet endast få begagnas, då vattendomstolen, trots osäkerheten om företagets verkningar i visst hänseende, finner det vara klart att företaget är tillåtligt; liksom då fråga är om byggnadslov skall således tillåtlighetsprövningen vara definitiv. Detta torde — med hänsyn till att här är fråga om tillstånd till det sökta företaget i dess helhet — vara så självklart, att ett särskilt påpekande därav i lagtexten är onödigt.

Uppskov bör kunna äga rum på viss tid eller tills vidare. När viss anstånds-tid bestämts, bör denna sedermera kunna förlängas, om slutligt avgörande av den uppskjutna frågan ännu ej kan ske. Det synes icke erforderligt att tynga lagtexten med närmare anvisningar i dessa hänseenden, utan det bör vara domstolens sak att i varje särskilt fall anpassa förfarandet efter vad omständigheterna påkalla. Däremot bör i lagtexten intagas en uttrycklig erinran om att slutligt avgörande av målet i den uppskjutna delen skall äga rum så snart ske kan. Vid avfattningen av stadgandet torde vidare böra angivas att uppskovsrätten innebär en avvikelse från vad som finnes stadgat i 11 kap. 62 §.

Såsom jag redan förut antytt kan förfarandet med uppskov med svårbedömda frågor tillämpas ej blott vid medgivande till företaget i dess helhet utan jämväl i samband med att särskilt byggnadslov gives.

Av mycket väsentlig betydelse är att garantier skapas för att ett uppskov med den slutliga prövningen av viss ersättningsfråga icke länder till förfång för vederbörande sakägare. Enligt de sakkunnigas förslag skall vattendomstolen i samband med uppskovsbeslutet bestämma ersättning för förlust, skada eller intrång av mera kännbar beskaffenhet som kan antagas uppkomma under uppskovstiden — i förslaget benämnd prövotiden — samt i övrigt meddela de bestämmelser, som till förekommande av obilliga verkningar må finnas påkallade för samma tid. Ersättning som avser prövotiden skall enligt förslaget hållas åtskild från vad som fastställs vid det slutliga avgörandet. Sålunda skall viss gottgörelse — eventuellt föregången av provisorisk ersättning — fastställas för skada under prövotiden, och sedermera skall vid det slutliga avgörandet särskild ersättning bestämmas för framtiden. Beträffande ersättning för prövotiden skall enligt förslaget endast vissa särskilt angivna regler i vattenlagens ersättningskapitel (9 kap.) äga tillämpning.

Mot de sakkunnigas förslag i denna del synes med visst fog kunna anmärkas, att domstolens möjligheter att anpassa föreskrifterna efter skiftande förhållanden vid genomförande av förslaget bleve mera begränsade

än som kan anses erforderligt. För att domstolen skall få större frihet att anpassa föreskrifterna efter skadeverkningarnas natur och omfattning torde man böra eftergiva kravet på en sträng åtskillnad mellan ersättning för uppskovstiden och ersättning som slutligen fastställs för framtiden. I fall då tillfällig reglering efterföljes av definitiv reglering anses det visserligen ej tillåtet att sammanblanda ersättningarna för de olika regleringarna på så sätt, att ersättning som fastställts i samband med den tillfälliga regleringen avräknas å ersättning till följd av den definitiva regleringen. De skäl som åberopats mot en dylik sammanblandning¹ kunna dock ej anses i lika grad tillämpliga då såsom här är fråga om olika skeden i utövningen av ett och samma regleringstillstånd, vilket redan från början meddelats för all framtid. Det gäller här allenast att hålla sakägaren skadeslös i avbidan på ett definitivt beslut i ersättningsfrågan. Det förfaringssätt som de sakkunniga tänkt sig synes därför kunna förenklas på så sätt, att all ersättning, som bestämmes före den slutliga prövningen av viss ersättningsfråga, anses såsom ett provisorium i avvaktan på det slutliga avgörandet. Efter uppskovstidens slut har domstolen då att tillse att den slutligen bestämda ersättningen innefattar gottgörelse såväl för uppskovstiden som för all framtid, med avräkning av vad som utgått såsom provisorium.

Det torde ej behöva fordras att provisorisk ersättning fastställs i varje fall då skada med någon sannolikhet kan antagas uppkomma. Ej sällan torde skadan kunna beräknas bli av så begränsad omfattning, att det ej bereder den skadelidande större olägenhet att vänta någon tid. Föreskrivande av provisorisk ersättning eller eljest provisoriska åtgärder till skydd för den skadelidande synes därför böra göras obligatoriskt blott såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet.

I vissa fall, då vattendomstolen har att träffa det slutliga avgörandet i en ersättningsfråga, torde det ligga nära till hands att bestämma ersättningen för uppskovstiden i form av ränta på den engångsersättning som fastställs. Även provisorisk ersättning kan beräknas efter liknande grund. I vattenlagen finnes ej någon räntefot fastställd för kapitalisering av årliga skador, och jag har ej heller funnit lämpligt att nu föreslå särskilda bestämmelser om beräkning av räntegottgörelse för uppskovstid i här avsedda fall. För ungefärligen motsvarande situationer äro räntebestämmelser meddelade i 55 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation och 19 § lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar. Jag kan dock för egen del ej underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen, att den i nämnda lagrum stadgade räntefoten sex procent för närvarande är för hög.

Såsom de sakkunniga påpekat äro bestämmelserna i 9 kap. vattenlagen om ersättning i huvudsak avfattade med tanke på det slutliga bestämmandet av ersättning för all framtid. Med den ordning för bestämmande av ersättning i samband med uppskovsförfarandet som jag förordat synes det emellertid ej erforderligt att i lagtexten uttryckligen ange vilka bestäm-

¹ Se prop. 1943: 253 sid. 46—47.

melser i nämnda kap. som skola gälla för provisorisk ersättning eller för ersättning som slutligen bestämmes för uppskovstiden. Denna fråga torde lösa sig tämligen lätt i tillämpningen. Några av de spörsmål som i detta sammanhang kunna uppkomma skola dock beröras.

Därest uppskov befinnes nödvändigt beträffande fråga om ersättning för vattenkraft, t. ex. med anledning av osäkerhet rörande storleken av uppkommen fallförlust, möter ej hinder att bestämmelser om kraftöverföring meddelas att gälla allenast tills vidare i avbidan på närmare kännedom om företagets verkningar.

Tydligt är att stadgandet i 9 kap. 47 § att ersättning i penningar med vissa närmare angivna undantag skall bestämmas att utgå på en gång icke lägger hinder i vägen för att efter omständigheterna bestämma provisorisk ersättning i årligt eller eljest periodiskt utgående belopp.

Vad beträffar regeln i 9 kap. 48 § om förhöjning i vissa fall av ersättning utöver fulla värdet följer av den ståndpunkt jag intagit beträffande grunderna för beräkning av ersättning för uppskovstid att nämnda regel blir tillämplig å dylik ersättning. Oavsett vilka överväganden hos lagstiftaren som legat till grund för förhöjningsregeln bör i det fall, då fastställandet av den slutliga ersättningen uppskjutes några år, den skadelidande icke betagas rätten att tillgodonjuta förhöjning å den del av ersättningen som belöper å uppskovstiden.

Bestämmelserna i 9 kap. 54 § om nedsättning av ersättning för skada och intrång innebära att allenast ersättning som utgår på en gång behöver nedsättas. Periodiska ersättningsbelopp behöva sålunda ej nedsättas. Om emellertid provisorisk ersättning bestämmes så, att ersättningen är avsedd att täcka själva kapitalvärdet av skadan, bör nedsättning ske, därest inteckningshavare finnas och skadan icke för deras del bedömes vara väsentligen utan betydelse.

I något yttrande har förordats en regel av den innebörden, att, därest provisorisk ersättning bestämmes till årligt belopp, det första årsbeloppet skall gäldas före genomförandet av företaget. Domstolen bör emellertid vid fastställande av årlig ersättning ha frihet att meddela föreskrifter om betalningstiden. Det torde ej vara utslutet att i vissa fall, då det gäller mindre ingripande skada eller intrång, ersättningen lämpligen kan provisoriskt bestämmas att årligen utgå i efterskott, varvid beloppet ej fixeras i ersättningsbeslutet utan beräknas i efterhand enligt grunder som angivas i beslutet. Beträffande detta spörsmål vill jag även hänvisa till vad som anföres i det avsnitt i det följande, som avser verkställighet av vattendomstolens beslut.

Vid det slutliga avgörandet bör ersättningen ej få bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser. En erinran härom torde böra upptagas i lagtexten.

På sätt de sakkunniga föreslagit böra uppskovsbestämmelserna vidare kompletteras med ett stadgande om skyldighet för sökanden att ställa säker-

het dels för ersättning, som senare kan komma att utdömas, och dels för ersättning, som fastställts att utgå såsom provisorium och ej skall gäldas före genomförandet av företaget.

Vattenöverdomstolen har förordat att tidsfristen för anmälan av oförutsedd skada i fall, då uppskov i viss del ägt rum i avbidan på erfarenheterna av företagets verkningar, skulle för hela företaget beräknas i anslutning till det slutliga avgörandet i den uppskjutna delen. Det synes mig dock ej kunna komma i fråga att förlänga tidsfristen beträffande hela företaget blott därför att uppskov skett på någon eller några enstaka punkter. I den mån oförutsedd skada uppkommer genom en åtgärd, som föreskrivits genom beslut först efter det egentliga tillståndet till företaget — t. ex. åtgärd i avseende å vattenhushållningen, som efter iakttagelser beträffande företagets verkningar befunnits erforderlig till skydd för fiske, flottning eller dylikt — ligger det i sakens natur att tidsfristen skall beräknas i anslutning till det sistnämnda beslutet. I tveksamma fall får fristen alltid räknas från denna senare tidpunkt; har den skadelidande haft skälig anledning antaga att den skada varom fråga är uppkommit på grund av den nya åtgärden, bör det förhållandet, att det vid närmare utredning visar sig att skadan härrör från någon tidigare föreskriven åtgärd, icke medföra rättsförlust för den skadelidande.

De sakkunniga anmärka att bevisningsskyldigheten beträffande förutvarande förhållanden i vattendraget i sådana fall, då ersättning icke fastställs i samband med ett tillstånd, måste anses åvila sökanden. Denna grundsats har för ett likartat fall kommit till uttryck i 2 kap. 26 § vattenlagen, vareft stadgas att, där byggnad i vatten verkställs utan föregående prövning av domstol, byggnadens ägare är bevisningsskyldig i avseende å de före byggnadens tillkomst rådande förhållandena i vattnet. De sakkunnigas uttalande har icke föranlett några erinringar i remissutlåtandena. Vattenöverdomstolen och kammarkollegiet ha emellertid ansett önskvärt med uttryckligt stadgande i ämnet, vilket enligt vattenöverdomstolens mening borde omfatta även det fall, att ersättningsanspråk väckes jämlikt 2 kap. 24 §.

Det är tydligt att vederbörande sökande bör stå risken i bevisningshänseende, därest företaget igångsättes utan fullt tillförlitlig utredning angående verkningarna i visst hänseende av detsamma. Ehuru det anförda stadgandet i 2 kap. 26 § icke är direkt tillämpligt i förevarande fall, är det enligt min uppfattning icke behöfligt med en särskild bestämmelse i ämnet.¹ Uppenbart är emellertid, att vattendomstolen vid meddelande av uppskavsbeslutet bör tillse att möjligheterna till erforderlig utredning i ersättningsfrågan icke spolieras genom de arbeten eller åtgärder till vilka tillstånd lämnas. Huruvida den angivna principen om bevisningsskyldigheten bör gälla även i fall som avses i 2 kap. 24 § synes mig icke utan vidare klart, och jag är icke beredd att biträda vattenöverdomstolens förslag om upptagande av en

¹ Jfr uttalande av föredragande departementschefen i prop. 1943: 253 s. 45—46.

bestämmelse i detta hänseende. Denna fråga torde lämpligast få överlämnas till rättstillämpningen för bedömande.

Vad de sakkunniga föreslagit angående möjlighet att innan parts talan blivit slutligen prövad tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnad har ej föranlett någon erinran i remissyttrandena. En föreskrift härom torde böra upptagas i lagen.

De sakkunniga anmärka att genom omarbetningen av nuvarande 11 kap. 66 § första stycket möjligheten att i skilda utslag behandla mer eller mindre fristående delar av samma företag bleve utan direkt stöd i lagen. Emellertid är det tydligt att de föreslagna specialreglerna i vattenlagen ej böra utesluta en tillämpning av vad nya rättegångsbalken innehåller om uppdelning av mål i vissa fall. Stadgandet i 17 kap. 4 § rättegångsbalken ger vissa möjligheter att särskilt avgöra fristående delar av ett mål och torde på grundval av bestämmelsen i 11 kap. 1 § sista stycket vattenlagen i vissa fall kunna tillämpas å ansökningsmål enligt sistnämnda lag.

I 11 kap. 98 § vattenlagen stadgas, med anknytning till 17 kap. 1 § rättegångsbalken, att benämningen dom skall förbehållas vattendomstols avgörande av saken, medan andra avgöranden träffas genom beslut. Terminologien har betydelse med hänsyn till fullföljdsförfarandet. Det är tydligt att sådana delavgöranden varom nu är fråga regelmässigt innefatta ett avgörande i sak. Lämpligt torde vara att för sådana avgöranden använda beteckningen deldom. Är det däremot icke fråga om ett materiellt ställningstagande, bör avgörandet betecknas såsom beslut.

Vattenöverdomstolen har föreslagit införande av en särskild bestämmelse angående fullföljdsrätt för den händelse vattendomstolen underlåter att uttala sig med anledning av framställd begäran om meddelande av deldom. Tydligt är att vattendomstolen helst bör i särskilt avgörande lämna besked med anledning av dylik framställning. Om så emellertid ej sker och sökanden i stället under hand erhåller besked att deldom ej kommer att meddelas, lärers ändock möjlighet stå öppen för sökanden att anföra besvär enligt 49 kap. 6 § rättegångsbalken (jfrd med 11 kap. 1 § sista stycket vattenlagen). För tillämpligheten av berörda stadgande i rättegångsbalken torde nämligen ej med nödvändighet förutsättas att ett formellt beslut blivit meddelat. Något särskilt stadgande i det av vattenöverdomstolen angivna hänseendet synes därför ej behöfligt.

De av mig i enlighet med det anförda tillstyrkta lagreglerna beträffande byggnadslov, uppskov med svarbedömda frågor och delavgörande angående rättegångskostnad — vilka samtliga innebära undantag från grundsatsen att alla frågor skola avgöras i ett sammanhang — ha i det framlagda lagförslaget upptagits i 11 kap. 66 § vattenlagen, som för ändmålet uppdelats i fyra särskilda moment. 1 mom. upptager föreskrifterna om meddelande av sär-

skilt bygnadslov. I 2 mom. ha, i fyra särskilda stycken, införts bestämmelserna om uppskov med frågor om ersättning m. m. 3 mom. motsvarar nuvarande andra stycket av paragrafen, och i 4 mom. ha de nya bestämmelserna om delavgörande beträffande rättegångskostnad fått sin plats. Därjämte har 3 kap. 14 § jämkats i syfte att bygnadslov skall kunna utnyttjas i regleringsmål. Då de nya deldomsbestämmelserna komma att gälla ansökningsmål av alla slag, har en motsvarande jämkning vidtagits i 7 kap. 62 § och 8 kap. 49 §. En följdändring av redaktionell natur påkallas i 6 kap. 11 §.

Ansökningshandlingarnas innehåll (11 kap. 27 §).

Gällande bestämmelser. I 11 kap. 27 § vattenlagen stadgas beträffande olika slag av företag vad ansökan till vattendomstol skall innehålla och vilken utredning som i varje särskilt fall skall åtfölja ansökningshandlingarna. Beträffande ansökan om tillstånd till sådant byggande i vatten, som faller under de allmänna bestämmelserna i 2 kap., föreskrives bl. a. att ansökningshandlingarna skall vara åtföljda av de ritningar jämte beskrivning och andra handlingar samt innehålla de upplysningar, vilka erfordras för bedömning av del tillämnade företags beskaffenhet, omfattning och verkningar. Den eller de fastigheter, varå byggandet skall ske eller vilka företaget eljest angår, skola jämte vederbörande ägares och nyttjanderättshavares namn och hemvist uppgivas så fullständigt som möjligt. Om företaget ej är av större omfattning, skola även de ersättningsbelopp angivas som sökanden förmenar böra utgå. Dessa föreskrifter skola i tillämpliga delar lämnas till efterrättelse bl. a. även i fråga om ansökan om tillstånd till vattenreglering.

Om vattenrättsdomaren finner ansökningshandlingarna i något avseende ofullständiga, skall han enligt 11 kap. 29 § förelägga sökanden viss tid att komplettera dem, vid äventyr att ansökningshandlingarna eljest förklaras förfallen.

Om inkommen ansökan skall enligt 11 kap. 32 § utfärdas kungörelse, som bl. a. skall angiva viss tid för avgivande av erinringar mot ansökningshandlingarna. I samband med kungörelsen skall, enligt 33 §, underrättelse avsändas till ägarna av de i ansökningshandlingarna uppgivna fastigheterna och till kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres. Visar det sig sedermera, i samband med sådan sakkunnigutredning varom vattenrättsdomaren jämlikt 11 kap. 45 § äger förordna eller eljest, att företaget berör ytterligare fastigheter, skall vattenrättsdomaren enligt 11 kap. 47 § utfärda ny kungörelse och avsända kompletterande underrättelser.

De sakkunniga. De sakkunniga ha ägnat viss uppmärksamhet åt frågan om ansökningshandlingarnas innehåll, dock utan att föreslå någon ändring i gällande bestämmelser. Efter att ha erinrat om den i direktiven för de sakkunniga berörda tanken på en lättning för sökanden i de bestämmelser, som 11 kap. 27 § upptager om ansökningshandlingarnas innehåll, uttala de sakkunniga följande.

Visserligen skulle en ändring i angiven riktning knappast innebära några större vådor ur rättssäkerhetens synpunkt. Målens behandling underlättas emellertid avsevärt genom att ansökningshandlingarna redan från början äro fullständiga. Det må också framhållas, att färdigställandet av den tekniska utredning (ritningar, arbetsbeskrivningar m. m.), som under alla omständigheter måste bifogas en ansökan rörande ett större kraftverks- eller regleringsföretag, i allmänhet kräver ganska lång tid. Det bör i regel vara möjligt att under denna tid även verkställa den ytterligare utredning, som angives i 11 kap. 27 §, d. v. s. införskaffa fullständiga uppgifter om berörda fastigheter och deras ägare m. m. Lagens fordringar i detta hänseende torde därför — om utredningsarbetena planeras på ett ändamålsenligt sätt — i vanliga fall icke behöva förorsaka någon försening av ansökningens ingivande. Härjämte vilja de sakkunniga framhålla, att lagens bestämmelser icke torde böra tolkas alltför rigoröst. Är det t. ex. redan från början klart, att en viss fråga icke kommer att kunna avgöras samtidigt med att tillstånd till företaget meddelas utan måste uppskjutas i avbidan på erfarenhet av dess verkningar, torde ansökningen stundom utan olägenhet kunna upptagas till behandling även om fullständig uppgift icke lämnats å de fastigheter som i detta hänseende beröras av företaget. Bestämmelserna i 11 kap. 27 § böra enligt de sakkunnigas mening icke utgöra hinder därför och torde i praxis ej heller anses göra detta.

Yttrandena. Vad de sakkunniga anfört rörande ansökningshandlingarnas innehåll har föranlett uttalanden blott i ett par remissyttrandena. *Vattenöverdomstolen* finner vad de sakkunniga anfört vara välbetänkt. I anledning av uttalandet, att ansökningshandlingar stundom icke behövde innehålla fullständig uppgift å de fastigheter som berördes av företaget, framhåller vattenöverdomstolen emellertid, att det särskilt beträffande företag, vilkas snabba genomförande vore av sådan vikt att deldom angående byggnadslov påkallades, vore angeläget för bedömandet av tillåtlighetsfrågan, att samtliga berörda sakägare finge tillfälle att avgiva erinringar mot företaget. Det torde därför i sådana fall vara ofrånkomligt, att ansökningshandlingarna innehölle uppgift å alla såväl uppströms som nedströms anläggningsplatsen belägna fastigheter som berördes av företaget. *Vattenfallsstyrelsen* ifrågasätter, om icke i 11 kap. 27 § vattenlagen borde direkt utsägas att, när deldom begärdes, kungörelse av ansökan skulle ske, om förebragt utredning vore till fyllest för bedömning av företagets tillåtlighet och ställningstagande till frågan om begärt byggnadslov. Samma önskemål uttalas av *vattenkraftföreningen*.

Departementschefen. I likhet med de sakkunniga anser jag att de nuvarande bestämmelserna om ansökningshandlingarnas innehåll kunna bibehållas oförändrade. Kravet på att samtliga berörda fastigheter och sakägare skola uppgivas innan kungörelse sker bör alltså i princip upprätthållas. I vissa fall kan emellertid fullständig utredning i sådant hänseende förebringas först efter undersökningar, som förutsättas skola äga rum jämsides med handläggningen av målet vid vattendomstolen. Det är tydligt att det då under stundom kan bli nödvändigt att i viss mån eftergiva kravet på att varje

enskild sakägare skall redovisas i ansökningshandlingarna och i stället lämna vissa sakägare underrättelse enligt 11 kap. 47 §.

Med anledning av vad vattenöverdomstolen anfört må framhållas att sakägare, som på grund av att det nyssnämnda förfarandet undantagsvis tillämpas icke omedelbart tillställas personlig underrättelse om ansökningen, i regel ändock torde erhålla kännedom om målets anhängiggörande vid vattendomstolen och de huvudsakliga verkningarna av företaget. Genom kungörelserna i ortspressen och de meddelanden, som eljest då det gäller större kraftverksprojekt lämnas i pressen eller annorledes, sprides i allmänhet kännedom om företaget i orten. Jag vill i detta sammanhang även hänvisa till vad i avd. IV anföres beträffande förberedande av större företag.

Vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder (11 kap. 46 §).

Gällande bestämmelser m. m. Enligt 11 kap. 46 § vattenlagen har vattenrättsdomaren i vissa slags mål möjlighet att, såframt sökanden anhåller därom och ärendet finnes brådskande, medgiva vidtagande av erforderliga provisoriska åtgärder. Om sådan åtgärd omfattar vidlyftigare arbete eller avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt därav är att befara, får dock sådant förordnande av vattenrättsdomaren lämnas endast om sökanden hos länsstyrelsen ställer pant eller borgen för skadestånd, som han kan bli skyldig att utgiva till följd av arbetet i fråga. Vattenrättsdomarens beslut skall utan hinder av däröver anförda besvär lända till efterrättelse, om ej vattendomstolen eller vattenöverdomstolen annorlunda förordnar.

I vattenlagens ursprungliga lydelse saknades motsvarighet till bestämmelserna i förevarande paragraf. Genom lag den 19 juni 1919 infördes emellertid i paragrafen stadgande, att vattenrättsdomaren under de i lagrummet angivna förutsättningarna ägde medgiva vidtagande av erforderliga provisoriska åtgärder. Denna befogenhet var dock begränsad till vissa mål rörande anläggning eller åtgärd för befintlig allmän flottleds utvidgande eller förbättrande eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushålningen med vatten eller annat för flottningens underlättande eller om bestämmelser rörande virkesbarkning eller fiskeavgift. Såsom grund för stadgandet anfördes i motiveringen, att under pågående flottning i allmän flottled understundom kunde inträffa, att vissa byggnadsåtgärder måste vidtagas så skyndsamt, att man icke kunde avvakta vattendomstolens slutliga beslut över gjord ansökan om tillstånd till åtgärdens vidtagande. Detta gällde särskilt i fråga om byggnader, som tarvades till förebyggande av skada å annans egendom, men även beträffande andra anläggningar kunde ett skyndsamt utförande vara nödigt t. ex. till undvikande av flottningens försenande och därav orsakade förluster. I den mån allmän eller enskild rätt

förnärmades av byggnaden, vore det icke tillåtet att utföra arbete därför utan vattendomstolens tillstånd, vid äventyr att ansvar eljest kunde ådömas anläggaren. I trängande fall måste det därför givas möjlighet att, redan innan ansökningsprovet, få vidtagna nödiga byggnadsåtgärder.

Genom senare ändringar i vattenlagen ha paragrafens bestämmelser gjorts tillämpliga jämväl å vissa andra mål. Sålunda utsträcktes bestämmelserna *dels*, enligt lag den 11 juni 1920, till mål om inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet eller annat för sjöfartens underlättande eller till förebyggande eller minskande av skada eller om godkännande av anläggning eller åtgärd för allmän farled, *dels*, enligt lag den 5 maj 1939, till mål rörande huruvida och under vilka villkor vattentäkt må anläggas eller nyttjas, *dels ock*, enligt lag den 20 juni 1941, till mål rörande företag, som avses i 8 kap. vattenlagen, d. v. s. företrädesvis företag för avledande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten. Genom ändring av 11 kap. 17 § enligt lag den 10 mars 1944 kom 46 § att erhålla tillämpning även å vissa mål rörande vattenavlednings- eller invallningsföretag. Såsom grund för den år 1920 verkställda ändringen framhölls i motiven, att de skäl, som föranlett, att vattenrättsdomaren beträffande arbeten för allmän flottled tillagts befogenhet att lämna provisoriskt medgivande till dylikt arbete, syntes äga giltighet jämväl i fråga om arbeten för allmän farleds räkning. Vid genomförande av 1939 års ändring åberopades, att behov kunde föreligga att medgiva vidtagande av provisoriska åtgärder för tillgodogörande av grundvatten, och såsom motiv för den år 1941 verkställda utvidgningen anfördes, att den enligt paragrafen förefintliga möjligheten att medgiva vidtagande av provisoriska åtgärder borde stå öppen även i mål rörande företag, som avses i 8 kap. vattenlagen.

Av det anförda framgår, att vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder för närvarande är begränsad till vissa grupper av mål, som i allmänhet angå mindre omfattande arbeten än t. ex. vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, samt att befogenheten åtminstone till en början främst avsåg åtgärder till förekommande eller minskande av skador. Det må emellertid anmärkas, att 1939 års lag om tillfällig vattenreglering upptager en ytterligare utvidgning av tillämpligheten av stadgandet i 11 kap. 46 § vattenlagen. I 13 § första stycket i 1939 års lag stadgas sålunda att sådan befogenhet, som i 11 kap. 46 § vattenlagen tillerkänts vattenrättsdomaren för där angivna fall, skall tillkomma honom jämväl i fråga om tillfällig vattenreglering. Ehuru 11 kap. 46 § icke är tillämpligt i mål om vattenreglering enligt vattenlagen, kan vattenrättsdomaren sålunda, därest tillstånd till utövande av vattenreglering begärts med åberopande av 1939 års lag, i brådskande fall lämna medgivande till provisoriska åtgärder.

En utvidgning av 11 kap. 46 § vattenlagen till att gälla alla slags ansökningsmål förordades av processlagberedningen i dess förslag om ändring i

vissa delar av vattenlagen för lagens anpassning till nya rättegångsbalkens bestämmelser. Beredningen uttalade att sådana provisoriska åtgärder som stadgandet avsåge till sitt syfte mycket nära överensstämde med de handräkningsåtgärder som behandlades i 15 kap. 3 § nya rättegångsbalken. Genom hänvisningen till rättegångsbalken (11 kap. 1 § vattenlagen) syntes visserligen — yttrade beredningen vidare — stadgandena i 15 kap. nya rättegångsbalken i tillämpliga delar komma att gälla även vattenmål, men då det kunde förefalla ovisst, i vilken utsträckning bestämmelserna i sistnämnda kap. kunde anses tillämpliga på vattenmål, syntes ifrågavarande paragraf i vattenlagen böra bibehållas. Utvidgningen av stadgandets tillämplighetsområde motiverades ej närmare av beredningen; det framhölls endast att begränsningen till vissa angivna företag förefölle mindre ändamålsenlig och att behov syntes föreligga att utsträcka stadgandet att avse vattenmål i allmänhet.¹ Lagrådet fann emellertid vid granskning av beredningens förslag utvidgningen ägnad att väcka betänkligheter, i det att vattenrättsdomaren genom densamma skulle erhålla möjlighet att i alla mål, hur omfattande företag de än avsåge, medgiva provisoriska åtgärder oberoende av dessas beskaffenhet, om blott ärendet vore brådskande. Detta innebure att provisoriska åtgärder i vattenmål skulle kunna vidtagas i avsevärt större utsträckning än som enligt 15 kap. 3 § nya rättegångsbalken medgaves i vanliga tvistemål. Om det ansåges behövt att vattenrättsdomaren erhöle möjlighet att i större utsträckning än hittills medgiva provisoriska åtgärder, borde i lagen närmare angivas, under vilka förutsättningar dylikt medgivande finge lämnas. I annat fall föreläge fara för åsidosättande av den till grund för vattenlagen liggande principen att företag, som där avsåges, ej finge igångsättas innan vattendomstolen efter avvägning av de mot varandra stående intressena lämnat tillstånd därtill.

Då jag den 1 mars 1946 anmälde lagrådets utlåtande i statsrådet (prop. 1946: 133), uttalade jag att stadgandet i 11 kap. 46 § finge anses innebära att, när vidtagande av en i paragrafen avsedd åtgärd vore så brådskande att sammanträde med vattendomstolen ej lämpligen kunde avvaktas, vattenrättsdomaren ägde meddela tillstånd till åtgärden, ehuru frågan därom eljest tillkomme vattendomstolen. Huruvida åtgärden som sådan borde tillåtas, vore — oavsett om prövningen ankomme på vattenrättsdomaren eller vattendomstolen — beroende av de bestämmelser som vattenlagen i övrigt innehöle. Med hänsyn härtill och då vattendomstolen alltid hade att pröva, huruvida förordnande som meddelats enligt ifrågavarande paragraf skulle äga bestånd, fann jag visserligen de av lagrådet uttalade betänkligheterna mot den föreslagna utvidgningen av paragrafens tillämplighetsområde icke vara i allo grundade, men jag ansåg dock icke lämpligt att utan närmare utredning taga slutlig ståndpunkt till frågan om en omarbetning av paragrafen. Jag framhöll i samband därmed att lagrummet komme att bli föremål för överväganden vid den åt vattenlagssakkunniga anförtrodda utred-

¹ SOU 1944: 9 och 10, motiven sid 231.

ningen. Någon ändrad lydelse av 11 kap. 46 § upptogs därför icke i det förslag till lag om ändring i vattenlagen som i propositionen förelades riksdagen och som — bortsett från en av riksdagen företagen mindre jämkning som i detta sammanhang är utan intresse — var likalydande med den lag i ämnet som sedermera utfärdades den 20 december 1946.

De sakkunniga. De sakkunniga ha för sin del intagit den ståndpunkten, att en sådan utvidgning av tillämplighetsområdet för 11 kap. 46 § som processlagberedningen föreslog icke vore tillräddlig. Till utveckling av sin ståndpunkt anföra de sakkunniga:

Vad som främst ger anledning till betänkligheter är, att medgivande enligt 11 kap. 46 § kan lämnas så snart ansökningen inkommit, d. v. s. innan sedvanlig skriftväxling ägt rum och sammanträde hållits. Under skriftväxlingen och vid sammanträdet framkomma ofta förslag till modifikationer eller skyddsåtgärder som vattendomstolen — och kanske även sökanden — finner lämpliga. Det kan exempelvis befinnas, att sänkingsgränsen vid en sjöreglering icke bör förläggas så lågt som sökanden i ansökningen begärt. Har nu vattenrättsdomaren lämnat sökanden tillstånd att såsom en »provisorisk» åtgärd upptaga en sänkingskanal, avsedd att möjliggöra magasinets utnyttjande ned till den i ansökningen angivna sänkingsgränsen, kan det tänkas, att detta arbete — som kanske drager stora kostnader — hinner utföras innan vattendomstolen får tillfälle att taga ståndpunkt till frågan om magasinens gränserna. Även om sökanden, formellt sett, utfört arbetet på egen ekonomisk risk, är det förklarligt, om vattendomstolen i ett sådant fall blir benägen att giva sökanden tillstånd till den sänkning för vilken kanalen är beräknad. Resultatet kan bli ett kraftigare ingrepp i de naturliga förhållandena än vattendomstolen, om den varit helt obunden, skulle ha tillåtit. På liknande sätt kan det förhålla sig med skyddsåtgärder. En sådan åtgärd kan, om den föreskrives i efterhand, ställa sig oproportionerligt dyr i förhållande till nyttan därav, under det att den icke nämnvärt behövt fördyra arbetet, om den ingått i den ursprungliga arbetsplanen. Slutligen bör man, då man överväger lämpligheten av att utsträcka vattenrättsdomarens möjlighet att meddela provisoriska förordnanden, icke bortse från psykologiska faktorer. Om arbeten för ett ingripande företag igångsättas utan att Ortsbefolkningen ens fått framföra sina synpunkter i de av lagen anvisade formerna, uppstår lätt misstro mot vattendomstolarnas vilja och förmåga att tillvarata vederbörande sakägares intressen. Man kan invända, att det endast är fråga om en befogenhet och icke om någon skyldighet för vattenrättsdomarna att medgiva provisoriska åtgärder och att de måste förutsättas begagna befogenheten med omdöme. Med hänsyn till den stora arbetsbelastningen vid vattendomstolarna måste det dock föreligga en frestelse att i större utsträckning än som är lämpligt utnyttja befogenheten till att för en tid tillfredsställa sökande som äro angelägna att få börja bygga.

Emellertid ha de sakkunniga ansett påkallat att i ett speciellt avseende utvidga vattenrättsdomarens befogenheter enligt 11 kap. 46 §, nämligen beträffande åtgärder som sökande i vattenmål önskar vidtaga i syfte att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet för annan. Till sådana åtgärder hör enligt de sakkunnigas mening vattenrättsdomaren, oavsett företagets art, i brådska fall kunna lämna medgivande. De sakkunniga anföra närmare härom:

En lagändring på denna punkt är i viss mån en konsekvens av de föreslagna bestämmelserna om rätt för vattendomstolen att meddela deldom i större utsträckning än som kan anses förenligt med den nuvarande avfattningen av 11 kap. 66 §. Sedan arbetet på en anläggning igångsatts med stöd av ett i deldom meddelat byggnadstillstånd, är det nämligen ofta angeläget för sökanden att få utföra även sådana arbeten, som verkställda undersökningar visat vara erforderliga till förebyggande av skada, utan att behöva avvakta den slutliga domen i målet. Såsom exempel på dylika arbeten må nämnas grundförstärkning eller dränering till skydd för en byggnad som eljest efter blivande uppdämning skulle bli utsatt för skador genom tjällyftning. Arbeta kan i ett sådant fall behöva ske även på mark, som tillhör annan än byggnadens ägare, och denne markägare vill måhända icke tillåta arbetets utförande. Har vattendomstolen i avbidan på erfarenhet av ett företags verkningar uppskjutit fråga om åtgärder till motverkande av skada i visst hänseende, kunna liknande situationer inträda. Om exempelvis uppskovet avser virkesavläggningens ordnande, kan det snart nog — innan frågan i sin helhet är mogen att slutligt avgöras — visa sig behövt att utan dröjsmål anordna vältplats å en fastighet, vars ägare icke frivilligt vill upplåta erforderlig mark. I fall, sådana som de nu nämnda, innebär det ofta en onödig omgång att hålla ett särskilt sammanträde med vattendomstolen, vilket ju kan vara synnerligen olägligt för domstolsarbetet i övrigt. Om det intresse som skall skyddas är av väsentligt högre valör än det som får vika och om sistnämnda intresse icke utsättes för större intrång än som är nödvändigt, bör vattenrättsdomaren kunna medgiva sökanden att utföra arbetena resp. att taga erforderlig mark i besittning. Fråga om ersättning för uppkommande intrång torde alltid böra prövas av vattendomstolen. Det synes icke vara lämpligt att låta vattenrättsdomaren ens preliminärt bestämma ersättningen. Om det arbete, som sökanden vill utföra, förorsakar intrång av den beskaffenhet, att det icke skäligen bör kunna tålas utan att ersättning därför betalas på förhand, bör således vattenrättsdomaren icke meddela det begärda tillståndet utan hänskjuta frågan härom till vattendomstolen.

Då det vore vanskligt att överblicka de olika situationer, i vilka brådskan- de frågor om rätt att vidtaga skadeförebyggande åtgärder kunde uppkomma, ha de sakkunniga ansett vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva sådana åtgärder icke böra göras beroende av några speciella förutsättningar i processuellt avseende. I det av de sakkunniga upprättade lagförslaget har därför — såsom ett särskilt stycke av 11 kap. 46 §, inskjutet mellan nuvarande första och andra styckena — upptagits en allmän föreskrift av innehåll, att bestämmelserna i första stycket skola, såvitt angår åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet, äga tillämpning även i andra ansökningsmål än där sägs. En motsvarande bestämmelse för stämningssmål (jfr 2 kap. 14 och 45 §§ samt 11 kap. 17 § 29 och 36) har i de sakkunnigas förslag upptagits i 11 kap. 81 §.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag har föranlett utlalanden av *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* och *vattenfallsstyrelsen*. Båda dessa remissmyndigheter anse, att de sakkunniga i denna fråga intagit en alltför restriktiv hållning.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol framhåller sålunda, att de sakkunniga icke tillräckligt belyst betydelsen av att vattenrättsdomaren

kunde meddela beslut om provisoriska åtgärder. Han lämnar en utförlig redogörelse för ett vid Norrbygdens vattendomstol anhängigt mål (det s. k. Suorvamålet), vari åtskilliga sådana beslut meddelats. I anslutning till denna redogörelse framhåller vattenrättsdomaren att, om icke i ungefär den omfattning som i omförmälda och i övriga vid vattendomstolen anhängiga mål provisoriska beslut meddelats utan dessa frågor hänskjutits till vattendomstolen, detta skulle på ett synnerligen kännbart sätt och tämligen i onödan ha ökat den redan förut tyngande balansen vid domstolen och avsevärt fördröjt behandlingen av brådskande mål. För den skull borde även efter upphävandet av 1939 års lag möjlighet finnas att snabbt meddela beslut. I regel borde dock parterna beredas tillfälle att utföra sin talan före beslutets meddelande. Vattenrättsdomaren borde också tillerkännas en allmän befogenhet att provisoriskt besluta om åtgärder till förebyggande av skada och om ersättning för skada. Härom anföres närmare:

Om det ur rättssäkerhetens synpunkt anses betryggande, att ortsbefolkningens skyldighet att fåla intrånget av ett kraftutbyggnadsföretag prövas summariskt av vattenrättsdomaren, synes det orimligt att hävda att detta prövningssätt icke skulle vara till fyllest när det gäller företagarens skyldighet att interimistiskt förebygga eller ersätta skada. Det ligger i sakens natur att beslut av vattenrättsdomaren om ersättning i de flesta fall blott avser en begränsad tidsperiod, ofta tämligen kort. Det må framhållas att vattenrättsdomarens verksamhet måste inriktas på ej endast att bereda väg för företagsamheten utan även och i lika mån att sörja för rättsskydd åt de skadelidande. Skall vattenrättsdomaren kunna med provisoriska beslut hjälpa en företagare som kommit i svårigheter, måste han också på samma sätt kunna hjälpa en sakägare som genom företagarens åtgärder råkar i trångmål. I samband med 1943 års ändringar i 1939 års lag framhöll departementschefen bl. a.: »Om vattenreglering medges genom ett summariskt förfarande måste den som erhållit tillståndet också finna sig i att även ersättningsfrågorna kunna komma att preliminärt bedömas på ett summariskt sätt.»¹ Med hänsyn till detta yttrande och den stora benägenhet som eljest framträtt att legalisera även de mest långtgående avvikelser från lagstiftarnas ursprungliga avsikt med 1939 års lag synes tendensen till restriktioner enbart i fråga om ersättningsbeslut anmärkningsvärd. Att provisoriskt ersättningsbeslut kan meddelas av domaren i avbidan på rättens beslut är ingenting nytt. Denna regel är lagfäst t. ex. inom familjerättens område. — — — Man må även uppmärksamma vattenrättsdomarens befattning med ärenden som behandlas enligt §§ 7 och 8 i kungörelsen den 11 juni 1920 angående indrivningen och användningen av vissa enligt vattenlagen utgående avgifter.

Vattenrättsdomaren anser det angeläget att beslut snabbt kunde meddelas, om skyddsåtgärd påkallades av en sakägare, som eljest drabbades av skada, eller om åtgärden — oavsett något yrkande — funnes behövlig t. ex. vid undersökning verkställd av vattenrättsingenjör. Ehuru det syntes ovisst om de sakkunniga velat förorda en sådan tillämpning, mötte den icke hinder av den lagtext som föreslagits. Huruvida en skadefråga borde ordnas genom åtgärder till skadans förebyggande eller genom ersättning borde icke i och

¹ Prop. 1943: 253 sid. 47.

för sig tillmätas någon större betydelse vid bedömande av behovet av snabbt beslut. Ersättningar bestämdes ofta just till det belopp som motsvarade sakägarens kostnader för åtgärder till skadas förebyggande. Hade man ej möjlighet att i efterhand snabbt ordna brådskande ersättningsfrågor, nödgades man i stället göra förhandsprövningen av ersättningsfrågor mera omfattande. Detta vore icke ägnat att påskynda ett snabbt avgörande av tillståndsfrågor.

Vattenfallsstyrelsen anför att vid genomförande av de sakkunnigas förslag vattenrättsdomare komme att, i och med upphävande av 1939 års lag, vara betagen befogenheten att provisoriskt besluta om regleringsåtgärder. Vattenfallsstyrelsen ansåge de sakkunnigas betänkligheter i detta hänseende överdrivna. Det torde icke vara att befara att en vattenrättsdomare på grund av dylik befogenhet skulle giva tillstånd till åtgärder, som kunde tänkas nämnvärt inverka på annans rätt eller medföra, att betydande kostnader nedlades på anläggningar, vilkas tillåtlighet vid beslutets fattande vore oviss. Betydelsen av att möjlighet till snabba beslut i regleringsfrågor bibehölles vore även under normala förhållanden på kraftförsörjningsområdet stor. Situationer kunde uppkomma, då betydande ekonomiska förluster bleve en oundviklig följd av den tidspilan, som t. ex. ett hänskjutande till vattendomstol av frågor om tillfälliga avvikelser från gällande tappningsbestämmelser skulle medföra. Starka skäl talade därför för att sådan befogenhet tillades vattenrättsdomare, och tillräcklig garanti mot ett missbruk av denna borde ligga i vattenlagens bestämmelse om att rådgörande med vattenrättsingenjörerna skulle ske, när frågans beskaffenhet påfordrade detta.

Departementschefen. En av de mera betydelsefulla avvikelser från vattenlagens stadganden som medgivas enligt 1939 års lag om tillfällig vattenreglering innefattas i bestämmelsen i 13 § första stycket, varigenom vattenrättsdomaren tillerkänts befogenhet att i mål om tillfällig vattenreglering förordna om provisoriska åtgärder. Denna möjlighet har i praxis kommit till vidsträckt användning. I ett mycket stort antal av de fall, då vattendomstol meddelat tillstånd till tillfällig vattenreglering, har tillståndet föregåtts av ett provisoriskt medgivande av vattenrättsdomaren.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har frågan om en utvidgning — utanför krislagstiftningens ram — av vattenrättsdomarens befogenhet att förordna om provisoriska åtgärder nyligen, i samband med nya rättegångsbalkens genomförande, varit aktuell. Frågan blev då, med anledning av erinringar från lagrådet, uppskjuten för förnyat övervägande. De sakkunniga ha nu stannat för att föreslå endast en begränsad utvidgning av befogenheten, nämligen såvitt angår åtgärder med syfte att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet. Denna ståndpunkt har kritiserats av vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol och vattenfallsstyrelsen, vilka ansett att vattenrättsdomaren borde få mera vittgående befogenheter.

Den stora omfattning i vilken provisoriska medgivanden av vattenrättsdomare lämnats enligt 1939 års lag visar, att den vattenrättsdomaren i

nämnda lag tillerkända befogenheten varit av ej oväsentlig betydelse. Betydelsen av institutet har särskilt understrukits i det av vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol avgivna remissyttrandet. Å andra sidan kan man av de gjorda erfarenheterna sluta sig till att frestelsen ligger nära att utnyttja befogenheten alltför mycket. Understundom har mycket lång tid, ett eller flera år, förflutit mellan tidpunkten för det provisoriska medgivandet och vattendomstolens beslut över ansökningen, något som uppenbarligen ej kan anses förenligt med den tanke som ligger bakom institutet. Det kan ej förnekas att de av lagrådet i dess yttrande över processlagberedningens förslag uttalade farhågorna ha ett visst fog för sig. Den fara för missbruk som finnes kan givetvis i någon mån förebyggas genom särskilda restriktioner. Men även andra skäl tala för den ståndpunkt som nu intagits av de sakkunniga. Det måste medgivas att det är mindre tilltalande att åtgärder, som kunna innebära djupt ingripande verkningar för bygden, eller omfattande förberedelser för dylika åtgärder kunna medgivas av domstolens ordförande, låt vara att domstolen sedermera icke är formellt bunden av det beslut ordföranden meddelar.

Jag är väl medveten om att det understundom kan inträffa situationer, då det för kraftförsörjningens tillgodoseende vore önskvärt med en alldeles särskilt snabb domstolsbehandling och möjligheter till vidtagande av provisoriska åtgärder. Dylika situationer torde emellertid kunna i görlig mån undvikas, om vid planeringen av kraftutbyggnadsverksamheten i landet — såväl den kortsiktiga planeringen som planläggningen på längre sikt — vederbörlig hänsyn toges till de krav vilka måste ställas i fråga om den rättsliga behandlingen av kraftanläggningar och vattenregleringar. Det är alldeles nödvändigt att även dessa krav bli beaktade. De svårigheter att genomföra en snabb behandling, vilka understundom kunna uppkomma till följd av vattendomstolarnas arbetssätt och förekomsten vid desamma av andra krävande mål, torde numera lättare kunna bemästras sedan en viss förstärkning av domstolsorganisationen genomförts.

Jag har sålunda, efter de närmare överbäganden i frågan som nu ägt rum, ansett mig böra avstyrka införande av en generell befogenhet för vattenrättsdomare att medgiva provisoriska åtgärder. Däremot måste det anses välbetänkt att såsom de sakkunniga föreslagit giva vattenrättsdomare möjlighet att efter framställning av sökande tillställa vidtagande av provisoriska åtgärder avseende skydd mot skada eller olägenhet. Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har givit uttryck åt den uppfattningen att den av de sakkunniga föreslagna avfattningen av lagtexten icke lägger hinder i vägen för att beslut av vattenrättsdomaren meddelas, då åtgärd påkallas av en sakägare, som annars skulle drabbas av skada, eller då åtgärd eljest finnes behöfelig. Denna åsikt kan jag emellertid ej dela. I första stycket av 11 kap. 46 §, vartill det föreslagna nya andra stycket hänvisar, stadgas uttryckligen att framställning om provisoriskt medgivande skall göras av sökanden. Såsom de sakkunniga framhålla är det väsentliga syftet med den föreslagna utvidgningen att bereda möjlighet till ianspråktagande av an-

nans mark, där sådant påkallas för skyddsåtgärd, som sökanden önskar vidtaga. Det kan ej anses påkallat att befogenheten utsträcker på sätt vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol ansett önskvärt. Att tillerkänna domstolens ordförande generell befogenhet att föreskriva skyddsåtgärder och även — såsom samme vattenrättsdomare ifrågasätter — utdöma provisoriska ersättningar skulle enligt min mening föra alltför långt. Vad angår ersättning för intrång på grund av provisoriskt medgiven skyddsåtgärd bör dylik ersättningsfråga, på sätt de sakkunniga anföra, alltid prövas av vattendomstolen.

I överensstämmelse med de sakkunnigas förslag har jag alltså upptagit ett tillägg till 11 kap. 46 §, inskjutet såsom ett andra stycke och av innehåll, att bestämmelserna i paragrafens första stycke skola, såvitt angår åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet, äga tillämpning även i andra ansökningsmål än där sägs. Genom ett motsvarande tillägg till 11 kap. 81 § kommer regeln att gälla även för vissa stämningssmål.

Det må framhållas att jag med det nu anförda icke tagit ställning till frågan i vad mån den befogenhet, som i 13 § första stycket i 1939 års lag tillerkänts vattenrättsdomaren, innesluter jämväl rätt att föreskriva vidtagande av skyddsåtgärder och utdöma provisoriska ersättningsbelopp. Bedömandet av denna fråga torde såsom hittills få ankomma på rättstillämpningen.

Verkställighet (11 kap. 67 §).

Gällande bestämmelser. Enligt 11 kap. 67 § vattenlagen äger vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna att dess beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft. Det är att märka att ett sådant förordnande icke befriar sökanden från iakttagandet av den i 9 kap. 66 § meddelade föreskriften att engångsersättning, som bestämts i samband med att tillstånd meddelats till visst företag, skall gäldas innan någon åtgärd, som berör ersättningstagarens intressen, får vidtagas. Vidare gäller enligt 11 kap. 67 §, att — innan medgivet arbete må utföras eller eljest åtgärd vidtagas, som berör annans intressen — säkerhet skall ställas för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, ävensom för det skadestånd, som han kan bli skyldig att gälda, om vattendomstolens beslut eljest ändras. Högre rätt, varest talan fullföljes mot det beslut verkställighetsförordnandet avser, äger förordna om inhibition.

Bestämmelserna i 11 kap. 67 § om omedelbar verkställighet torde närmast avse utnyttjande av ett av vattendomstolen givet tillstånd till visst företag. Under ordalagen inbegripes dock även verkställighet av ett beslut, varigenom någon förpliktats till en viss prestation. Härvid är att märka att lagrummet, som avser ansökningsmål, på grund av hänvisning i 11 kap. 81 § äger motsvarande tillämpning i stämningssmål, liksom enligt 92 § i besvär- och underställningsmål. Den i 11 kap. 67 § meddelade före-

skriften om ställande av säkerhet synes vara avfattad närmast med tanke på utnyttjande av ett givet tillstånd men torde gälla även för det fall att vattendomstolen förordnat om omedelbar verkställighet av en dom å viss prestation.

Rättegångsbalkens bestämmelser torde icke medföra någon mera vittgående möjlighet att verkställa vattendomstols dom än som följer av vattenslagens nu gällande bestämmelser. Enligt 17 kap. 14 § rättegångsbalken har domstol en generell befogenhet att, när skäl äro därtill, förordna att dom må verkställas utan hinder därav att den icke äger laga kraft. Verkställighet av underrätts dom på grund av ett enligt nämnda lagrum meddelat förordnande förutsätter emellertid att den vinnande ställer pant eller borgen för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig om domen ändras (42 § andra stycket utsökningslagen). Beträffande domar, genom vilka betalningsskyldighet ålägges någon, må här erinras om stadgandet i 39 § utsökningslagen, enligt vilket utmätning — men ej försäljning av det utmätta (jfr 40 §) — kan ske redan innan domen vunnit laga kraft, varvid dock den tappande kan förhindra utmätning genom att ställa säkerhet för betalningen och för den skada som genom dröjsmålet vållas borgenären.

De sakkunniga. De sakkunniga uttala, att en efter företagets utförande meddelad dom i en fråga, som uppskjutits jämlikt de föreslagna reglerna om uppskov med svårbedömda frågor, i vissa fall borde kunna omedelbart verkställas enligt de regler som gälla för lagakraftvunna domar eller alltså utan att säkerhet för skada genom verkställigheten behöver ställas. Enligt de sakkunnigas mening inrymmes icke en sådan möjlighet i stadgandet i 11 kap. 67 §. De sakkunniga föreslå att vattendomstolen får möjlighet att, i den mån den finner det lämpligt, förordna att dess dom i den uppskjutna frågan skall omedelbart gå i verkställighet som om den vunnit laga kraft. Regeln skulle gälla antingen det vore fråga om ersättning för skada under uppskovstiden eller om ersättning som slutligen bestämdes för skada under all framtid, och den skulle även bli tillämplig vid åläggande för sökanden att utföra skadeförebyggande åtgärder.

De sakkunniga framhålla att vattendomstolen, därest den icke begagnade sig av den föreslagna befogenheten, givetvis ägde meddela de föreskrifter som kunde finnas påkallade för tillgodoseende av skadelidandes intressen intill dess domen vunnit laga kraft. Bestämmelser, som i sådant hänseende gällt under prövotiden, kunde exempelvis lämpligen erhålla fortsatt giltighet till dess lagakraftgående dom förelåge.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om verkställigheten av beslut, varigenom vattendomstolen, i fall då uppskov med avgörandet av svårbedömd ersättningsfråga medgivits, för uppskovstiden eller del därav föreskriver årlig (eller på annat sätt periodiskt bestämd) ersättning. Härom ha sakkunniga yttrat, att om sådan föreskrift meddelades redan i samband med tillstånd till företaget, det låge i sakens natur att sökanden, i och med att han toge tillståndet i anspråk, måste rätta sig efter

därför stadgade villkor och alltså bleve skyldig att betala ersättning i enlighet med vattendomstolens beslut så länge detta icke ändrats i högre instans. Beträffande åter ett under uppskovstiden — alltså efter företagets utförande — meddelat beslut, varigenom vattendomstolen för återstoden av prövotiden utdömde en årlig ersättning eller höjde en förut bestämd sådan, torde det icke kunna göras gällande att beslutet, även om det icke vunnit laga kraft, enligt sakens natur skulle kunna verkställas som om det vore lagakraftägande, allteftersom ersättningsbeloppen förfölle. Den av de sakkunniga förordade befogenheten för vattendomstolen att förordna om dylik verkställighet beträffande ersättningsbeslut, som meddelades efter det företaget utförts, skulle emellertid avse även detta fall.

I samband med de verkställighetsspörsmål som sålunda av de sakkunniga behandlats ha de sakkunniga även uppmärksammat de fall, då vattendomstolen, sedan tillstånd meddelats till ett företag enligt vattenlagen, föreskriver åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av oförutsedda skador — vilket enligt lagen skall ske i stämningssmål (se 11 kap. 17 § mom. 26 m. fl.) — eller med tillämpning av 11 kap. 68 § utdömer ersättning därför. Även för dylika fall ha de sakkunniga föreslagit att vattendomstolen skulle få möjlighet att förordna om omedelbar verkställighet som om beslutet vunnit laga kraft. Samma befogenhet har föreslagits beträffande mål om ersättning för skada genom vattenförorening eller om nya eller ändrade bestämmelser till motverkande därav ävensom i mål enligt 9 kap. 73 §.

I det av de sakkunniga upprättade lagförslaget har en bestämmelse om rätt för vattendomstolen att under angivna förutsättningar förordna att dess beslut omedelbart skall gå i verkställighet, som om det vunnit laga kraft, upptagits såsom ett andra stycke i 11 kap. 67 §. I samband härmed ha föreslagits vissa jämkningar i paragrafen i övrigt ävensom i några paragrafer i 9 kap. I nuvarande andra stycket av 11 kap. 67 § har uttrycket »förordna, att verkställighet icke må äga rum», ändrats till »undanröja förordnandet», detta med hänsyn till att förordnande enligt det föreslagna nya andra stycket kan avse även dom å betalningsskyldighet. De sakkunniga påpeka att enligt 39 § utsökningslagen viss verkställighet av sådan dom kan — oberoende av särskilt förordnande — äga rum redan innan den vunnit laga kraft.

Det framhålles av de sakkunniga, att 17 kap. 14 § rättegångsbalken till följd av den allmänna hänvisningen i 11 kap. 1 § sista stycket vattenlagen vore tillämplig även i vattenmål, i den mån stadgandet gäve domstolen en mera vittgående befogenhet att förordna om verkställighet än som kunde grundas på 11 kap. 67 § vattenlagen i den föreslagna nya lydelsen.

Ett särskilt spørsmål, som de sakkunniga i detta sammanhang uppmärksammat, utgör rätten till fullföljd i frågor angående verkställighet av domar i vattenmål. De sakkunniga uttala beträffande innebörden av den gällande ordningen i detta hänseende att stadgandena i 49 kap. rättegångsbalken gäve vid handen, att ett verkställighetsförordnande enligt 11 kap. 67 § i dess nuvarande lydelse kunde överklagas av sökandens motparter (resp. svaranden i stämningssmål) i samband med fullföljd av talan i själva saken. Om

vattendomstolen vid bifall till ansökningen (resp. käromålet) underlåte att meddela sådant förordnande, kunde däremot särskild klagan däröver icke föras. De sakkunniga ha icke heller ansett sig böra föreslå en från den allmänna processlagstiftningen avvikande ordning beträffande de fall, som avses i det föreslagna nya andra stycket av 11 kap. 67 §. Särskild klagan skulle sålunda icke kunna föras över vattendomsstols underlåtenhet att meddela verkställighetsförordnande jämlikt nämnda stycke. Däremot ha de sakkunniga funnit goda skäl tala för att i första styckets fall göra klagorätten ömsesidig, d. v. s. att tillåta klagan även över vattendomsstols underlåtenhet att förordna, att ett meddelat tillstånd må tagas i anspråk utan hinder av att beslutet därom icke äger laga kraft. Det torde visserligen endast sällan komma att inträffa, att vattenöverdomstolen, innan den slutligen dömde i ett dit fullföljt mål angående visst företag, ville taga på sitt ansvar att medgiva att ett av vattendomstolen i målet meddelat tillstånd omedelbart finge tagas i anspråk. Man finge emellertid räkna med att underinstansen kunde av förbiseende ha underlåtit att meddela verkställighetsförordnande, ehuru saken vore tämligen klar. Vidare torde möjligheten för överinstansen att meddela sådant förordnande även eljest innebära en viss trygghet för sökanden. En lagändring i nu angiven riktning stode även i god överensstämmelse med en ändring, som genom lagen den 20 december 1946 vidtagits beträffande rätten till fullföljd av talan mot vattenrättsdomares beslut i fråga om sådana provisoriska åtgärder som avsåges i 11 kap. 46 §. Enligt 11 kap. 109 § i dess förutvarande lydelse hade klagan endast kunnat föras över beslut varigenom vattenrättsdomare medgivit vidtagande av dylika åtgärder. Från och med den 1 januari 1948, då nyssnämnda lag trädde i kraft, förelåge emellertid enligt 11 kap. 107 §, dit bestämmelserna om fullföljd av talan mot vattenrättsdomares beslut överflyttats, klagorätt även beträffande beslut, varigenom vattenrättsdomare lämnat en begäran att få vidtaga provisoriska åtgärder utan bifall. De sakkunniga ha i det angivna syftet föreslagit en bestämmelse i 11 kap. 98 § vattenlagen av innehåll att stadgandet i 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken skall äga motsvarande tillämpning beträffande fullföljd i fråga som avses i 11 kap. 67 § första stycket vattenlagen. Klagorätten borde icke, uttala de sakkunniga, anses vara beroende av att vattendomstolen uttryckligen avslagit en begäran om verkställighetslov eller ens av att sådan begäran framställts.

Yttrandena. *Vattenöverdomstolen* instämmer i de sakkunnigas uttalande — i anslutning till frågan om verkställighet av beslut, varigenom vattendomstolen för uppskovstid föreskrivit periodisk ersättning — att det låge i sakens natur, att sökanden i och med att han toge tillståndet i anspråk måste rätta sig efter föreskrivna villkor och bli skyldig att betala ersättning i enlighet med beslutet så länge detta icke ändrats i högre instans. Emellertid ifrågasätter vattenöverdomstolen om icke tankegången borde komma till uttryck genom ett tillägg till 9 kap. 66 §. Vidare anser vattenöverdomstolen att det föreslagna stadgandet i 11 kap. 67 § andra stycket borde göras till-

lämpligt även där motsvarande föreskrifter meddelats i samband med ett efterföljande godkännande av redan utfört företag. Jämväl *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* anser att vattendomstolens befogenhet att förordna om omedelbar verkställighet borde gälla även i fråga om ersättningsbeslut som meddelas samtidigt med tillståndsbeslut. Vattenrättsdomaren framhåller att möjligheten att i detta fall förordna om verkställighet av ersättningsbeslut vore av betydelse bl. a. i de ingalunda sällsynta fall då vattendomstolen hade att pröva på vilka villkor ett utan formligt tillstånd — men måhända med medgivande av ett större eller mindre antal sakägare — genomfört företag kunde godkännas. Denne vattenrättsdomare anför därjämte att de sakkunnigas förslag i viss mån syntes lämna möjlighet öppen för en illojal sökande att genom åsidosättande av skyldigheten att betala ersättningar komma i åtnjutande av en för sökanden förmånligare skadevärdering i högre instans. Med hänsyn till att lojala sökande icke torde vara benägna att använda denna möjlighet, syntes lämpligast att den slopades. Det vore vanligt att sakägare i vattenmål hade ringa förmåga att tillvarata sin rätt. De torde ofta stå främmande för möjligheterna att påkalla verkställighet av beslut i ersättningsfrågor.

Departementschefen. När vattendomstol i samband med tillstånd till utförande av visst företag fastställer den ersättning, som skall utgå till följd av företaget, eller ålägger sökanden att vidtaga åtgärder till förebyggande av skada, innebär detta icke ett ovillkorligt åläggande av betalningsskyldighet eller annan prestation utan utgör ett med tillståndet förbundet villkor, i det prestationsskyldigheten inträder blott under förutsättning att tillståndet tages i anspråk. Innebörden av ålagd betalningsskyldighet fastslås i 9 kap. 66 § första stycket vattenlagen, där det uttryckligen stadgas, att engångsersättning, som bestämts i samband med tillståndet, skall gäldas innan någon åtgärd som berör ersättningstagarens intressen får vidtagas. Om däremot ersättningsskyldighet fastställs först efter det företaget blivit utfört, är det fråga om ett ovillkorligt åläggande, som kan verkställas genom exekution i vanlig ordning.

Det nuvarande stadgandet i 11 kap. 67 § vattenlagen, enligt vilket vattendomstolen äger förordna att dess beslut går i verkställighet utan hinder av att det icke äger laga kraft, tager närmast sikte på beslut av det förra slaget, det vill säga beslut som innefattar tillstånd till utförande av visst företag med därmed förbundna villkor rörande betalningsskyldighet och annat. Gives sådant förordnande och vill sökanden begagna sig därav, måste han fullgöra de med tillståndet förenade villkoren, oavsett om han fullföljer talan till högre instans. Redan erlagd ersättning får enligt 9 kap. 67 § ej återkrävas, även om den slutligen bestämmes till lägre belopp. I det fall då ersättning eller skyddsåtgärd bestämmes i efterhand intager sakägaren en mindre gynnad ställning, i det han för att kunna påkalla verkställighet, innan beslutet vunnit laga kraft, måste ställa säkerhet för kostnad och skada, som drabbar motparten om beslutet ändras; såsom förut utvecklats torde

varken nyssberörda stadgande i vattenlagen eller någon föreskrift annorstädes giva stöd för att i dylikt fall må meddelas förordnande om omedelbar verkställighet utan skyldighet att ställa säkerhet. Genom lagfästandet av deldomssystemet kan det antagas komma att inträffa i jämförelsevis många fall, att ersättning eller skyddsåtgärd fastställs i efterhand. Det är dock att märka, att förhållandet kan bli aktuellt även eljest då det gäller företag enligt vattenlagen. Såsom de sakkunniga framhållit uppkommer spörsmålet bl. a. i fall, då vattendomstolen, sedan tillstånd meddelats till ett företag, föreskriver åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av oförutsedd skada eller utdömer ersättning därför.

I syfte att förbättra sakägarens ställning i förevarande avseende ha de sakkunniga föreslagit, att i 11 kap. 67 § vattenlagen skall upptagas en särskild bestämmelse angående verkställighet i fall, då efter medgivet tillstånd till ett företag beslut meddelas om skyldighet för företagaren att förbygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utgiva ersättning därför. Vattendomstolen erhåller enligt denna bestämmelse befogenhet att, när skäl därtill äro, förordna, att sådant beslut genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, således utan skyldighet för vederbörande sakägare att ställa säkerhet för skada genom verkställigheten. Bestämmelsen blir med den föreslagna utformningen tillämplig ej blott då uppskov meddelats på grundval av deldomsreglerna utan över huvud taget då fråga är om beslut efter det tillståndet redan meddelats. Det synes mig rimligt, att skillnaden mellan sakägarens ställning i det fall då ersättning eller annan prestations-skyldighet fastställs i samband med tillståndet och då den bestäms senare på detta sätt kan utjämnas. Dock bör understrykas att möjligheten att meddela verkställighetsförordnande av detta slag innebär ett avsteg från allmänna regler om verkställighet av underrätts dom och bör utnyttjas med försiktighet.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har anmärkt, att sakägare i vattenmål ofta torde stå främmande för möjligheten att påkalla verkställighet av beslut i ersättningsfrågor, med vilken anmärkning han torde åsyfta, att verkställighet borde få ske oberoende av förordnande av vattendomstolen. Det synes emellertid kunna antagas, att domstolarna utan uttryckligt yrkande av part meddela beslut om verkställighet, när skäl därtill föreligger.

Vidare ha vattenöverdomstolen samt nyssnämnde vattenrättsdomare påpekat, att de föreslagna verkställighetsreglerna borde gälla även för det fall att föreskrifter om ersättning eller om skyddsåtgärder meddelas i samband med ett efterföljande godkännande av ett redan utfört företag. I praxis torde på sina håll ha ansetts, att vattendomstolen enligt grunderna för 9 kap. 66 § i sådant fall kan förordna om omedelbar verkställighet utan skyldighet för den skadelidande att ställa säkerhet.¹ Den föreslagna kompletteringen av 11 kap. 67 § lägger ej hinder i vägen för ett dylikt förfaringssätt utan ger tvärtom ytterligare stöd för detsamma. Därest en dammbyggnad eller

¹ Jfr N. J. A. 1945 s. 687 (vattendomstolens dom).

annat företag i strid mot lagen utföres utan tillstånd av vattendomstol, står det sålunda klart, att domstolen vid en efterföljande tillståndsprövning är berättigad att meddela verkställighetsförordnande på samma sätt som om tillståndet, på sätt bort ske, sökts i förväg.

Det synes mig ej erforderligt att, såsom vattenöverdomstolen ifrågasatt, meddela särskild bestämmelse angående verkställighet i det fall, då vattendomstolen i samband med tillstånd till ett företag föreskriver årlig eller eljest periodiskt bestämd ersättning för uppskovstid. Såsom de sakkunniga anfört ligger det i sakens natur, att sökanden, i och med att han tager tillståndet i anspråk, måste rätta sig efter därför stadgade villkor, så länge dessa icke ändrats i högre instans.

I de sakkunnigas förslag ha de nya verkställighetsreglerna i 11 kap. 67 § ansetts påkalla viss ändring av 9 kap. 58 § tredje stycket. Sistnämnda lagrum, som avser att reglera frågan om tiden för avträdande av inlöst fast egendom i det fall, då verkställighetsförordnande meddelats, anknytes i den av de sakkunniga föreslagna lydelsen till att vattendomstol meddelat tillstånd att lösa fast egendom eller meddelat annat tillstånd, som förbundits med skyldighet i sådant avseende. Stadgandet bör emellertid giva anvisning om förfarandet även i det fall, att en sökande efter det tillstånd till ett företag meddelats på yrkande av sakägaren ålägges att lösa fast egendom, och synes vid sådant förhållande kunna bibehållas i sin nuvarande lydelse. Däremot böra såsom de sakkunniga föreslagit vidtagas vissa jämkningar av redaktionell natur i 9 kap. 67 §.

De sakkunniga ha i detta sammanhang även upptagit spörsmålet rörande rätten till fullföljd i frågor angående verkställighet av domar i vattenmål. Innebörden av den gällande ordningen i detta hänseende är, såsom anföres av de sakkunniga, att verkställighetsförordnande kan överklagas av motparten i samband med fullföljd av talan i själva saken, medan klagan icke kan föras över vattendomstols underlåtenhet att meddela verkställighetsförordnande. I denna ordning ha de sakkunniga förordat den ändringen, att klagan skall tillåtas över vattendomstols underlåtenhet att förordna, att ett meddelat tillstånd får tagas i anspråk utan hinder av att beslutet därom icke äger laga kraft. Jag biträder detta förslag, som på sätt de sakkunniga angivit lämpligast genomföres i form av ett tillägg till 11 kap. 98 § vattenlagen av innebörd, att 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken i det avsedda fallet skall äga motsvarande tillämpning. Den avfattning av detta tillägg som de sakkunniga föreslagit torde böra något jämkas till undvikande av den misstolkningen, att sökandens motparter skulle äga rätt att utan samband med fullföljd av talan i själva saken klaga över ett förordnande om omedelbar verkställighet av tillståndet.

Enligt vad sålunda anförts har 11 kap. 67 § vattenlagen upptagits i den av de sakkunniga föreslagna ändrade lydelsen, innebärande att ett nytt andra stycke inskjutits i paragrafen och vissa jämkningar i övrigt företagits i densamma, varjämte förut angivna ändringar vidtagits i 9 kap. 67 § och 11 kap. 98 § samma lag.

II. Utvidgad rätt att taga annans mark i anspråk för vattenbyggnader m. m.

Gällande bestämmelser. Vattenlagen innehåller — vid sidan av de bestämmelser som reglera en företagares rätt att ingripa i vattenförhållandena — även ett flertal stadganden om rätt att taga i anspråk mark för byggnadsändamål m. m. I 2 kap. 14 § första stycket vattenlagen stadgas sålunda att, om så erfordras för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, å annan tillhörig fastighet får läggas damm, vall eller väg eller ledning för vattnet. Under samma förutsättning må å annans grund i eller vid vattendrag verkställas grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada. För uppkommande intrång skall ersättning utgå enligt reglerna i 9 kap. vattenlagen.

En motsvarighet till stadgandet i 2 kap. 14 § första stycket finnes i 7 kap. 40 §, som närmast gäller vattenavledning men som jämlikt 49 § samma kap. äger tillämpning även å invallning.

2 kap. 16 § första stycket ger den som vill bygga en vattenkraftstation möjlighet att tvångsvis förskaffa sig utmål till kraftstationen, om sådant utmål icke utan oskäligena kostnader annorledes står till buds. Ägare av mark vid eller i närheten av vattendraget är pliktig att mot ersättning upplåta det område som för ändamålet oundgängligen tarvas. Tvångsrätten avser att giva företagaren oinskränkt besittning till visst område. Det är sålunda fråga endast om upplåtelse, ej avstående av äganderätt.

Beträffande de överväganden som legat till grund för denna inskränkning må anmärkas följande. I 1910 års kommittéförslag hade tvångsrätten enligt 2 kap. 16 § anordnats såsom en lösningsrätt, vilket motiverats med att det särskilt från fastighetskreditens synpunkt vore av vikt, att en kraftanläggning och den mark varå densamma vore uppförd vore i samma ägares hand.¹ I 1917 års sakkunnigbetänkande förordades jämväl lösningsrätt, ehuru kommittéförslagets motivering ej ansågs bärande. De sakkunniga framhöllo, att när för en strömfallsfastighets räkning mark toges i anspråk å annan fastighets område utan att äganderättsöverlåtelse skedde, bleve rättigheten att för det avsedda ändamålet förfoga över marken liksom rätten till de där gjorda anläggningarna att betrakta såsom ett tillbehör till strömfallsfastigheten. Om inteckning beviljades i strömfallsfastigheten, komme såväl servitutsrätten som de för servitutets begagnande uppförda anläggningarna att tillsammans med strömfallsfastigheten utgöra föremål för inteckningsrätten. Då servitutsrätten till tiden begränsades allenast av den omständigheten att dess utövning ej längre medförde

¹ 1910 års bet. s. 255.

någon förmån för huvudfastigheten i därmed avsett hänseende, syntes ej heller med hänsyn till rättighetens varaktighet någon befogad anmärkning ur kreditsäkerhetens synpunkt kunna göras. I fråga om utmål för kraftstation ansågo dock de sakkunniga fog finnas att medgiva äganderättsförvärv.¹ I sitt yttrande över sakkunnigförslaget underströk lagrådet, att de sakkunniga uppvisat ohållbarheten i åsikten, att äganderättsförvärv skulle vara behöfligt ur fastighetskreditens synpunkt. De sakkunnigas ståndpunkt förmodade lagrådet ha bestämts därav, att det för det allmänna rättsmedvetandet skulle te sig mest naturligt, att äganderätten till en byggnad av i allmänhet så bestående natur som en kraftstation och till den mark, varå byggnaden vore uppförd, låge i samma hand. Med erkännande härav fann emellertid lagrådet olägenheterna av att utmålet komme att bilda en fristående fastighet, som särskilt kunde intecknas och föryttras, vara så betydande, att ej heller i detta fall rätt borde finnas att tvångsvis förvärva äganderätten. Lagrådets mening följdes, och enligt 2 kap. 16 § är markägare sålunda som nämnts endast skyldig att upplåta erforderligt område till utmål.

Det må emellertid anmärkas att ett undantag från den angivna grundsatsen numera gäller enligt andra stycket i paragrafen. Detta stadgande har tillkommit år 1945 i samband med bestämmelserna i 1 kap. 14 § om skyldighet att låta strömfall tagas i anspråk av annan och innehåller att, då strömfall tages i anspråk jämlikt sistberörda lagrum, utmål må lösas, om så erfordras. Anledningen till detta undantag från huvudregeln är den, att expropriationsmedgivande enligt 1 kap. 14 § kan avse allenast upplåtelse av rätt till strömfall och att därför strömfallsfastighet kunde komma att saknas, om icke exproprianten hade möjlighet att med äganderätt förvärva erforderligt utmål.

Det må framhållas att bestämmelsen i 9 kap. 48 § om förhöjning i vissa fall av ersättning utöver fulla värdet omfattar intrång enligt 2 kap. 16 § men däremot icke intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket. I vattenlagens ursprungliga lydelse föreskrefs förhöjning av ersättningen, även i det senare fallet. Visserligen hade något stadgande därom icke upptagits vare sig i 1910 års kommittéförslag eller i 1917 års sakkunnigbetänkande. Såsom förut anmärkts vidtogs emellertid beträffande tvångsrätten enligt 2 kap. 16 § den ändringen i förhållande till kommitté- och sakkunnigförslagen att endast upplåtelse, ej förvärv av äganderätt, finge ske. I samband härmed uttalade departementschefen, att han ansågo att ersättningen vid intrång enligt 2 kap. 16 § likväl borde utgå med förhöjning ävensom att konsekvensen då fordrade att förhöjning tillämpades även beträffande intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket. Redan kort tid efteråt, i samband med genomförandet år 1920 av den nya lagstiftningen angående torrläggning, borttogs emellertid förhöjningsregelns tillämplighet såvitt angick intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket. Såsom skäl härför anförde de särskilda sakkunniga, vilka tillsattes för överarbetning av 1910 års kommitté-

¹ 1917 års bet. s. 236.

förslag i de delar som avsågo bl. a. torrläggning, i sitt år 1919 avgivna betänkande följande. I kommittéförslaget liksom i de sakkunnigas förslag hade för vattenavledning och invallning föreslagits bestämmelser, som på det närmaste anslöte sig till stadgandet i 2 kap. 14 §. Jämväl det intrång som vållades genom upptagande av dike å annans mark vore i allt väsentligt av likartad beskaffenhet. Enligt kommittéförslaget skulle i båda dessa fall ersättning utgå utan förhöjning, något som också överensstämde med 1879 års dikningslags bestämmelser i ämnet. Det syntes de sakkunniga icke böra ifrågakomma att frångå den gällande rättens ståndpunkt i detta hänseende. Denna uppfattning syntes emellertid böra föranleda, att jämväl intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket ersattes endast med fulla värdet. Särskilt i fråga om vattenreglering skulle det ej sällan möta stora vanskligheter att avgöra, huruvida ett intrång av ifrågavarande beskaffenhet skulle bedömas enligt 2 eller 7 kap. och det kunde i varje fall icke anses lämpligt att ersättningstagarens ställning gjordes beroende av hur ett dylikt avgörande utfölle. Av dessa skäl ansågs stadgandet i 9 kap. 48 § böra underkastas jämkning i antytt hänseende.¹

Enligt 14 kap. 5 § kan tillträde till annans fastighet beredas den som för uppgörande av plan eller eljest såsom förberedelse till företag enligt vattenlagen vill verkställa mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten. Tillståndet meddelas av länsstyrelsen. Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller endast såvitt den är oundviklig orsakas annan. Växande träd få ej fällas utan särskilt medgivande av länsstyrelsen. För skada och intrång som vållas av arbetet skall ersättning gäldas med fulla värdet. Tvist härom handlägges vid allmän domstol. Den som verkställer arbetet är pliktig att, om länsstyrelsen anser det erforderligt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

De sakkunniga. De sakkunniga förklara att det gjorts gällande, att stadgandet i 2 kap. 14 § icke gäve vattendomstolen tillräcklig möjlighet att föreskriva åtgärder till avhjälpande av olägenheter av ett vattenbyggnadsföretag. Härom anföres närmare:

Man har särskilt framhållit den begränsning som ligger i uttrycket »i eller vid vattendrag». Orden »vid vattendrag» torde visserligen icke böra tolkas alltför restriktivt. Några betänkligheter synas knappast möta mot att tillämpa lagrummet exempelvis då en väg, som blir överdämd, lämpligen kan omläggas i ny sträckning över högre belägen mark men vederbörande markägare icke vill medgiva detta. Vattendomstolarna torde också i stor utsträckning medgiva tvångsrätt i sådana fall. I vissa situationer torde dock den begränsning, som trots allt ligger i orden »i eller vid vattendrag», kunna bereda svårigheter. Ett exempel erbjuda de i flera större kraftverksmål nu aktuella frågorna om särskilda anordningar för uppfödning av laxyngel. Till uppfödningssdammar behövas avsevärda områden, vilka skola uppfylla alldeles speciella krav i fråga om tillgång till vatten av viss beskaffenhet, näringstillgång m. m. Stundom måste dammarna förläggas vid något bi-

¹ 1919 års bet. sid. 250.

vattendrag långt från det kraftverk som ger anledning till åtgärderna; det kan till och med tänkas, att den lämpligaste platsen finnes inom ett annat vattensystem. Det förefaller tvivelaktigt om 2 kap. 14 § i sin nuvarande lydelse ger en kraftverksägare möjlighet att i sådana fall tvångsvis taga de erforderliga områdena i anspråk. En dylik möjlighet bör dock stå till buds, då åtgärderna avse att tjäna ett allmänt intresse.

För att tillgodose behovet av tvångsrätt i fall, sådana som de nämnda, har i det av de sakkunniga upprättade lagförslaget den ändringen vidtagits i 2 kap. 14 § första stycket, att orden »i eller vid vattendrag» uteslutits, i samband varmed en viss redaktionell jämkning skett. Genom den föreslagna ändringen undanröjes, framhålla de sakkunniga, också varje anledning till tvekan om lagrummets tillämplighet t. ex. i det förut berörda vägomläggningss-fallet. Motsvarande ändring föreslås i 7 kap. 40 §.

I fråga om 2 kap. 16 § uttala de sakkunniga att det framhållits såsom en brist, att skyldighet att upplåta utmål föreläge endast vid kraftverksbyggen. Denna begränsning finna även de sakkunniga onödigt snäv och föreslå, att skyldighet att upplåta utmål för vattenkraftstation utvidgas till att avse utmål även för annan byggnad i vatten. De sakkunniga anföra:

De ekonomiska intressen, som härigenom kunna få vika, äro i allmänhet icke på långt när av samma storleksordning som de vilka beröras av förändringar i själva vattenförhållandena. Ändringen medför först och främst, att lagrummet blir tillämpligt icke blott i fråga om företag för tillgodogörande av vattenkraft utan även där fråga är om tillgodogörande av vatten annorledes än såsom drivkraft. Såsom exempel kan nämnas, att någon önskar utnyttja ett honom tillhörigt vattenområde för anordnande av en ytvattentäkt med tillhörande pumpstation men icke förfogar över lämplig mark för pumpstationen; han kan då få rätt att uppföra densamma å annan tillhörig mark som erbjuder gynnsammare betingelser härför. Skyldighet att upplåta utmål kommer vidare — till följd av de i 3 kap. 2 § andra stycket och 26 § första stycket gjorda hänvisningarna till 2 kap. — att förefinnas till förmån för regleringsföretag enligt 3 kap., därest de kräva byggnader eller anordningar av sådan art, att särskilt utmål kan anses behöfligt (t. ex. bostad för dammvakt eller maskinella anordningar för manövrering av dammluckor).

Omfattningen av ifrågavarande tvångsrätt synes lämpligen kunna bestämmas så, att skyldigheten att upplåta utmål förklaras avse det område som tarvas för byggnaden (i betydelsen »byggnad i vatten») och därmed förenade anläggningar. Uttryckssättet ansluter sig till bestämmelsen i 11 kap. 62 § 2 mom. om vad strömfallsfastighet bör omfatta. Enligt gällande lag, vilken såsom förut nämnts endast avser kraftverksbyggen, får utmål ej tagas i anspråk annat än för själva kraftstationen med eventuellt tillhörande elektrisk utrustning. Även i detta hänseende har stadgandet synt vara alltför begränsat. I förhållande till vad som för närvarande gäller innebär den föreslagna formuleringen, såvitt angår utmål för vattenkraftstation, en utvidgning av tvångsrätten så till vida, att kraftverksbyggaren får möjlighet att tvångsvis förvärva rätt att disponera mark för uppförande av exempelvis maskinistbostad. Uttrycket »därmed förenade anläggningar» får däremot — för att anknyta till ett i förarbetena till vattenlagen anført exempel — icke fattas så, att tvångsrätten skulle gälla även mark för en industriell anläggning, i vilken kraften är avsedd att utnyttjas. Att särskilt

angiva, att utmål för kraftstation skall omfatta för elektrisk utrustning erforderlig mark, synes vara överflödigt.

De sakkunniga ha även upptagit frågan, huruvida den i 2 kap. 16 § stadgade formen för områdes ianspråktagande — upplåtelse, ej avstående av äganderätt — vore tillfredsställande. Efter en redogörelse för förarbetena till stadgandet anföra de sakkunniga:

Enligt de sakkunnigas mening tala övertygande skäl för att utmål skall kunna lösas med äganderätt. Ätminstone när det gäller större och dyrbarare anläggningar kan det praktiskt taget aldrig bli tal om att utmålet skulle återgå till markägaren, och det synes i sådana fall vara ganska meningslöst att förvägra anläggningens ägare att lösa området. För att förebygga olämpliga fastighetsbildningar torde emellertid möjligheten till äganderättsförvärv böra begränsas till att gälla område som är avsett att utgöra eller ingå i strömfallsfastighet. Då vattenrättsdomaren enligt särskild föreskrift i 11 kap. 62 § 2 mom. är skyldig att i mål angående byggnad för tillgodogörande av vatten ha uppmärksamheten riktad på frågan om bildande av lämplig strömfallsfastighet, får det förutsättas, att inlösen av ett område, som icke är ägnat att ensamt utgöra strömfallsfastighet, medges endast om det föreligger garantier för att området kommer att sammanläggas med annan mark som finnes böra ingå i strömfallsfastigheten. Det är härvid att märka, att område, som löses enligt vattenlagen, automatiskt blir fritt från penninginteckningar (inteckningsförordningen 24 § 1 mom.), liksom från teckningar för andra rättigheter som ej av särskild anledning alltjämt skola gälla (jfr 45 § tredje stycket m. fl. lagrum i teckningsförordningen), något som bör underlätta sammanläggning. Framhållas må även, att lagrådets uttalande rörande olägenheterna av att utmål, om det finge förväras med äganderätt, komme att bilda en fristående fastighet, som särskilt kunde tecknas och föryttras, bör ses mot bakgrunden av det förhållandet, att det vid tiden för vattenlagens tillkomst ännu icke för landsbygdens del fanns någon lagstiftning om sammanläggning av fastigheter; en sådan kom till stånd först med 1926 års lag i ämnet. Numera förhåller det sig i själva verket så, att införandet av lösningsrätt till utmål skulle skapa bättre förutsättningar för bildandet av strömfallsfastigheter av den typ som i vattenlagen angivits såsom önskvärd.

I anslutning till det senast anförda må ett påpekande göras angående den omfattning i vilken en fastighetsägare skall vara skyldig att med äganderätt avstå mark till utmål. Det särskilda villkor som angivits för skyldighet att avstå äganderätten — att marken är avsedd att utgöra eller ingå i strömfallsfastighet — åsyftar ej att begränsa sökandens rätt att erhålla erforderlig mark till ett mindre område än om han nöjt sig med servitutsrätt.

I de sakkunnigas lagförslag har, i överensstämmelse med vad sålunda av de sakkunniga anförts, ett stadgande som generellt möjliggör äganderättsförvärv av mark, vilken är avsedd att utgöra eller ingå i strömfallsfastighet, fått ersätta det nuvarande andra stycket i 2 kap. 16 §.

Ett motsvarande stadgande har av de sakkunniga upptagits i 7 kap. 40 §. Till stöd härför anföra de sakkunniga:

Om den i 2 kap. 16 § första stycket stadgade skyldigheten att upplåta utmål utsträcker att gälla till förmån för byggnad för vatten oavsett byggnadens art, kommer lagrummet, såsom förut framhållits, att kunna åberopas även i mål om vattenreglering enligt 3 kap. Konsekvensen synes kräva, att

ett motsvarande stadgande upptages bland bestämmelserna om vattenavledning i 7 kap. Så har också skett i lagförslaget, där stadgandet placerats såsom ett andra stycke i 40 §. Stadgandet innehåller att, om särskilt utmål är behöfligt för byggnad eller anordning, som erfordras för ett vattenavledningsföretag, samt sådant utmål icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, ägare av därför lämpad mark är pliktig att mot ersättning upplåta det område som tarvas för ändamålet. Till följd av bestämmelsen i 7 kap. 49 § får stadgandet motsvarande tillämpning med avseende å invallningsföretag. Den praktiska betydelsen av denna utvidgade tvångsrätt till förmån för torrlägningsintresset torde icke vara synnerligen stor. Såsom exempel på ändamål, för vilka det kan vara nödvändigt att disponera över annan tillhörigt område, må nämnas uppförande av pumpstation för en invallning.

De sakkunniga ha jämväl upptagit frågan om en företagares rätt att tillfälligt taga annans mark i anspråk. Härom anföra de sakkunniga:

Det har för de sakkunniga framhållits, att ägare av mark, som endast tillfälligt behöver tagas i anspråk för genomförande av ett visst företag, borde vara skyldig att mot ersättning tåla intrånget härav. Vad som åsyftas är plats för byggnader och anordningar, vilka endast erfordras under själva byggnadstiden. Otivelaktigt förekommer det stundom, att en företagare nödgas betala oskäligen hög ersättning för rätten att taga mark i anspråk för dylika ändamål. Genom tillskapandet av en tvångsrätt av nyss angiven innebörd skulle man råda bot på detta missförhållande. Några betänkligheter mot en sådan tvångsrätt synas icke behöva möta.

Bestämmelser i förevarande ämne synas lämpligen kunna upptagas i en särskild paragraf, som inskjutes efter 5 § i 14 kap. Den närmare utformningen av bestämmelserna torde med fördel kunna ske med ledning av bestämmelserna i sistnämnda paragraf om rätt att å annans fastighet verkställa förberedande undersökningar. Det torde sålunda i princip böra ankomma på länsstyrelsen att förordna om markens upplåtande. Förordnande som nu nämnts bör dock icke få meddelas förrän tillstånd till företaget lämnats enligt vattenlagen. Under uttrycket »tillstånd till företaget» inbegripes jämväl sådant särskilt byggnadstillstånd som avses i 11 kap. 66 § 1 mom. i dess av de sakkunniga föreslagna lydelse. Ehuru behovet av en tvångsrätt i nu åsyftat hänseende är mest framträdande i fråga om kraftverks- och regleringsföretag, torde det icke finnas anledning att begränsa bestämmelsernas räckvidd till sådana företag. De böra således, liksom bestämmelserna i 14 kap. 5 §, äga tillämpning med avseende å företag enligt vattenlagen över huvud. De ändamål, för vilka tvångsrätten skall kunna utövas, synas lämpligen kunna preciseras sålunda, att det skall vara fråga om tillfälligt anspråktagande av mark för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Beträffande ersättning för skada och intrång torde bestämmelser, motsvarande de i 14 kap. 5 § upptagna, böra meddelas. Det bör sålunda föreskrivas, att ersättning skall gäldas med fulla värdet samt att, om länsstyrelsen prövar det nödigt, säkerhet för ersättningens gäldande skall ställas innan medgivandet att taga marken i anspråk begagnas. Eventuell tvist om ersättningens belopp kommer, liksom i del i 14 kap. 5 § behandlade fallet, i princip att tillhöra allmän domstols prövning.

För den händelse, att fråga om rätt att för visst företag tillfälligt taga annans mark i anspråk uppkommer redan under det ansökan om tillstånd till

företaget är under behandling vid vattendomstol eller inför synemän, skulle det i regel innebära en onödig omgång att låta frågan prövas av länsstyrelsen. Det synes därför böra stadgas, att i sådana fall medgivande att taga marken i anspråk må, om tillstånd meddelas till företaget, lämnas av vattendomstolen resp. synemännen. Beträffande vattendomstols beslut i sådan fråga torde av 11 kap. 67 § följa, att domstolen kan förordna om omedelbar verkställighet.

Om vattendomstol eller synemän lämna medgivande som nu nämnts, torde det ofta vara praktiskt, att även ersättning för uppkommande skada och intrång fastställs av vattendomstolen resp. synemännen. I den mån parterna äro ense om en dylik ordning, läser intet hinder däremot möta. Vattendomstol torde också med stöd av 11 kap. 22 § kunna ingå i prövning av sådan ersättningsfråga som nu avses, även om blott ena parten begär det. En föreskrift om att ersättning i här åsyftade fall obligatoriskt skall fastställas av vattendomstolen resp. synemännen synes ej påkallad. Emellanåt torde det vara svårt att bestämma ersättningen på förhand, och det kan då vara lämpligare att ersättningsfrågan, om uppgörelse icke träffas, får bli föremål för särskild rättegång vid allmän domstol.

Huruvida säkerhet skall behöva ställas för ersättning för skada eller intrång, som kan uppkomma genom att mark tillfälligt tages i anspråk enligt medgivande av vattendomstol eller synemän, bör prövas i samband med att medgivandet lämnas.

I det lagförslag som av de sakkunniga utarbetats ha bestämmelser, utformade i enlighet med de anförda synpunkterna, upptagits såsom 5 a § i 14 kap. vattenlagen.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag i de delar varom nu är fråga har i de flesta remissyttrandena tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I några fall ha emellertid invändningar framkommit.

I anslutning till de föreslagna ändringarna i 2 kap. 14 § ifrågasätter *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol*, huruvida icke förhöjning enligt 9 kap. 48 § borde tillämpas å intrång enligt nämnda stadgande. *Vattenrättsdomaren* framhåller att vid stora kraftutbyggnadsföretag stundom förekomme arbeten av ifrågavarande slag vilka vore synnerligen omfattande. Vare sig en fastighet förlorade mark på det ena eller andra sättet torde skadan till sina verkningar i regel bli tämligen likartad, och den i förarbetena till 9 kap. 48 § vattenlagen i första hand angivna grunden till att ersättning borde utgå med förhöjning, nämligen att inskränkning skedde i möjligheten av den fasta egendomens framtida utveckling till ökad produktivitet, kunde vara för handen jämväl där skadan ej vore en omedelbar följd av ändrade vattenståndsförhållanden. Genom att de sakkunniga föreslagit en utvidgad rätt att enligt 2 kap. 14 § vattenlagen taga annans mark i anspråk ökades behovet av att bestämmelserna om ersättning med förhöjning toges under omprövning. Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* yrkar att 9 kap. 48 § göres tillämplig å intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket.

De föreslagna ändringarna i 2 kap. 16 § ha föranlett erinringar av *kammarkollegiet*, som bl. a. framhåller, att uttrycket »det område, som tar-

vas för byggnaden och därmed förenade anläggningar» närmast ledde tanken till de med en kraftstation förenade industriella anläggningarna, för vilka utmål enligt de sakkunnigas motiv icke skulle erhållas. Ett annat skrivsätt vore önskvärt. Kollegiet ställer sig över huvud taget tveksamt beträffande lämpligheten att utvidga rätten till utmål till byggande i vatten utan någon begränsning. Det finnes anläggningar, där vattnets användning vore det väsentliga i proceduren såsom badhus, tvättinrättningar, ångpanneanläggningar. Meningen torde ej vara att lämna utmål till dem utan endast för anordningar för vattnets användning såsom drivkraft eller för dess uppföring. Detta borde komma till uttryck i lagtexten.

I fråga om rätt att tillfälligt taga annans mark i anspråk (14 kap. 5 a § i förslaget) förklarar *kammarkollegiet*, att företagaren i saknad av en sådan rätt ibland kunde bli tvungen att foga sig efter markägarens anvisningar eller betala en dryg eller oskäligen ersättning. Genom det föreslagna stadgandet i 14 kap. 5 a § torde rollerna bli helt omkastade. Företagaren finge taga i anspråk vilket område han önskade och betalade därför ersättning allenast för skada eller intrång med fulla värdet. Det ingrepp varom här vore fråga vore ingalunda jämförligt med undersökningsarbeten, som avsåges i 14 kap. 5 §. Både till omfattning, varaktighet och skadeverknings kunde detta »tillfälliga» ingrepp i markägarens rätt vara av en helt annan storleksordning. Det syntes därför vara berättigat att i överensstämmelse med 5 § expropriationslagen uppställa det villkoret för medgivandet, att företagarens markbehov icke kunde på annat sätt lämpligen tillgodoses. Dessutom borde i överensstämmelse med regeln i 2 kap. 2 § vattenlagen krävas, att anordningarna skulle så förläggas och arbetena så utföras, att ändamålet kunde utan oskäligen kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för markägaren eller annan. Företagaren borde också vara skyldig att vid upplåtelse tidens slut återställa de upplåtna områdena i förutvarande skick, om så påfordrades och det ej kunde anses oskäligt. Huruvida de sakkunniga åsyftat att i den föreslagna 5 a § i 14 kap. göra ersättningsskyldigheten mera begränsad än enligt 9 kap., framginge ej av promemorian. De i 9 kap. 1 § använda orden »förlust, skada eller intrång» syntes ej innebära en begreppsmässig bestämning av de skilda anledningarna till ersättningsskyldighet utan en gradering med »förlust» som uttryck för det starkaste ingreppet i den skadelidandes rätt och »intrång» för det svagaste. Några skäl att i de fall, som vore avsedda att regleras av 14 kap. 5 a §, begränsa ersättningsskyldigheten snävare än i 9 kap. föreläge ej. Då åker och äng m. m. även genom den tillfälliga användningen kunde bli obrukbara för framtiden, borde det vara anledning att även i dessa fall tillämpa reglerna i 9 kap. 48 § om 50 procent förhöjning av ersättningen. Förhöjningen torde även bidra till att avhålla företagaren från att utan tvingande skäl taga mera värdefull mark i anspråk. Medgivande att tillfälligt taga mark i anspråk borde ej lämnas av länsstyrelse utan av vederbörande vattendomstol. Tillståndet borde endast lämnas i redan anhängiga mål, ej särskilt.

Riksförbundet landsbyggdens folk anser i likhet med kammarkollegiet, att sökanden borde förpliktas återställa i anspråk tagen mark i sitt ursprungliga skick, därest ej annan frivillig uppgörelse träffades med markägaren.

Advokatsamfundets styrelse avstyrker helt den föreslagna tvångsrätten, som enligt styrelsens mening kunde ha mycket vittgående verkningar och mycket kännbart ingripa i markägarens intressen. Fastigheten kunde bli helt förändrad under en mångårig byggnadstid. Större delen av en mindre fastighet kunde komma att tagas i anspråk, och förutsättningarna för fastighetens brukande för långa tider förändras. Även andra olägenheter av skilda slag kunde uppstå, t. ex. genom att bostäder, matserveringar och nöjeslokaler för flera hundra arbetare uppfördes kanske alldeles intill fastighetsägarens hemvist. Styrelsen tillägger att, därest förslaget skulle genomföras, ordningen för ersättningens fastställande borde förenklas. Ersättningen borde sålunda icke i vissa fall bestämmas av vattendomstolen och i andra av allmän domstol. Samma regler borde gälla antingen länsstyrelsen, vattendomstolen eller synemännen lämnade tillstånd till ianspråktagandet. Det mest ändamålsenliga vore, att vattendomstolen i samtliga fall fastställde ersättningen.

Departementschefen. De sakkunniga ha för att underlätta genomförandet främst av vattenkraft- och vattenregleringsföretag förordat vissa ändringar i 2 kap. 14 och 16 §§ ävensom upptagande av ett särskilt stadgande om rätt att tillfälligt taga mark i anspråk under byggnadstid.

Förslaget till ändrad lydelse av 2 kap. 14 § har till ändamål att upphäva den begränsning som innefattas i uttrycket »i eller vid vattendrag». Genom borttagande av detta uttryck skapas möjlighet att tvångsvis taga i anspråk mark, som erfordras exempelvis för fiskuppfödningssdammar, och tvekan om lagrummets tillämplighet i vissa andra avseenden undanröjes. Förslaget har ej rönt några gensagor vid remissbehandlingen och jag anser mig för egen del böra biträda detsamma.

Vad angår 2 kap. 16 § innebär förslaget en utvidgning i två avseenden. För det första utsträckas de ändamål, för vilka den i lagrummet stadgade tvångsrätten må tagas i anspråk, till att omfatta även annan byggnad i vatten än vattenkraftstation, varjämte mark får tagas i anspråk ej blott för själva byggnaden utan jämväl för därmed förenade anläggningar (maskinistbostad o. dyl.). För det andra skall enligt förslaget sådant område som är avsett att ingå i strömfallsfastighet få lösas med äganderätt, vilket icke för närvarande tillåtes.

I likhet med kammarkollegiet är jag tveksam rörande lämpligheten av att utvidga tvångsrätten till utmål till att gälla allt byggande i vatten. Den enligt 2 kap. 14 § första stycket medgivna rätten att tvångsvis taga mark i anspråk till utmål i en mera begränsad bemärkelse (damm, vall eller väg eller ledning för vattnet) är inskränkt till företag för tillgodogörande av vatten. Innebörden av begreppet tillgodogörande av vatten är måhända i detta sammanhang något oklar. I praxis lär ej ha rått någon tvekan om att be-

stämelsen (enligt hänvisningarna i 3 kap. 2 och 26 §§) är tillämplig å vattenreglering, ehuru dylikt företag väl ej avser tillgodogörande av vatten i egentlig mening. Genom den angivna begränsningen uteslutas emellertid från tvångsrätten sådana fall, då mark behöver tagas i anspråk till landfäste för brobyggnad o. dyl. En motsvarande begränsning torde böra ske vid den föreslagna utvidgningen av tvångsrätten enligt 2 kap. 16 §, så att denna alltså förklaras skola gälla allenast byggnad för vattnets tillgodogörande. Det är uppenbarligen icke avsikten att tvångsrätten skall omfatta mark som erfordras för sådan industriell anläggning, där vattenkraften eller vattnet avses skola utnyttjas. Att den föreslagna lagtexten skulle kunna vålla tvekan i detta avseende synes mig ej behöva befaras.

I ett till chefen för kommunikationsdepartementet i september 1951 avgivet betänkande ha 1946 års vatten- och avloppssakkunniga framlagt förslag bl. a. till lag om vatten- och avloppsanläggningar. Vid ett genomförande av detta lagförslag kommer den ifrågavarande ändringen i 2 kap. 16 § vattenlagen att bli betydelselös såvitt angår utmål för ytvattentäkt.¹ Då det för närvarande är ovisst vid vilken tidpunkt och i vilken form det av nämnda sakkunniga framlagda förslaget kommer att genomföras, har jag dock icke vidtagit någon jämkning i fråga om tillämpligheten i berörda avseende av den nu förordade utvidgningen av 2 kap. 16 §.

De skäl som de sakkunniga anfört för att utmål för vattenkraftstation bör kunna lösas med äganderätt synas mig övertygande. Jag biträder sålunda förslaget i denna del.

Vad angår rätt att tillfälligt taga annans mark i anspråk under byggnadstid ha de sakkunniga föreslagit införande av en särskild bestämmelse i 14 kap., enligt vilken sådan rätt, efter det tillstånd till ett företag lämnats av vattendomstol, finge medgivas av länsstyrelse. Även vattendomstol resp. synemän skulle emellertid enligt förslaget kunna lämna sådant medgivande, när begäran därom framställdes i ansökningsmålet eller vid syneförrättningen.

Möjligheten att tillfälligt taga mark i anspråk för arbetarbostäder m. m. är en nödvändig betingelse för genomförandet av arbetet på en vattenbyggnad av större omfattning. Det synes ej tillfredsställande att företagaren alltid skall vara hänvisad till att träffa frivillig överenskommelse med vederbörande markägare. Jag finner mig därför böra tillstyrka att ett stadgande i ämnet upptages i vattenlagen. Rent principiellt kan det synas riktigt att ett dylikt stadgande om temporärt utnyttjande av annans mark placeras i 14 kap. och utformas efter mönster av 5 § i nämnda kap. Emellertid kan ett sådant utnyttjande innebära betydande intrång och medföra stora ekonomiska konsekvenser. Jag anser därför lämpligare, att den erforderliga lagregleringen sker genom en utvidgning av tvångsrätten enligt 2 kap. 14 §, så att den kommer att omfatta intrång även av denna mera tillfälliga karaktär. Härigenom kommer frågan om utövande av tvångsrätten och villkoren därför alltid att prövas av vattendomstol; som regel läser frågan bli aktuell redan i samband med vattendomstolens prövning av ansöknings angående

¹ Jfr SOU 1951: 26 s. 237.

tillstånd till vederbörande företag och kan då prövas av vattendomstolen i samband därmed. Vidare blir det av kammarkollegiet uttalade önskemålet om vissa uttryckliga begränsningar beträffande tvångsrättens utövning i huvudsak tillgodosett. Sålunda kommer föreskriften i 2 kap. 17 §, att tomtplats, trädgård eller park ej må tagas i anspråk där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas, att bli tillämplig. Det kan ej anses erforderligt att i detta hänseende införa mera restriktiva bestämmelser än som gälla för stadigvarande ianspråktagande av annans mark. Vad angår önskemålet, att föreskrift måtte meddelas angående skyldighet för företagaren att återställa marken i samma skick som det vari den övertogs, är det tydligt att domstolen har att med beaktande av omständigheterna pröva i vilken omfattning åtgärder som kunna medföra ett bestående intrång må medgivas. Beträffande ersättning bli reglerna i 9 kap. tillämpliga.

Kammarkollegiet har även ifrågasatt, huruvida icke föreskriften om förhöjning av ersättningen utöver fulla värdet (9 kap. 48 §) borde göras tillämplig i fall då mark tillfälligt tages i anspråk för nu ifrågasvarande ändamål. Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol och länsstyrelsen i Jämtlands län ha framfört det önskemålet att förhöjningsregeln över huvud borde gälla intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket. Såsom anmärkts i samband med översikten av gällande rätt var förhöjningsregeln i vattenlagens ursprungliga lydelse tillämplig å intrång enligt 2 kap. 14 § första stycket, i vilket avseende dock ändring vidtogs i samband med torrläggningsslagstiftningens genomförande år 1920. Jag anser mig ej nu kunna upptaga frågan om en återgång till vattenlagens ursprungliga ståndpunkt.

På grund av det anförda har jag upptagit 2 kap. 14 § första stycket i ändrad lydelse enligt de sakkunnigas förslag med det tillägg, att mark må tillfälligt tagas i anspråk jämväl för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. 7 kap. 40 § första stycket har omarbetats så att det erhållit en mot 2 kap. 14 § första stycket svarande avfattning. Beträffande företag enligt 5, 6 och 8 kap. samt företag för utnyttjande av grundvatten synas några olägenheter vid tillämpningen av gällande rätt ej ha försports, varför motsvarande ändringar i dessa kap. icke äro påkallade.

Talan, som enligt den nya lydelsen av 2 kap. 14 § första stycket utan samband med ansökningsmål väckes om rätt att tillfälligt taga mark i anspråk, skall behandlas såsom stämningssmål (11 kap. 17 § 29).

I överensstämmelse med det anförda har vidare 2 kap. 16 § givits ändrad avfattning. Ett med den nya lydelsen av 2 kap. 16 § första stycket överensstämmande stadgande har såsom föreslagits av de sakkunniga upptagits såsom ett nytt andra stycke i 7 kap. 40 §. Konsekvensen synes fordra, att ersättning för intrång enligt detta nya stadgande utgår med förhöjning, varför en jämkning i detta syfte vidtagits i 9 kap. 48 §.

I 11 kap. 17 § 29 har vidtagits en mindre jämkning, så att bestämmelsen kommer att täcka även det fall då utmål enligt 2 kap. 16 § löses med äganderätt.

III. Förberedande av vissa företag enligt vattenlagen

m. m.

Gällande bestämmelser. Sedan en ansökan inkommit till vattendomstolen, är den första åtgärd vattenrättsdomaren har att vidtaga — efter eventuellt föreläggande om komplettering av ansökningshandlingarna — att utfärda kungörelse om ansökningshandlingarna. Bestämmelser härom finnas i 11 kap. 32 § vattenlagen. Kungörelsen skall innehålla uppgift om de fastigheter som beröras av ansökningshandlingarna, om aktförvarare hos vilken parterna kunna taga del av handlingarna i målet, om sättet för kallelser och andra meddelanden till parterna samt om den tid inom vilken erinringar mot ansökningshandlingarna skola avgivas. Det är icke nödvändigt att alla fastigheter namngivas i kungörelsen, utan de kunna utmärkas med gemensam geografisk eller annan beteckning, om det kan ske på oförtydligt sätt. Är det sökandens avsikt att tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, skall särskild uppgift därom lämnas. Kungörelsen skall enligt 11 kap. 33 § för uppläsande i kyrkan avsändas till pastorsämbetet i den eller de församlingar, där fastigheter som omförmälas i kungörelsen äro belägna, samt offentliggöras i en eller flera av ortens tidningar och i regel även i allmänna tidningarna. Vidare skall personlig underrättelse översändas till ägare av de berörda fastigheterna och kända nyttjanderättshavare.

Om fastighet som beröres av ansökningshandlingarna tillhör eller nyttjas av kronan eller allmän anstalt, skall enligt 11 kap. 34 § underrättelse om kungörelsens innehåll översändas till länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen. Länsstyrelsen har då att förordna ombud till bevakande av kronans eller anstaltens rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna underrättelsen till denna.

I regel skall även, enligt vad som stadgas i 11 kap. 35 § 1 mom., ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till kammarkollegiet. Kollegiets uppgift är att, där det prövas nödigt, föra talan för tillgodoseende av de allmänna intressen, som kunna vara i fråga. Allmänt ombud, som för sådan talan, åligger att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakande av deras rätt. För den händelse någon part anser att på grund av företagets omfattning eller eljest sådant åliggande bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, skall han göra anmälan därom hos länsstyrelsen i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningshandlingarna omförmälas. Länsstyrelsen kan då, där så prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt, förordna särskild person att på sätt ovan nämnts biträda dem.

Även fiskeristyrelsen skall, enligt 11 kap. 36 §, i regel erhålla ett exemplar av ansökningshandlingarna och kungörelsen. Om fiskeristyrelsen vid granskning av handlingarna finner uppenbart att fiskens upp- och nedgång eller eljest fiskeriintresse icke kan röna inverkan av företaget, skall meddelande

härom lämnas vattenrättsdomaren. I annat fall skall styrelsen förordna fiskeritjänsteman att avgiva yttrande, huruvida fiskerinäring av betydelse kan genom företaget lida väsentligt förfång, samt vilka särskilda åtgärder, utöver vad sökanden föreslagit, som kunna erfordras till skydd för fisket. Finner den förordnade att yttrande icke kan avgivas utan undersökning å platsen, skall han göra anmälan därom hos vattenrättsdomaren. Denne har då att uppdraga åt den av fiskeristyrelsen förordnade eller annan av styrelsen föreslagen fiskeritjänsteman att åt vattendomstolen verkställa undersökning och avgiva utlåtande enligt de närmare bestämmelser som i 11 kap. 45 § meddelas angående sakkunnigundersökning i vattenmål.

Beträffande rättegångskostnader i ansökningsmål innehåller 11 kap. 65 § regler, vilka avvika från vad som i detta hänseende gäller för vanliga tvistemål. Huvudregeln, vilken är tillämplig såväl i mål om byggande i vatten i allmänhet som i regleringsmål, är att sökanden, även om hans talan bifalles, är skyldig att gottgöra motpart sådana kostnader som varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt. Svarandepart, som genom vårdslös eller otillbörlig processföring föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad, är dock skyldig att gottgöra sökanden de utgifter som därigenom åsamkats denne.

De sakkunniga. I förevarande avsnitt av promemorian den 12 september 1947 ha de sakkunniga till behandling upptagit en framställning av kammarkollegiet den 12 juni 1946 angående åtgärder för förbättring av den rättshjälp åt sakägare i vattenmål som allmänna ombudet har att lämna i dylika mål. De sakkunniga ha uttalat den meningen, att en utvidgning av kammarkollegiets rättshjälp åt enskilda parter icke på något ändamålsenligt sätt tillgodosäge föreliggande behov. Det vore knappast sannolikt, att man på den vägen kunde giva sakägarna någon verklig hjälp, bl. a. enär ett centralt ämbetsverk svårigen kunde ha den ortskännedom, som erfordrades för att saken skulle från början läggas upp på rätt sätt utan onödiga omständigheter.

De sakkunniga ha emellertid i samband härmed uppmärksammat frågan om sättet för förberedelse av ansökan hos vattendomstol. De framhålla att vattenbyggnadsföretagen, icke minst regleringsmålen, vore av den betydelse, att tvekan kunde råda om lämpligheten av att de — såsom nu regelmässigt skedde — förbereddes av företagaren praktiskt taget helt på egen hand. Då ett regleringsföretag kunde ha avsevärda verkningar ej blott för enskilda sakägare utan även för många allmänna intressen, såsom för vägförhållanden i orten, skolväsendet, jordbrukets utvecklingsmöjligheter, fisket, turistväsendet och den allmänna trevnaden för befolkningen, vore det av stort intresse för de myndigheter och organ som hade ansvaret för utvecklingen inom orten att få göra sig hörda i tid. Med den ordning som nu tillämpades kunde sökanden ha fattat ståndpunkt utan att någon kontakt uppnåtts med det allmännas representanter. Det torde vara lättare att uppnå jämkningar mellan olika intressenter, om olika synpunkter finge brytas mot varandra,

innan ett företag redan i detalj vore planerat. De sakkunniga framhålla särskilt, att det måste betecknas som ett missförhållande, att företagaren kunde på egen hand planera förändringar av rådande naturförhållanden av högst ingripande beskaffenhet utan att ens länsstyrelsen skulle underrättas. Vidare vore önskvärt, att även de kommunala organen kunde så tidigt som möjligt få reda på vad som vore på färde. Den brist som sålunda föreläge borde enligt de sakkunnigas mening i görlig mån botas. De sakkunniga påpeka emellertid, att varken länsstyrelserna eller de kommunala organen hade några experter för vattenmål och att det därför kunde bli svårt för dem att följa och bilda sig ett omdöme om större planerade företag. Det borde därför finnas möjlighet för länsstyrelsen att förordna ombud — advokat eller tekniker eller eventuellt bådadera — som finge till uppgift att vara kontaktman mellan företagaren å ena samt länsstyrelsen liksom de kommunala organen och allmänheten å andra sidan. Kontaktmannen borde företrädesvis verka för att missförstånd undanröjdes och att det hela i tid lades på rätt bog. Av vikt vore att detta förberedande samarbete icke förlorade sig i diskussion om detaljer. Vad som åsyftades vore att företagarens motparter skulle kunna förbereda sig i tid, så att det hela löpte smidigare, ej att proceduren skulle bli tyngre.

I enlighet med de anförda synpunkterna, vilka närmare utvecklas av de sakkunniga, föreslås vissa föreskrifter rörande förberedelse av ansökan hos vattendomstol. Den grundläggande bestämmelsen härom upptages i de sakkunnigas förslag såsom ett till 11 kap. 27 § vattenlagen fogat nytt moment. Det föreslagna nya momentet innehåller i ett första stycke att, innan ansökan som avser företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet ingives till vattendomstolen, ärendet skall med avseende å företagets verkningar ur allmän synpunkt vara förberett i enlighet med bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar. I ett andra stycke föreskrives, att Kungl. Maj:t äger stadga skyldighet att gälda kostnad som i samband med förberedande av ärende, som nyss sagts, åsamkas det allmänna. Därjämte föreslå de sakkunniga en ändring i 11 kap. 35 § 1 mom. vattenlagen av innebörd, att länsstyrelsen skall äga rätt att av eget initiativ förordna biträde, som där sägs, åt sakägare.

Närmare föreskrifter angående förberedande åtgärder böra enligt förslaget utfärdas i form av en särskild tillämpningskungörelse. Vid promemorian har fogats ett utkast till dylik kungörelse, vilket innehåller i huvudsak följande.

Enligt utkastet äger kungörelsen tillämpning med avseende å kraftverk, som är avsett att giva en generatorseffekt av minst 2 500 kilovoltampère, och vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst 100 miljoner kubikmeter, ävensom annat företag i vatten av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Innan undersökningar för utrönande av företagets verkningar äga rum i vattenområdet eller på angränsande mark och såvitt möjligt i god tid därförut, skall företagaren underrätta länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt därvid lämna de upplysningar om företaget, som då äro tillgängliga för ho-

nom. Länsstyrelsen äger, om den finner skäl därtill, utsätta sammanträde för samråd med företagaren beträffande företagets verkningar ur allmän synpunkt. Om det med hänsyn till företagets beskaffenhet finnes ändamålsenligt ur allmän synpunkt, äger länsstyrelsen utse lämpligt ombud att följa den fortsatta handläggningen av företaget. Ombudet har till åliggande att hålla förbindelse med företagaren, att bilda sig en uppfattning om företagets verkningar ur allmän synpunkt, att underrätta och samråda med kommunala organ om företaget och dess verkningar, att på lämpligt sätt giva ortsbefolkningen tillfälle att sammanträffa med ombudet och motverka, att befolkningen i ovisshet om företagets verkningar eller eljest i anledning därav vidtager förhastade åtgärder samt att lämna ortsbefolkningen upplysningar, hur den kan tillvarata sina intressen. Ombudet skall i förekommande fall träda i förbindelse med advokatfiskalen i kammarkollegiet ävensom i fråga om fisket samråda med vederbörande fiskerimyndigheter. Företagaren är skyldig att fortlöpande lämna ombudet eller länsstyrelsen de upplysningar, som erfordras för bedömning av företagets huvudsakliga verkningar. Företagaren bör ej förvärva fastigheter, som skadas, eller eljest ingå på uppgörelser, som avse att reglera skador å mark, fiske eller liknande, utan att ombudet eller länsstyrelsen på förhand underrättats. Då företaget kan inverka menligt på fiske av någon betydelse, skall företagaren utan uppskov underrätta vederbörande fiskerimyndigheter, som efter samråd med vattenrättsdomaren ha att föranstalta om den utredning, som finnes erforderlig ur fiskesynpunkt. Ersättning till ombudet jämte kostnad för förberedande utredning rörande fisket skall bestridas av allmänna medel men i den mån det finnes skäligt återgåldas av företagaren. I ansökan till vattendomstolen skall sammanfattningsvis angivas vad som under ärendets förberedelse förekommit från sökandens sida i anledning av föreskrifterna i kungörelsen.

Beträffande den föreslagna bestämmelsen angående underrättelse till ombudet eller länsstyrelsen före träffandet av uppgörelser anmärka de sakkunniga, att syftet därmed vore att främja en jämn och rättvis behandling av sakägarna vid uppgörelser.

De sakkunnigas förslag är icke enhälligt. Avvikande meningar ha sålunda anmälts dels av herrar *Berggren* och *Riben* gemensamt dels ock av herrar *Kleman* och *Rusck*, likadeles gemensamt.

Herrar *Berggren* och *Riben* förklara, att de av majoritetens förslag endast kunnat biträda förslaget om utvidgning av länsstyrelsens befogenhet enligt 11 kap. 35 § vattenlagen att utse särskild person, som skall tillhandagå sakägarna med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Tillika anmärkes, att i samband med denna ändring föreskriften i samma paragraf om skyldighet för allmänt ombud att på angivet sätt tillhandagå sakägarna utan olägenhet borde kunna upphävas. Härjämte förordas, att i 11 kap. 32 § vattenlagen upptages föreskrift om att kungörelse, som utfärdas enligt denna paragraf, skall innehålla upplysning om vad som enligt 65 § samma kap. gäller beträffande sakägares rätt till ersättning för kostnader å målet samt att i 14 kap. vattenlagen upptages ett stadgande av innehåll, att vattenrättsdomaren på begäran av den, som vill utföra ett företag enligt nämnda lag, redan innan ansökan om tillstånd till företaget

ingivits äger förordna sakkunniga att på företagarens bekostnad verkställa erforderliga undersökningar.

I det särskilda yttrande, vari herrar Berggren och Riben utvecklat sin ståndpunkt, förklara de sig i princip vara av den uppfattningen, att det vore av stort värde om redan på planeringsstadiet samråd ägde rum mellan företagaren samt de myndigheter och organ som representerade av företaget berörda allmänna intressen. Emellertid syntes ej oväsentliga olägenheter vara förenade med majoritetens förslag. Om detta förslag genomfördes, skulle det betyda, att en ny instans tillskapades för förberedande behandling av ärendena, en behandling som med all säkerhet icke — såsom förslagsställarna avsett — skulle kunna begränsas till frågorna, huruvida företaget borde komma till stånd och huru det i så fall med hänsyn till motstående allmänna intressen i stora drag borde utformas. Utan tvivel skulle redan under denna förberedande behandling framdragas en mängd frågor angående skador och intrång, som förorsakades enskilda sakägare. Det samråd, som redan på planeringsstadiet borde äga rum mellan företagaren och vederbörande myndigheter och organ, borde ske i fria former och utan förmedling av sådant ombud som länsstyrelsen enligt majoritetens förslag skulle äga förordna. Några författningsbestämmelser i ämnet syntes icke erforderliga. Det skulle sannolikt vara tillräckligt, att vattenfallsstyrelsen och de enskilda kraftföretagarna — de senare genom svenska vattenkraftföreningen, till vilken åtminstone alla större företagare på området vore anslutna — av Kungl. Maj:t uppmanades att vid planeringen av mera omfattande företag samråda med de myndigheter och organ, som representerade av företaget berörda allmänna intressen. Därest det skulle anses lämpligt, att önskemålet om ett dylikt samråd komme till uttryck i lagstiftningen, borde det i allt fall vara tillfyllest att i 11 kap. vattenlagen intaga en föreskrift om att i ansökan om tillstånd till företag av större omfattning skulle lämnas en redogörelse för de åtgärder sökanden vidtagit för att lämna vederbörande myndigheter och organ tillfälle att under ansökningens förberedande taga del av planerna och framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar ur allmän synpunkt.

Beträffande förslaget om tillägg till 14 kap. vattenlagen anföra herrar Berggren och Riben, att det — såsom jämväl majoriteten ansett — vore önskvärt att fiskeundersökningar igångsattes på ett så tidigt stadium som möjligt. I praktiken förekomme också numera på detta område ett nära samarbete mellan fiskerimyndigheterna och kraftföretagarna. Det syntes lämpligt att vattenrättsdomaren finge befogenhet att på begäran av den, som ville utföra ett företag enligt vattenlagen, redan innan ansökan rörande företaget ingivits till vattendomstolen förordna sakkunniga att på företagarens bekostnad verkställa sådana undersökningar, som kunde erfordras för bedömande av företagets verkningar och vilka åtgärder som borde vidtagas för att motverka skada därav. Befogenheten borde dock icke inskränkas till att avse frågor angående fiske. Även undersökningar i andra frågor, t. ex. rörande isförhållanden eller virkesavläggning, måste ofta på-

börjas avsevärd tid innan ansökan ingåves, om en tillfredsställande utredning skulle kunna åstadkommas utan att målets avgörande fördröjdes.

I det av herrar *Kleman* och *Rusck* avgivna särskilda yttrandet uttalas den mening, att den i utkastet till tillämpningskungörelse intagna bestämmelsen om att företagaren ej borde förvärva fastigheter eller eljest ingå på uppgörelser utan att utsett ombud eller länsstyrelsen underrättats borde utgå.

Yttrandena. Det av de sakkunnigas majoritet framlagda förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *länsstyrelserna i Kopparbergs, Västerbottens och Kronobergs län, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, Indals älvs, Ljunga älvs och Gimåns flottningsföreningar, handelskammaren i Gävle samt föreningsnämnden i Ångermanland.* För en lösning efter de i majoritetsförslaget angivna riktlinjerna men med ändrings- och tilläggsförslag på olika punkter uttala sig vidare *vattenöverdomstolen,¹ vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol, lantbruksstyrelsen, riksantikvarieämbetet, riksförbundet landsbygdens folk* och en *fiskeriintendent.* *Extra vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* samt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* biträda jämväl majoritetsförslaget men med den ändring som förordats av herrar *Kleman* och *Rusck.*

Såsom en förtjänst hos majoritetsförslaget framhålles bl. a., att det innebure att sökanden i regel redan vid ansökningens ingivande till vattendomstolen skulle kunna framlägga en någorlunda fullständig utredning om företagets förhållande till allmänna intressen och att det alltså borde vara ägnat att skapa förutsättningar för en snabbare behandling av vattenmålet; framför allt komme bedömandet av frågan om företagens tillåtlighet att underlättas. *Lantbruksstyrelsen* påpekar särskilt den stora betydelsen av förberedande åtgärder såvitt angår ett företags verksamheter å fisket. I flera remissyttranden, bl. a. det av *extra vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* avgivna, betonas såsom en viktig förutsättning för att förfarandet skulle medföra önskad nytta att man lyckades finna kontaktmän med kvalifikationer och intresse för uppgiften. *Vattenöverdomstolen* anser att närmare bestämmelser om förberedelsen ej borde meddelas i administrativ ordning utan upptagas i vattenlagen.

Till det av herrar *Berggren* och *Riben* framförda förslaget ansluta sig i princip *vattenrättsdomarna i Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar, samtliga vattenrättsingenjörer, vattenfallsstyrelsen, länsstyrelserna i Värmlands, Västernorrlands och Norrbottens län, några fiskeriintendenter, Västernorrlands läns hushållningssällskaps fiskevårdsnämnd, svenska vattenkraftföreningen* samt *advokatsamfundets styrelse.* En i det stora hela med herrar *Berggrens* och *Ribens* förslag överensstämmande ståndpunkt deklareraras även av *kammarkollegiet* och *länsstyrelsen i Jämtlands län.*

De synpunkter på frågan som framkomma i de i nästföregående stycke

¹ Vattenöverdomstolens yttrande i denna del är ej enhälligt. Ledamoten av vattenöverdomstolen t. f. kammarrådet P. Gavelius har beträffande frågan om ett särskilt förberedande förfarande åberopat den mening som kommit till uttryck i kammarkollegiets yttrande.

angivna remissvaren överensstämma i huvudsak med vad som anförts i herrar Berggrens och Ribens särskilda yttrande. På flera håll understrykas de svårigheter som måste uppstå att finna för uppdraget såsom kontaktnmän lämpliga personer. Vidare uttalas farhågor för att den vinst i tid, som en tillämpning av deldomsförfarandet kunde medföra, till stor del kunde gå förlorad genom ett komplicerat förberedelseförfarande. I några yttranden framkommer den uppfattningen, att länsstyrelsen borde beredas en mera framträdande plats på det förberedande stadiet än som avsetts i herrar Berggrens och Ribens förslag. Beträffande behovet av skrivna rättsregler i ämnet komma skilda meningar till uttryck; de förslag som framläggas inskränka sig dock i huvudsak till ett summariskt stadgande om visst förberedande samarbete mellan företagaren och representanter för berörda intressen.

Svenska vattenkraftföreningen förklarar att därest det skulle anses erforderligt att, såsom ifrågasatts av herrar Berggren och Riben, Kungl. Maj:tt uppmanade vattenfallsstyrelsen och de enskilda kraftföretagarna att vid planeringen av mera omfattande företag samråda med de myndigheter och organ, som representerade av företaget berörda allmänna intressen, vore föreningen beredd att förmedla en uppmaning av ifrågavarande slag till vederbörande kommunala och privata kraftverksföretag.

Det av sakkunnigmajoriteten framlagda kungörelseutkastet har i ett flertal yttranden underkastats detaljgranskning med erinringar på vissa punkter. Vad beträffar frågan om tillämplighetsområdet för förberedelseförfarandet framkommer från vissa håll kritik mot den avgränsning som gjorts i kungörelseutkastet. Sålunda framhålles att kungörelsen enligt utkastet skulle bli tillämplig på jämförelsevis små kraftverk men endast gälla relativt omfattande vattenregleringar, i samband varmed även påpekas att ett företags inverkan ej stode i någon bestämd relation till dess storlek. *Vattenöverdomstolen och riksförbundet landsbygdens folk* fästa uppmärksamheten på att samverkan i ett vattensystem mellan olika företag — även om delföretagen sedda var för sig medförde begränsade skadeverkningar — i sin helhet kunde leda till att vattenförhållandena bleve radikalt förändrade utmed hela vattendraget till men för bygdens näringsliv. — I fråga om tidpunkten för igångsättande av de förberedande åtgärderna uttala *vattenrättsingenjörerna Hartzell, Berndtsson och Nilsson* — med instämmande av *vattenrättsdomarna i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar* — att det, med hänsyn till det omfattande och mångskiftande arbete som vore förknippat med planläggningen av större vattenkraft- och vattenregleringsföretag, framstode såsom olämpligt att på ett alltför tidigt stadium inkoppla utomstående. Det kunde vålla avsevärda olägenheter icke blott för företagaren utan även — och icke minst — för det allmänna och för enskilda strandägare, vilka sistnämnda kunde få en alldeles skev uppfattning om vad som kunde komma att bli det slutliga resultatet. Många exempel funnes på att företag, som planerats i början av detta sekel, först nu i mitten av 1900-talet blivit genomförda och då efter att planerna omarbetats flera gånger. Det vore ur allas synpunkt lämp-

ligast, om samarbetet med motstående intressen inleddes först sedan företagen bestämt sig för att verkligen utföra företaget. — Beträffande frågan om förberedande undersökningar genom sakkunniga framhålla *vattenöverdomstolen* och *kammarkollegiet* vikten av att sakägarna beredas tillfälle att yttra sig över omfattningen och planläggningen av dylik undersökning och valet av sakkunnig. *Vattenöverdomstolen* åberopar i detta sammanhang stadgandet i 40 kap. 3 § rättegångsbalken. *Riksantikvarieämbetet* hemställer, att företagare måtte åläggas att vid företagets planering underätta ämbetet om företagets art och omfattning i så god tid, att ämbetet, därest en undersökning ur fornvårdssynpunkt skulle befinnas nödvändig, kunde utföra denna, innan företaget igångsattes.

I samband med kungörelseutkastets bestämmelse om underrättelse till ombud eller länsstyrelse före träffandet av uppgörelser upptages i ett par yttranden frågan om vattendomstolens prövning av ingångna avtal. *Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol* framhåller bl. a., att en sökande kunde ha intresse av att förvärva fastigheter för att komma i ett bättre läge vid prövningen av tillåtlighetsfrågan; enligt 2 kap. 3 § skulle nämligen skada å sökandens egna fastigheter inräknas i byggnadskostnaden, medan skada å annans egendom vid jämförelsen mellan nyttan och skadan skulle fördubblas eller tredubblas. Det kunde ifrågasättas, om icke en sökandes möjligheter att förvärva fastigheter som skulle skadas genom företaget borde fullt effektivt begränsas. Att uppgörelser angående skador å mark, fiske eller liknande på förhand komme till stånd syntes enligt erfarenheterna vid *Norrbygdens vattendomstol* icke vara tillrådligt, med mindre i avtalet intoges såsom villkor att vattendomstolen skulle äga frihet att pröva avtalets skälighet och därvid göra den jämkning av avtalet som funnes böra ske. Frågan om skäligheten av ingångna avtal om skadeersättning hade under senare år i ökad omfattning blivit föremål för tvister. Tendenser hade framträtt dels att vid uppgörelserna använda av sökandeparterna tillhandahållna tryckta formulär dels ock att ordalydelsen i avtalen ofta av sökandena åberopades till vinnande av befrielse från ansvarighet för skador, som enligt den skadelidande varit oförutsedda eller föränledda av en utökning av företaget, som icke varit aktuell vid avtalet. *Vattenöverdomstolen* föreslår att i 11 kap. 60 § vattenlagen måtte intagas bestämmelser av innehåll att, om avtal som företagare och skadelidande med avseende antingen å förestående företag eller å framtida verkningar av utfört företag träffat om ersättning eller vad därmed äger samband, är obilligt för den skadelidande, avtalet må på dennes yrkande av vattendomstolen jämkas, ävensom att sådant klander skall vid talans förlust väckas senast i mål angående tillstånd till eller godkännande av företaget eller, såvitt rör oförutsedd skada, senast inom den jämlikt 2 kap. 24 § vattenlagen bestämda tiden. Till närmare motivering av sitt förslag anför *vattenöverdomstolen*:

I vattenmål i allmänhet och i ansökningsmål i synnerhet — där det i fråga om ersättningar normalt gäller att förutse omfattningen av skadeverkningar, som ännu ej uppstått — råder det, åtminstone vidkommande

enskilda skador, uppenbarligen i regel ett anmärkningsvärt ojämnt partsförhållande mellan å ena sidan företagaren och å andra sidan de skadelidande. Beträffande såväl ekonomisk bärkraft och möjlighet att med tekniska hjälpmedel i förväg bedöma omfattningen av ett företags skadeverkningar som förmågan att i penningar uppskatta skadas storlek föreligger i de flesta fall sådan överlägsenhet å företagarens sida, att det ligger nära till hands att misstänka att företagare vid uppgörelse om skadeersättningar många gånger — medvetet eller omedvetet — kunna draga nytta av skadelidandes oförstånd. Ej sällan intages i skadeuppgörelse klausul enligt vilken den skadelidande förklarar sig godtaga att överenskommen ersättning skall utgöra full gottgörelse även för sådana skador av företaget, som icke kunnat förutses. Med de omfattande verkningar, vattenbyggnadsföretag numera allt allmännare medföra, lär det framstå som ett alltmer påtagligt socialt intresse att de skadelidande skola erhålla skäliga ersättningar i alla de hänseenden företaget vållar skada. Det måste därför anses angeläget att få till stånd en sådan ordning, att vattendomstol kan på yrkande av den skadelidande jämka obilliga avtal. Att i enlighet med vad gjorts exempelvis i 11 kap. 29 § giftermålsbalken som jämkningsskäl föreskriva att avtal skall vara »uppenbart» obilligt, torde icke vara erforderligt i vattenmål, där avtalen merendels röra skadeformer för vilkas skäliga bedömande vattendomstolen efter ingående undersökningar av de olika skadefallen utarbetat lämpliga normer. Den likformighetsprincip, som skulle befastas av jämkningsregeln, gör det snarare önskvärt att avtalade ersättningsbelopp skola kunna jämkas även vid relativt små avvikelser från vad vattendomstolen finner motsvara skälig ersättning. Det må anmärkas att vattenlagen i speciella fall redan nu ger vattendomstol förhållandevis vid möjlighet att jämka avtal om ersättningar eller oavsett dylikt avtal utdöma full ersättning (se exempelvis stadganden i 9 kap. 46 § 8 mom. och 73 §).

En allmän jämkningsregel kan förväntas bli till fördel för såväl företagare som skadelidande. Den synes ägnad att verka avspännande å det naturliga motsatsförhållandet mellan de båda partssidorna. De skadelidande behöva icke hysa betänkligheter ur ersättningssynpunkt mot att på ett tidigt stadium av företagens planering avtalsvis till företagaren upplåta vissa nyttigheter eller överenskomma om skadereglering i förväg. Såsom de sakkunniga vitsordat, beflita sig regelmässigt företagarna i eget intresse om att vid avtalsuppgörelser med sakägare träffa överenskommelser efter skäliga grunder. Företagarna synas desto mindre kunna resa invändningar mot den föreslagna jämkningsregeln, som de därigenom skulle kunna bibehållas vid möjligheten att obehindrat i förväg träffa erforderliga överenskommelser.

Även *kammarkollegiet, länsstyrelsen i Jämtlands län* och *advokatsamfundets styrelse* tillråda en utökning av vattendomstols befogenhet att pröva skäligheten av uppgörelser.

Förslaget om sådan ändring av stadgandet i 11 kap. 35 § 1 mom. vattenlagen, att länsstyrelse får befogenhet att på eget initiativ förordna särskild person att biträda sakägarna, har ej mött några invändningar i yttrandena. *Vattenöverdomstolen* och *kammarkollegiet* behandla det av herrar Berggren och Riben i samband härmed framförda förslaget om upphävande av föreskriften i nämnda lagrum om skyldighet för allmänt ombud att tillhandagå sakägarna och avstyrka detta förslag. Det framhålles att det allmänna ombudets rådgivande verksamhet i vissa fall kunde vara av betydelse och ej torde vara särskilt betungande för ombudet.

För att effektuera tillämpningen av de bestämmelser som komme att meddelas om förberedande åtgärder samt om befogenhet för länsstyrelse att av eget initiativ förordna biträde åt sakägare föreslår *vattenöverdomstolen* sådant tillägg till nyssnämnda stadgande, att vattenrättsdomaren beträffande där avsedda ansökningar ålägges skyldighet att översända ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen till vederbörande länsstyrelse.

Beträffande den av herrar Berggren och Riben föreslagna ändringen i 11 kap. 32 § vattenlagen rörande innehållet i kungörelse uttalar *vattenöverdomstolen*, som finner detta förslag välbetänkt, att upplysningen beträffande sakägares rätt till rättegångskostnadsersättning borde i tillämpliga fall kompletteras med vad enligt 35 § 1 mom. gäller om möjlighet för part att hos länsstyrelsen göra anmälan om behov av särskilt biträde åt sakägare.

Departementschefen. Det har vid olika tillfällen gjorts gällande, att de enskilda sakägarna och bygdeintresset intaga en alltför svag ställning i förhållande till kraftintressets företrädare och icke ha tillräckliga möjligheter att verkligen utnyttja det skydd i olika avseenden som vattenlagens regler avse att skänka.¹ I anslutning härtill ha framkommit önskemål om åtgärder för en effektivisering av det allmännas biträde åt sakägare i vattenmål. I likhet med de sakkunniga är jag emellertid av den åsikten, att några större fördelar knappast stå att vinna genom en utvidgning av den rättshjälp som ankommer på kammarkollegiet enligt 11 kap. 35 § vattenlagen. Med den omfattning som vattenbyggnadsverksamheten för närvarande har skulle härför förutsättas en mycket betydande personalförstärkning. Det är för övrigt, såsom de sakkunniga framhålla, icke sannolikt att ett centralt ämbetsverk kan med framgång bedriva en verksamhet av detta slag. Det biträde för utförande av talan inför vattendomstolen som de enskilda sakägarna äro i behov av bör tillhandahållas av praktiserande jurister. Kostnaden härför skall enligt 11 kap. 65 § vattenlagen regelmässigt falla på sökanden. Även tekniskt biträde kan, om så erfordras, av en sakägare anlitas på sökandens bekostnad. Tydligt är emellertid att kammarkollegiet har en viktig funktion såsom samlande instans för bevakande av de allmänna intressen som beröras i vattenmålen.

Vad beträffar frågan om särskilda åtgärder för en mera grundlig förberedelse av ansökan till vattendomstol, vilken fråga de sakkunniga i detta sammanhang i stället ägnat den största uppmärksamheten, är det förvisso av stort värde om planeringen av sådana vattenkraft- och vattenregleringsföretag, som i betydande grad ingripa i bygdens förhållanden, äger rum i samråd och samarbete med ortsmyndigheter och representanter i övrigt för de intressen som kunna beröras. Härigenom bli dessa intressen redan på ett tidigt stadium uppmärksammade, varvid motsättningar kunna utjämnas och önskemål av olika slag tillgodoses på ett sätt, som måhända

¹ Jfr andra lagutskottets utlåtande 1947:37, som ligger till grund för riksdagens i inledningen omnämnda skrivelse 1947:313.

ej alltid är möjligt, om förhandlingar upptagas först i samband med domstolsbehandlingen av företaget. Över huvud taget måste det anses vara en rimlig tanke att företrädare för intressen, som på ett kännbart sätt beröras av företaget, beredas tillfälle att innan planerna i detalj utformas taga del av desamma och göra sin röst hörd. De sakkunnigas majoritet har i detta syfte föreslagit, att större företag skulle förberedas inför länsstyrelse, som bl. a. skulle få befogenhet att utse ett särskilt ombud med uppgift att upprätthålla kontakt mellan företagaren och de intressen som berördes av företaget ävensom att i övrigt följa förberedelsen av företaget. I ombudets uppgifter skulle ingå att på lämpligt sätt motverka att ortsbefolkningen i ovisshet om företagets verkningar eller eljest i anledning av företaget vidtoge förhastade åtgärder ävensom att lämna ortsbefolkningen upplysningar om hur den kunde tillvarata sina intressen. De erinringar mot förslaget som, i huvudsak i anslutning till den av herrar Berggren och Riben anmälda avvikande meningen, framförts i ett flertal remissutlåtanden, kunna emellertid enligt min uppfattning icke fränkännas betydelse. Det kan ej bortses från att, såsom bl. a. framhållits, den föreslagna ordningen i realiteten innebär, att en ny instans tillskapas i ansökningsförfarandet, varigenom den redan förut tyngande tillståndsprövningen kan ytterligare kompliceras med därav följande risker för ökad tidsutdräkt och ökade kostnader. Man torde böra hålla i sikte, att tyngdpunkten vid tillståndsprövningen är och bör vara ansökningsförfarandet vid vattendomstolen och att de åtgärder varom här är fråga skola innefatta endast en förberedelse härtill och icke en självständig procedur.

Jag är sålunda tveksam rörande lämpligheten av att i full utsträckning genomföra den av sakkunnigmajoriteten föreslagna ordningen. Övervägande skäl synas tala för att erforderligt samråd lämpligast sker direkt mellan företagaren samt vederbörande myndigheter och organisationer. På detta sätt torde en förberedelse kunna komma till stånd utan tyngande och stela former. Över huvud taget kan det ifrågasättas om det är erforderligt att meddela föreskrifter, som göra här avsedda åtgärder obligatoriska. Ävägbbringandet av samråd med berörda intressen på ett relativt tidigt stadium ligger oftast i företagarens eget intresse. Det är ur dennes synpunkt föga önskvärt exempelvis att en omfattande bebyggelse kommer till stånd inom ett område som beröres av det planerade företaget. Han kan ju härigenom i onödan komma att få utbetala betydande skadeståndsbelopp. Det må även framhållas att utbyggnaden av den återstående outbyggda vattenkraften i vårt land i väsentlig grad kommer att domineras av det allmänna därigenom att staten äger en stor del av denna vattenkraft, ett förhållande som synes ägnat att minska behovet av särskilda lagbud i ämnet. Kungl. Maj:t lär emellertid komma att i fortsättningen ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, och om så finnes erforderligt torde böra övervägas att Kungl. Maj:t, såvitt angår vattenkraft- och vattenregleringsföretag i statlig regi, i direktiv till vattenfallsstyrelsen framhåller angelägenheten av att vid planeringen av mera omfattande företag samråd äger rum med de

myndigheter och andra organ som representera av företaget berörda intressen. Vattenkraftföreningen har utfäst sig att förmedla en dylik erinran till föreningen tillhörande kommunala och privata kraftverk. Eventuellt böra även andra myndigheter, som beröras av hithörande frågor, särskilt länsstyrelserna, genom cirkulärskrivelse eller på annat sätt erhålla närmare anvisningar om vilka åtgärder som myndigheten har att vidtaga, då den erhåller kännedom om att omfattande kraftföretag eller vattenregleringar planeras. I de nordliga länen, vilka närmast beröras av dessa frågor, ha emellertid länsstyrelserna redan utan direktiv från Kungl. Maj:t visat sig kunna taga värdefulla initiativ för hävdande av de allmänna intressena i samband med vattenkrafttillgångarnas tillgodogörande.

Önskvärdheten av att förberedande åtgärder av här avsett slag vidtagas torde dock höra på något sätt komma till uttryck i vattenlagen. I detta syfte bör — i överensstämmelse med ett i herrar Berggrens och Ribens yttrande framfört förslag — i ett tillägg till 11 kap. 27 § vattenlagen upptagas en föreskrift därom att ansökan till vattendomstolen skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden må ha vidtagit för att bereda länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt övriga av företaget berörda myndigheter och sammanslutningar tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar ur allmän synpunkt ävensom om vad i anledning av sådana åtgärder förekommit. Meddelandet av dylika upplysningar i ansökningshandlingarna blir uppenbarligen av stort värde för sakägarna vid deras ställningstagande till ansökningshandlingarna. Bestämmelsen torde böra avfattas så, att den blir gällande för företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Då några bindande bestämmelser om förberedande åtgärder ej meddelas, synes mig en närmare precisering ej erforderlig. Det är att märka att, såsom också framhållits vid remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag, företag av betydande storleksordning kunna ha relativt ringa verkningar i skadehänseende, medan omvänt företag av mindre omfattning understundom kunna medföra väsentliga skadeverkningar. Beaktas bör även att ett flertal olika företag, vilka betraktade var för sig äro av mindre betydelse, kunna tillsammans bilda en enhet, som medför väsentliga olägenheter för bygden. Även andra företag enligt vattenlagen än vattenkraft- och vattenregleringsföretag kunna någon gång vara av så ingripande beskaffenhet, att särskild förberedelse före ansökningsmålet anhängiggörande vid vattendomstolen kan anses önskvärd. I praktiken torde det vanligtvis ej behöva vålla någon större svårighet att bedöma, huruvida ett företag skall anses medföra sådana verkningar ur allmän synpunkt att en förberedande kontakt med de motstående intressena är motiverad. Ej heller synes erforderligt att i lagtexten giva närmare anvisning angående den tidpunkt då de förberedande åtgärderna böra igångsättas.

Erfarenheten har visat, att det är av stor betydelse att undersökningar rörande mera omfattande företags verkningar å fisket påbörjas i god tid före igångsättandet av företaget. Förhållandet är i viss mån detsamma även

beträffande verkningarna i andra avseenden, såsom rörande flottning, isläggning, klimatiska förhållanden m. m. Riksantikvarieämbetet har framhållit betydelsen av att undersökningar för bevarande av fornminnen också påbörjas i god tid. Såsom föreslagits av herrar Berggren och Riben synes vattenrättsdomare böra få befogenhet att, efter framställning av någon, som vill utföra ett företag enligt vattenlagen men ännu ej ingivit ansökan om tillstånd därtill, förordna sakkunnig att på företagarens bekostnad verkställa erforderliga undersökningar. Angående sådan sakkunnig som här avses skola liksom för sakkunnig enligt 11 kap. 45 § 1 mom. i tillämpliga delar gälla de allmänna reglerna om sakkunnig i 40 kap. rättegångsbalken.¹ Det av vattenöverdomstolen åberopade stadgandet i 40 kap. 3 § rättegångsbalken — som föreskriver att, innan sakkunnig utses, tillfälle bör lämnas parterna att yttra sig i frågan — torde visserligen av praktiska skäl ej vara direkt tillämpligt i ansökningsmål enligt vattenlagen. I praxis förekommer det ej heller alltid, att sakägarna beredas tillfälle att yttra sig över valet av sakkunnig enligt 11 kap. 45 § 1 mom. vattenlagen. Några större olägenheter härav torde ej ha uppkommit, då det ofta är tjänsteman, vars opartiskhet och kompetens för uppdraget ej sättes i fråga, som förordnas, och för övrigt kretsen av sakkunniga som stå till förfogande som regel är begränsad. Understundom torde dock förekomma, att sakägarnas yttrande på lämpligt sätt inhämtas, ett förfarande som i förekommande fall bör tillämpas även beträffande sakkunnig, varom nu är fråga. Beträffande frågor om verkningarna å fisket bör den sakkunnige, i överensstämmelse med förfarandet enligt 11 kap. 36 § vattenlagen, förordnas efter förslag av fiskeristyrelsen. Detta bör undantagslöst gälla, varför en uttrycklig föreskrift därom torde vara erforderlig. Några bestämmelser om sammanträden med sakägarna eller eljest beträffande det närmare förfarandet vid sakkunnigundersökningen torde ej böra meddelas, utan undersökningen får i varje särskilt fall anpassas efter ändamålet med densamma.

I enlighet med de grunder som jämlikt det föregående skola gälla för de förberedande åtgärderna har jag ej ansett mig böra förordna särskild föreskrift om skyldighet i förekommande fall för företagaren att före ansökningens ingivande påkalla förordnande av sakkunnig. Det bör få ankomma på företagaren själv att taga initiativet i detta avseende. Länsstyrelsen eller andra som på ett förberedande stadium träda i kontakt med företagaren torde ändock ej vara utan möjlighet att få till stånd erforderliga undersökningar. Vid förhandlingar under förberedelsen kan det göras klart för företagaren att behov av sakkunnigundersökning i visst avseende föreligger, och han torde då finna det med sin egen fördel förenligt att hos vattenrättsdomaren begära att sakkunnig förordnas.

Vad beträffar frågan om gäldandet av kostnader, som uppkomma för myndigheter och andra organ i samband med underhandlingar och åtgärder i övrigt på förberedelsestadiet, torde särskild reglering utöver stad-

¹ Jfr uttalande av lagrådet i prop. 1946:133 s. 18.

gandet i 11 kap. 65 § vattenlagen ej vara behöflig. Kammarkollegiets verksamhet för bevakande av allmänna intressen i vattenmål torde anses vara av sådan art, att kostnaden därför i princip bör stanna å det allmänna. Detsamma torde böra gälla kostnaden för länsstyrelsens befattning med förevarande frågor på förberedelsestadiet. Sådana nödiga kostnader som i samband med förberedelsen uppkomma för flottningförening, kommunal myndighet o. s. v. torde däremot ofta kunna anses vara av den karaktär, att de böra behandlas såsom rättegångskostnad. Det tillkommer alltså vattendomstolen att i ansökningsmålet pröva i vad mån kostnad för förberedande åtgärd är att hänföra till nödig rättegångskostnad och som sådan av beskaffenhet att böra gäldas av sökanden.

I fråga om förfarings sättet vid frivilliga uppgörelser med sakägare har sakkunnigmajoriteten föreslagit, att länsstyrelsen eller det ombud, som enligt majoritetens förslag skulle kunna tillsättas, borde medverka vid fastighetsavhandlingar till sökanden eller frivilliga överenskommelser i övrigt. Med den förenklade ordning för förberedelsen som jag förordat blir det ej aktuellt att tillämpa den av sakkunnigmajoriteten ifrågasatta ordningen. I några remissutlåtanden har anvisats en annan möjlighet att skapa garantier för en jämn och rättvis behandling av sakägarna vid uppgörelser, nämligen en utvidgning av vattendomstolens befogenhet att pröva skäligheten av ingångna avtal; bl. a. har vattenöverdomstolen framlagt ett förslag härom. Denna fråga har icke avseende endast å förberedelsestadiet; när det gäller större vattenkraft- och vattenregleringsföretag torde det stora flertalet uppgörelser i allmänhet träffas först efter ansökningsmålets anhängiggörande vid vattendomstolen.

Jag vill erinra om att under senare år på flera rättsområden införts regler om jämkning av obilliga avtal (se bl. a. 8 § lagen den 27 mars 1936 om skuldebrev samt 3 kap. 43 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom i lydelse enligt lag den 22 juni 1939). På det vattenrättsliga området finnas även jämkningsmöjligheter i speciella avseenden. Bl. a. gäller att uppgörelse i flottledsmål ej må fastställas, om den innehåller villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men (10 kap. 21 § och 11 kap. 60 § vattenlagen). Vidare har vidsträckt prövningsrätt tillagts vattendomstolen i frågor rörande kraftersättning och ersättning genom tillhandahållande av vatten (9 kap. 45 § och 46 § 8 mom.). Enligt min mening tala starka skäl för en utvidgning av möjligheterna att i vattenmål pröva skäligheten av ingångna avtal. Särskilt synes det vara ägnat att väcka betänkligheter, att reglerna om rätt att framställa anspråk med anledning av s. k. oförutsedd skada sättas ur kraft genom avtal.¹ Det är tydligt att en uppgörelse av detta slag kan försätta den skadelidande i en mycket ogynnsam ställning, därest företaget visar sig medföra väsentliga skadeverkningar, som ej från början förutsetts. En lagstiftning i ämnet synes dock ej böra genomföras utan en närmare utred-

¹ Jfr N. J. A. 1948 s. 564 och 1950 s. 389.

ning, som bl. a. klarlägger sambandet med de allmänna avtalsrättsliga grunderna. Jag är således icke beredd att i detta sammanhang framlägga något förslag till lagändring på denna punkt.

Det är emellertid angeläget att det tillses, att sakägarna få kännedom om möjligheten att av sökanden erhålla gottgörelse för anlåtande av biträde liksom för nödiga kostnader i övrigt i samband med handläggningen av ett ansökningsmål. Det torde vara ändamålsenligt att, såsom föreslagits av herrar Berggren och Riben, införa ett stadgande i 11 kap. 32 §, att kungörelse, som utfärdas enligt nämnda paragraf, skall innehålla erinran om vad 11 kap. 65 § stadgar om sakägares rätt till gottgörelse för rättegångskostnad. Upplysningen bör icke inskränkas till en hänvisning till nämnda stadgande utan bör få formen av en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i stadgandet, såvitt angår det slag av ansökningsmål varom fråga är. Kungörelsen torde även, såsom påpekats av vattenöverdomstolen, böra innehålla erinran i tillämpliga fall om möjligheten för sakägare — enligt 11 kap. 35 § 1 mom. — att hos länsstyrelse göra anmälan om behov av särskilt biträde. De berörda uppgifterna i kungörelsen böra upptagas även i den personliga underrättelse, som enligt 11 kap. 33 § skall avsändas till varje känd sakägare.

I förevarande sammanhang torde böra vidtagas en av de sakkunniga föreslagen jämkning av nyssberörda bestämmelse i 11 kap. 35 § 1 mom. vattenlagen. Jämkningsen innebär, att förordnande av särskilt biträde kan meddelas av länsstyrelsen på eget initiativ och alltså ej, såsom enligt gällande rätt, blott på framställning av part. Vidare bör, bl. a. för att länsstyrelsen skall bli i tillfälle att utnyttja denna initiativrätt, införas föreskrift om skyldighet för vattenrättsdomare att översända ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen till länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas. Det torde vara tillfyllest att detta förfarande tillämpas i sådana fall, när fråga är om företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

I enlighet med det nu anförda har i ett nytt 6 mom. i 11 kap. 27 § vattenlagen upptagits stadgande om skyldighet för sökande att i ansökan rörande större företag lämna uppgift om vilka förberedande åtgärder som vidtagits och vad i samband därmed förekommit.

De förordade bestämmelserna om utseende av sakkunnig före ansökans ingivande till vattendomstolen ha placerats i 14 kap. 5 §, som i samband därmed uppdelats i två skilda moment.

11 kap. 32 och 33 §§ ha ändrats i syfte att sakägare genom kungörelse och personlig underrättelse skola erhålla upplysning om vad som enligt 11 kap. 65 § gäller om deras rätt att erhålla gottgörelse för rättegångskostnad och vad i 11 kap. 35 § stadgas om möjlighet att hos länsstyrelse göra anmälan om behov av förordnande av biträde. Bestämmelsen i 11 kap. 33 § har i förslaget fått en förenklad avfattning i jämförelse med den nuvarande lydelsen, i det allenast hänvisning sker till innehållet i kungörelsen.

Slutligen har 11 kap. 35 § 1 mom. andra stycket kompletterats för att möjliggöra för länsstyrelse att på eget initiativ förordna biträde åt sakägare, varjämte föreskrift om skyldighet för vattenrättsdomare att i ansökningsmål rörande större företag till länsstyrelse översända ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen införts såsom ett andra stycke i 11 kap. 34 §.

IV. Vissa ändringar i övrigt i vattenlagen.

Tillståndsprovning beträffande fiskebyggnad (2 kap. 20 §). Den 1 december 1950 har utfärdats lag om gräns mot allmänt vattenområde och ny lag om rätt till fiske jämte vissa andra därmed sammanhängande lagar och författningar. Den ifrågavarande lagstiftningen, som trätt i kraft den 1 januari 1951, påkallar en ändring av formell natur i 2 kap. 20 § vattenlagen, såvitt angår tillståndsprovning beträffande fiskebyggnad.

Enligt 1 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde är vattenområde i havet allmänt (allmänt vatten), där det ej jämlikt vissa i lagen angivna grunder ingår i fastigheterna (enskilt vatten). I annat vatten än havet finnes, enligt 5 §, allmänt vatten allenast i Väneren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland.

Rörande fiske i allmänt vatten finnas bestämmelser i 1—4 §§ fiskerättslagen. Huvudregeln är att varje svensk medborgare får fiska med rörligt redskap i allmänt vatten. Fast redskap får i allmänhet utsättas endast efter tillstånd av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

I enskilt vatten får enligt 5 § fiskerättslagen i princip fiske bedrivas endast av jordägaren eller annan innehavare av enskild fiskerätt. Åtskilliga undantag finnas emellertid beträffande kustvattnen och de större sjöarna. Dessa undantag avse i allmänhet fiske med rörligt redskap men i vissa trakter även fiske med fast redskap.

Här må även anmärkas bestämmelserna om fiskådra i 28 och 29 §§ fiskerättslagen. Fiskådra — som omfattar en sjättedel av vattnets bredd vid vanligast förekommande lågt vattenstånd i vattendrag och sund där fisken har sitt drev — skall lämnas fri från fiskeredskap eller annan anordning som kan hindra fiskens gång. Länsstyrelsen äger dock efter hörande av rättsägarna och av sakkunnig medgiva undantag härifrån, om det kan antagas icke lända till märkligt förfång för någon som ej samtyckt till åtgärden. I fråga om fiskebyggnad eller annan anordning, vars tillåtlighet enligt vattenlagen skall prövas av vattendomstol, skall dock jämväl vad därom är stadgat lända till efterrättelse (jfr ett motsvarande stadgande i 2 kap. 39 § vattenlagen).

2 kap. 20 § 1 mom. vattenlagen stadgar, som förut i annat sammanhang anmärkts, obligatorisk förprovning beträffande dammbyggnad i älv, ström, å eller större bäck samt beträffande annan byggnad i sådant vattendrag, varigenom märkbar inverkan kan ske på vattenståndet eller vattnets lopp,

i det senare fallet dock endast såframt det ej är uppenbart, att varken allmän eller enskild rätt genom byggnaden förnärmas. Denna regel återfinnes i lagrummets första stycke. Även i andra fall erfordras, enligt andra stycket, domstolens prövning, om sannolika skäl äro att genom byggnaden allmän eller enskild rätt förnärmas. Detta gäller dock ej i fråga om fiskebyggnad »i vatten, där varje svensk undersåte äger rätt att fiska», och ej heller beträffande sådan byggnad i annat vatten, såframt det icke kan antagas att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.

Anledningen till att tillståndsprövningen enligt vattenlagen gjorts mera begränsad för fiskebyggnad än för byggnad i allmänhet är det förhållandet, att i fråga om fiskebyggnad viss tillståndsprövning föreskrivits enligt fiskelagstiftningen.¹ Den ifrågakommande begränsningen har ej någon nämnvärd praktisk betydelse, då fiskebyggnader — som utgöra en särskild form av fast fiskeredskap — så gott som uteslutande förekomma blott i rinnande vatten,² varvid första stycket i 2 kap. 20 § 1 mom. är tillämpligt.

Terminologien i gränslagen och den nya fiskerättslagen torde emellertid böra användas även i vattenlagen. Undantagsbestämmelsen i andra stycket bör därför avfattas så, att tillståndsprövning enligt vattenlagen ej erfordras beträffande fiskebyggnad i allmänt vatten och ej heller beträffande fiskebyggnad i enskilt vatten, som ej kan antagas förnärma allmän rätt eller inverka på vattenståndet eller vattnets lopp.

Påföljd av att företag enligt 7 kap. icke fullbordas inom föreskriven tid (7 kap. 58 §). I 7 kap. 58 § vattenlagen stadgas att, därest företag varom i 7 kap. sägs icke bragts till slut inom tid, som enligt 10 kap. 62 § föreskrivits, frågan om företaget skall vara förfallen, såvida anstånd icke medgivits. Företag enligt 7 kap. kunna numera — se 7 kap. 45 § i lydelse enligt lag den 10 mars 1944 — i vissa fall handläggas såsom ansökningsmål. Med hänsyn härtill torde i 7 kap. 58 § böra intagas hänvisning också till 11 kap. 63 §.

Underrättelse i anledning av ansökan om inskrivning i vattenboken (12 kap. 6 §). 12 kap. 6 § vattenlagen innehåller bestämmelser om kungörelse i anledning av ansökan om inskrivning i vattenboken. Enligt andra stycket skall särskild underrättelse om kungörelsens innehåll meddelas kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen. Underrättelsen till lantbruksstyrelsen har enligt förarbetena till stadgandet till syfte att sätta styrelsen i tillfälle att tillvarataga fiskets intressen.³ Lantbruksstyrelsens arbetsuppgifter med avseende å fisket överflyttades emellertid från och med den 1 juli 1948 å den nyinrättade fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök. Med anledning härav vidtog genom lag den 30 juni 1948 ändringar i avfattningen av vissa lagrum i vattenlagen. Även i förevarande lagrum bör en dylik ändring i anledning av inrättandet av fiskeristyrelsen vidtagas.

¹ 1917 års sakkunnigbetänkande s. 246; jfr prop. 1918:128 s. 158.

² Jfr SOU 1947:47 s. 86.

³ 1917 års sakkunnigbetänkande s. 416.

I enlighet med vad jag i det föregående anförde har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i vattenlagen*. Tiden för ikraftträdandet har satts till den 1 januari 1953.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga A till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Olle Hellberg.

Bilaga A.

Förslag
till
Lag
om ändring i vattenlagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 14, 16 och 20 §§, 3 kap. 14 §, 6 kap. 11 §, 7 kap. 40, 58 och 62 §§, 8 kap. 49 §, 9 kap. 48 och 67 §§, 11 kap. 17, 27, 32—35, 46, 66, 67, 81 och 98 §§, 12 kap. 6 § samt 14 kap. 5 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

2 KAP.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet, *eller att å annans grund i eller vid vattendrag* verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *ägare av fastighet, som sålunda tages i anspråk*, pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

(Föreslagen lydelse:)

2 KAP.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *fastighetens ägare* pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. *Samma lag vare, där någon för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som nu nämnts, behöver tillfälligt taga annans mark i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt.* Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 kap. 14 § SFS 1941: 614, beträffande 2 kap. 16 § 1945: 139, beträffande 6 kap. 11 § 1919: 425, beträffande 7 kap. 40, 58 och 62 §§ 1920: 459, beträffande 8 kap. 49 § 1941: 614, beträffande 9 kap. 48 § 1945: 139, beträffande 11 kap. 17, 27, 32 och 33 §§ 1948: 479, beträffande 11 kap. 34 § 1939: 146, beträffande 11 kap. 35 och 46 §§ 1948: 479, beträffande 11 kap. 66 § 1919: 425, beträffande 11 kap. 67 § 1941: 614, beträffande 11 kap. 81 och 98 §§ 1946: 839 samt beträffande 14 kap. 5 § 1939: 146.

(Gällande lydelse:)

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

16 §.

Där utmål för *vattenkraftstation med eller utan elektrisk utrustning* icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av mark vid eller i närheten av *vattendraget* pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, till sådant utmål upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Tages strömfall i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §, må utmål, som i första stycket sägs, lösas, om så erfordras.

20 §.

1 mom. Ej må — — — byggnaden förnärmas.

Äro i andra fall än ovan nämnda sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas, erfordras jämväl domstolens prövning; *dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i vatten, där varje svensk undersåte äger rätt att fiska, ej heller beträffande sådan byggnad i annat vatten, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.*

Tarvas till — — — av arbetet.

Där någon — — — sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

(Föreslagen lydelse:)

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

16 §.

Där utmål för *byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar* icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av mark vid eller i närheten av *vattendrag eller annat vattenområde, varom fråga är*, pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, till sådant utmål upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Är området avsett att utgöra eller ingå i strömfallsfastighet, varom i 11 kap. 62 § 2 mom. sägs, må det lösas.

20 §.

1 mom. Ej må — — — byggnaden förnärmas.

Äro i andra fall än ovan nämnda sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas, erfordras jämväl domstolens prövning. *Dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i allmänt vatten; ej heller beträffande sådan byggnad i enskilt vatten, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.*

Tarvas till — — — av arbetet.

Där någon — — — sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 KAP.

14 §.

Innan stadgar för vattenregleringsföretag blivit antagna och fastställda samt anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas.

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — ortens tidningar.

6 KAP.

11 §.

För anläggningskostnaden njute anläggaren i den ordning, som stadgas i lagen om flottning i allmän flottled, ersättning av de flottande med belopp, som, sedan flottleden blivit besiktigad och godkänd, jämlikt 11 kap. 66 § *andra stycket* fastställs med hänsyn till det skick, vari byggnader och arbeten befinnas vid tiden för godkännandet.

Till anläggningskostnad — — — flottledens godkännande.

Har ersättning — — — till flottningföreningen.

7 KAP.

40 §.

Tarvas för ändamål, som i 37 § sägs, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller att å annans grund i eller vid vattendrag* verkställas grävning, sprängning eller

3 KAP.

14 §.

Innan stadgar för vattenregleringsföretag blivit antagna och fastställda samt anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — ortens tidningar.

6 KAP.

11 §.

För anläggningskostnaden njute anläggaren i den ordning, som stadgas i lagen om flottning i allmän flottled, ersättning av de flottande med belopp, som, sedan flottleden blivit besiktigad och godkänd, jämlikt 11 kap. 66 § 3 *mom.* fastställs med hänsyn till det skick, vari byggnader och arbeten befinnas vid tiden för godkännandet.

Till anläggningskostnad — — — flottledens godkännande.

Har ersättning — — — till flottningföreningen.

7 KAP.

40 §.

Tarvas för ändamål, som i 37 § sägs, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställs grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande

(Gällande lydelse:)

annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *ägare av fastighet, som sålunda tages i anspråk*, pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils.

Ej må för ändamål, som *nu* sagts, tagas i anspråk tomtplats, trädgård eller park, där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas.

58 §.

Har företag, varom i detta kap. sägs, icke bragts till slut inom tid, som enligt 10 kap. 62 § föreskrivits, vare frågan om företaget förfallen; dock må, om giltigt skäl för dröjsmål visas eller genom företagets inställande synnerligt men skulle uppstå, vattendomstolen på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan bevilja anstånd med företagets fullbordande på högst tio år.

Har fråga — — — taga del.

62 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 61 § avses,

(Föreslagen lydelse:)

eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *fastighetens ägare* pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. *Samma lag vare, där någon för utförande av dylik åtgärd eller av byggnad eller anordning, som avses i andra stycket, behöver tillfälligt taga annans mark i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt.*

Där utmål för byggnad eller anordning, som erfordras för företaget, icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av därför lämpad mark pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, upplåta det område, som för ändamålet oundgängligen tarvas.

Ej må för ändamål, som *i denna §* sagts, tagas i anspråk tomtplats, trädgård eller park, där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas.

58 §.

Har företag, varom i detta kap. sägs, icke bragts till slut inom tid, som enligt 10 kap. 62 § *eller 11 kap. 63 §* föreskrivits, vare frågan om företaget förfallen; dock må, om giltigt skäl för dröjsmål visas eller genom företagets inställande synnerligt men skulle uppstå, vattendomstolen på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan bevilja anstånd med företagets fullbordande på högst tio år.

Har fråga — — — taga del.

62 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 61 § avses,

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas.

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

8 KAP.

49 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 48 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. Vad nu sagts *skall dock ej gälla, om syssloman enligt 53 § förordnats för handhavande av företagets angelägenheter.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

9 KAP.

48 §.

Ersättning i penningar skall beräknas till fulla värdet och hälften därutöver, då fråga är om ersättning för:

5. intrång, som avses i 2 kap. 16 § första stycket, så ock intrång genom ledning för elektrisk kraftöverföring;

Om undantag — — — i 50 §.

arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

8 KAP.

49 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 48 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. Vad nu sagts *gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom., och ej heller för det fall, att syssloman enligt vad nedan i 53 § sägs förordnats för handhavande av företagets angelägenheter.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — i länskungörelserna.

9 KAP.

48 §.

Ersättning i penningar skall beräknas till fulla värdet och hälften därutöver, då fråga är om ersättning för:

5. intrång, som avses i 2 kap. 16 § första stycket *och 7 kap. 40 § andra stycket*, så ock intrång genom ledning för elektrisk kraftöverföring;

Om undantag — — — i 50 §.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

67 §.

Har på grund av förordnande jämlikt 11 kap. 67 § vattendomstols utslag gått i verkställighet, innan det vunnit laga kraft, och varder till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt ovan givna regler skall hos Konungens befallningshavande nedsättas, slutligen bestämd till högre belopp än det redan nedsatta, åligge ersättningsgivaren att inom trettio dagar från det utslag i målet vunnit laga kraft nedsätta det överskjutande beloppet, vid äventyr att detta eljest på ansökan av den till ersättningen berättigade eller, där flera må äga rätt därtill, någon av dem genom Konungens befallningshavandes försorg hos den försumlige uttages. Bestämmas ersättningen ej till högre belopp, göra ersättningsgivaren, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan här om hos Konungens befallningshavande. Ej må, ändå att ersättningen varder till lägre belopp bestämd, vad redan nedsatts återkrävas, och gälle vad nu sagts jämväl, då ersättningen guldits i annan ordning än genom dess nedsättning.

Har eljest ersättning till följd av företag enligt denna lag fastställts först efter det företaget blivit utfört, och skall enligt stadgandena i 54 § ersättningen hos Konungens befallningshavande nedsättas, vare ersättningsgivaren pliktig att inom trettio dagar sedan det utslag, varigenom ersättningsbeloppet blivit bestämt, vunnit laga kraft, nedsätta beloppet

67 §.

Har av vattendomstolen meddelat tillstånd till företag eller åtgärd, som i denna lag avses, på grund av förordnande jämlikt 11 kap. 67 § första stycket tagits i anspråk, innan vattendomstolens utslag vunnit laga kraft, och varder till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt ovan givna regler skall hos Konungens befallningshavande nedsättas, slutligen bestämd till högre belopp än det redan nedsatta, åligge ersättningsgivaren att inom trettio dagar från det utslag i målet vunnit laga kraft nedsätta det överskjutande beloppet, vid äventyr att detta eljest på ansökan av den till ersättningen berättigade eller, där flera må äga rätt därtill, någon av dem genom Konungens befallningshavandes försorg hos den försumlige uttages. Bestämmas ersättningen ej till högre belopp, göra ersättningsgivaren, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande. Ej må, ändå att ersättningen varder till lägre belopp bestämd, vad redan nedsatts återkrävas, och gälle vad nu sagts jämväl, då ersättningen guldits i annan ordning än genom dess nedsättning.

Har eljest ersättning till följd av företag enligt denna lag fastställts först efter det företaget blivit utfört, och skall enligt stadgandena i 54 § ersättningen hos Konungens befallningshavande nedsättas, vare ersättningsgivaren pliktig att inom trettio dagar sedan det utslag, varigenom ersättningsbeloppet blivit bestämt, vunnit laga kraft, eller, där förord-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

vid äventyr, som i första stycket sägs.

nande meddelats jämlikt 11 kap. 67 § andra stycket, inom samma tid från utslagets dag nedsätta beloppet vid äventyr, som ovan sagts.

11 KAP.

17 §.

Till vattenmål hänföras följande mål:

A. ansökningsmål:

B. stämmningsmål:

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 10 § om bestämmande av fiskeavgift, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt till utmål å annans fastighet;

C. besvärsmål:

D. underställningsmål:

Hurusom, efter — — — i 68 §.

27 §.

1 mom. Ansökan enligt — — — böra utgå.

2 mom. Ansökan enligt — — — anläggningen, uppgiven.

I fråga om — — — ersättning därför.

11 KAP.

17 §.

Till vattenmål hänföras följande mål:

A. ansökningsmål:

B. stämmningsmål:

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 10 § om bestämmande av fiskeavgift, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt att taga annans mark i anspråk till utmål;

C. besvärsmål:

D. underställningsmål:

Hurusom, efter — — — i 68 §.

27 §.

1 mom. Ansökan enligt — — — böra utgå.

2 mom. Ansökan enligt — — — anläggningen, uppgiven.

I fråga om — — — ersättning därför.

(Gällande lydelse:)

3 mom. Ansökan, som — — —
anläggningens bortskaffande.

Vad nu sagts — — — i 17 § 10
sägs.

4 mom. I ansökan — — — och
hemvist.

5 mom. Då ansökan — — — led-
ningens sträckning.

Vad nu sagts — — — till vatten.

(Föreslagen lydelse:)

3 mom. Ansökan, som — — —
anläggningens bortskaffande.

Vad nu sagts — — — i 17 § 10
sägs.

4 mom. I ansökan — — — och
hemvist.

5 mom. Då ansökan — — — led-
ningens sträckning.

Vad nu sagts — — — till vatten.

6 mom. Ansökan rörande företag
av betydande omfattning eller ingri-
pande beskaffenhet skall innehålla
uppgift om de åtgärder sökanden må
hava vidtagit för att bereda Konung-
ens befallningshavande i det län,
inom vilket företaget huvudsakligen
skall verkställas, samt övriga av fö-
retaget berörda myndigheter och
sammanslutningar tillfälle att vid
planläggningen av företaget framföra
önskemål med hänsyn till företagets
verkningsur allmän synpunkt även-
som om vad i anledning av sådana
åtgärder förekommit.

32 §.

Äro ansökningshandlingarna — —
— utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla
dels tillkännagivande:

att, intill — — — dylika ställen;
att, därest — — — eller ställen;
att även — — — att tillgå; samt
att kallelser — — — är sagt;

dels ock erinran om innehållet i
38 och 53 §§ jämte besked om den
tid, inom vilken erinringar enligt
38 § skola ingivas.

32 §.

Äro ansökningshandlingarna — —
— utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla
dels tillkännagivande:

att, intill — — — dylika ställen;
att, därest — — — eller ställen;
att även — — — att tillgå; samt
att kallelser — — — är sagt;

dels erinran om innehållet i 38
och 53 §§ jämte besked om den tid,
inom vilken erinringar enligt 38 §
skola ingivas;

dels ock erinran om vad i 65 §
stadgas om sakägares rätt till gott-
görelse för kostnader samt, i tillämp-
liga fall, om föreskriften i 35 § 1
mom. andra stycket andra punkten

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

I mål — — — är utfört.
 Innefattar ansökan — — — i företaget.
 Om kungörelsens — — — finnes stadgat.
 Är fråga — — — stycket sägs.
 Huruledes mål — — — 61 § andra stycket.

33 §.

Kungörelse, som — — — kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i betalt öppet brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens *utfärdande, om det eller de ställen, varest handlingarna i målet hållas för parterna tillgängliga, samt om den för erinringars avgivande bestämda tiden* till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

Där sakägare — — — nu sagts.
 Är jord — — — sätt underrättad.
 Ägare av — — — fastighetens ägare.

rörande förordnande av särskilt biträde.

I mål — — — är utfört.
 Innefattar ansökan — — — i företaget.
 Om kungörelsens — — — finnes stadgat.
 Är fråga — — — stycket sägs.
 Huruledes mål — — — 61 § andra stycket.

33 §.

Kungörelse, som — — — kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i betalt öppet brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens *inhåll* till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

Där sakägare — — — nu sagts.
 Är jord — — — sätt underrättad.
 Ägare av — — — fastighetens ägare.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

34 §.

Finnes fastighet — — — den myndighet.

Är fråga — — — kan påverkas.

35 §.

1 mom. Där fråga — — — i fråga.
Föres efter ty nu sagts talan i målet av allmänt ombud, åligge ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Menar part, att på grund av företagets omfattning eller eljest åliggande av nu nämnd art bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningen avser huvudsakligen skall verkställas; och må Konungens befallningshavande, där så prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt, förordna särskild person att på sätt nyss nämnts biträda dem.

Om allmänt — — — parternas kännedom.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

Är fråga — — — motsvarande tillämpning.

34 §.

Finnes fastighet — — — den myndighet.

Avser ansökningen företag av beskaffenhet, som omförmäles i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

Är fråga — — — kan påverkas.

35 §.

1 mom. Där fråga — — — i fråga.
Föres efter ty nu sagts talan i målet av allmänt ombud, åligge ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Menar part, att på grund av företagets omfattning eller eljest åliggande av nu nämnd art bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningen avser huvudsakligen skall verkställas; och må Konungens befallningshavande *i sådant fall eller då det eljest prövas* erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt förordna särskild person att på sätt nyss nämnts biträda dem.

Om allmänt — — — parternas kännedom.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

Är fråga — — — motsvarande tillämpning.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

46 §.

I mål, som — — — i fråga.

Tarvas till — — — motsvarande tillämpning.

Beslut, som — — — annorlunda förordnar.

66 §.

Vattendomstolen må, när synnerliga skäl därtill prövas föreligga, meddela slutligt utslag rörande viss del av företaget, innan målet i övrigt avgöres.

46 §.

I mål, som — — — i fråga.

Såvitt angår åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet skola bestämmelserna i första stycket äga tillämpning även i andra ansökningsmål än där sågs.

Tarvas till — — — motsvarande tillämpning.

Beslut, som — — — annorlunda förordnar.

66 §.

1 mom. Vattendomstolen må, när företagets snara genomförande är angeläget eller eljest synnerliga skäl därtill prövas föreligga, till särskilt avgörande upptaga frågan om företagets tillåtlighet samt, om företaget finnes tillåtligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten.

2 mom. Vid meddelande av tillstånd till företag enligt denna lag äge vattendomstolen, där verkningarna av företaget i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet kunna förutses, utan hinder av vad i 62 § finnes stadgat i avbidan på erfarenhetens rön uppskjuta frågan om de föreskrifter, som i denna del erfordras angående ersättning eller annat.

I samband med beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bliva av mera kännbar beskaffenhet, meddela erforderliga provisoriska bestämmelser angående ersättning eller om vidtagande av åtgärder till skydd för den skadelidande.

Avgörande av målet i den uppskjutna delen skall äga rum så snart ske kan. Ersättning må därvid ej be-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

slämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser.

Då målet i viss del uppskjutits enligt vad i första stycket sägs, skall, innan tillståndet till företaget må tagas i anspråk, hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för den ersättning, som sökanden eller anläggaren i denna del kan förpliktas utgiva, så ock för ersättning, som i samband med uppskovsbeslutet bestämts att utgå i avbidan på den slutliga prövningen och som ej skall gäldas innan tillståndet tages i anspråk.

Där i mål om utförande av anläggning eller åtgärd för allmän flottled besiktning å arbetet jämlikt 13 kap. 1 § skall äga rum, bör rörande den anläggare tillkommande gottgörelse för anläggningskostnad utslaget om arbetets verkställande innehålla allenast en förberedande uppskattning efter då föreliggande förhållanden, men gottgörelsen till beloppet fastställas först efter besiktningen med ledning av därvid fastställd värdering och, där så erfordras, ytterligare utredning vid domstolen. Om fastställande av amorteringsplan för gottgörelsens utbekommande skils i 15 § lagen om flottning i allmän flottled.

3 mom. Där i mål om utförande av anläggning eller åtgärd för allmän flottled besiktning å arbetet jämlikt 13 kap. 1 § skall äga rum, bör rörande den anläggare tillkommande gottgörelse för anläggningskostnad utslaget om arbetets verkställande innehålla allenast en förberedande uppskattning efter då föreliggande förhållanden, men gottgörelsen till beloppet fastställas först efter besiktningen med ledning av därvid fastställd värdering och, där så erfordras, ytterligare utredning vid domstolen. Om fastställande av amorteringsplan för gottgörelsens utbekommande skils i 15 § lagen om flottning i allmän flottled.

4 mom. I samband med tillämpning av bestämmelserna i 1 eller 2 mom., så ock eljest, när särskilda skäl därtill äro, må vattendomstolen tillerkänna part ersättning för kostnader å målet utan hinder därav, att partens talan ännu icke blivit slutligen prövad.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

67 §.

Vattendomstolen äge, när skäl därtill äro, förordna, att dess beslut må verkställas utan hinder därav, att det icke äger laga kraft; dock allenast såframt, innan medgivet arbete påbörjas eller, där fråga är om ändrade eller nya bestämmelser angående hushållning med vatten eller nyttjande av vattentäkt eller avledande av avloppsvatten, varom i 8 kap. sägs, dessa tillämpas, hos Konungens befallningshavande ställes pant eller borgen för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden eller anläggaren att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, så ock för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig, om vattendomstolens beslut eljest ändras.

Är sådant förordnande meddelat, och fullföljes mot beslutet talan i högre rätt, äge denna, när skäl därtill förekomma, att, innan ändrings sökandet slutligen prövas, förordna, att verkställighet icke må äga rum.

81 §.

Vad i 42—45 §§ — — — om stämningensmål.

67 §.

Vid meddelande av tillstånd till företag eller åtgärd enligt denna lag äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att tillståndet må tagas i anspråk utan hinder av att beslutet därom icke äger laga kraft; dock allenast såframt dessförrinnan hos Konungens befallningshavande ställes pant eller borgen för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden eller anläggaren att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, så ock för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig, om vattendomstolens beslut eljest ändras.

Varder, sedan tillstånd meddelats till företag eller åtgärd enligt denna lag, sökanden eller anläggaren ålagt att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utgiva ersättning därför, äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att beslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft.

Är förordnande meddelat enligt denna § och fullföljes mot det beslut, som förordnandet avser, talan i högre rätt, äge denna, när skäl därtill förekomma, att, innan ändrings sökandet slutligen prövas, undanröja förordnandet.

81 §.

Vad i 42—45 §§ — — — om stämningensmål.

I mål enligt 17 § 29 eller 36, vilket avser arbete till förebyggande eller

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Utlåtande, som — — — vatten-
rättsdomarens tjänsterum.

I de — — — är stadgat.

98 §.

Talan mot — — — andra fall.

Beslut i — — — av vattenrättsdo-
maren.

12 KAP.

6 §.

Då ansökan — — — 7 § förmäles.

Sådan kungörelse skall genom vat-
tenrättsdomarens försorg inom tio
dagar från nämnda dag införas såväl
i allmänna tidningarna som ock i en
eller, om förhållandena påkalla det,
flera tidningar inom orten. Om kung-
örelsens innehåll varde särskild un-
derrättelse meddelad kammarkolle-
giet och *lantbruksstyrelsen*.

14 KAP.

5 §.

Vill någon för uppgörande av plan
eller eljest såsom förberedelse till
företag enligt denna lag verkställa

*avhjälpande av skada eller olägenhet
till följd av företag enligt denna lag,
skola jämväl bestämmelserna i 46 §
äga motsvarande tillämpning.*

Utlåtande, som — — — vatten-
rättsdomarens tjänsterum.

I de — — — är stadgat.

98 §.

Talan mot — — — andra fall.

*Har vattendomstol i samband med
dom, som innefattar tillstånd till
företag eller åtgärd enligt denna lag,
ej meddelat förordnande enligt 67 §
första stycket, skall beträffande full-
följd i denna del stadgandet i 49
kap. 5 § andra stycket rättegångsbal-
ken äga motsvarande tillämpning.*

Beslut i — — — av vattenrättsdo-
maren.

12 KAP.

6 §.

Då ansökan — — — 7 § förmäles.

Sådan kungörelse skall genom vat-
tenrättsdomarens försorg inom tio
dagar från nämnda dag införas såväl
i allmänna tidningarna som ock i en
eller, om förhållandena påkalla det,
flera tidningar inom orten. Om kung-
örelsens innehåll varde särskild un-
derrättelse meddelad kammarkolle-
giet och *fiskeristyrelsen*.

14 KAP.

5 §.

1 mom. Vill någon för uppgörande
av plan eller eljest såsom förberedel-
se till företag enligt denna lag verk-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten å fastighet, som äges eller innehaves av annan, äge Konungens befallningshavande, när skäl därtill äro, föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Konungens befallningshavande må ock, där för utförande av undersökningsarbete erfordras, att ett eller flera vattenmärken eller observationsrör utsättas, stadga förbud, vid vite, att rubba eller skada sådant märke eller rör.

Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller allenast såvitt den är oundviklig orsakas annan; växande träd må ej fällas utan särskilt medgivande av Konungens befallningshavande. För skada och intrång, som vållas av arbetet, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och vare den, som verkställer eller låter verkställa arbetet, pliktig att, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående utförande av undersökningsarbeten, som i denna § avses, och vad därmed äger samband.

ställa mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten å fastighet, som äges eller innehaves av annan, äge Konungens befallningshavande, när skäl därtill äro, föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Konungens befallningshavande må ock, där för utförande av undersökningsarbete erfordras, att ett eller flera vattenmärken eller observationsrör utsättas, stadga förbud, vid vite, att rubba eller skada sådant märke eller rör.

Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller allenast såvitt den är oundviklig orsakas annan; växande träd må ej fällas utan särskilt medgivande av Konungens befallningshavande. För skada och intrång, som vållas av arbetet, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och vare den, som verkställer eller låter verkställa arbetet, pliktig att, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående utförande av undersökningsarbeten, som *ovan* avses, och vad därmed äger samband.

2 mom. Efter framställning av någon, som vill utföra företag enligt denna lag men ännu ej ingivit ansökan om tillstånd därtill, må vattenrättsdomaren förordna sakkunnig att på företagarens bekostnad verkställa erforderliga undersökningar. Där undersökningarna avse att utröna, huruvida fiskerinäring kan av före-

*(Föreslagen lydelse:)**(Gällande lydelse:)*

*taget lida förfång och vilka åtgärder
må erfordras till skydd för fisket,
skall till sakkunnig förordnas av
fiskeristyrelsen föreslagen fiskeri-
tjänsteman.*

*Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1953.*

Bilaga B.

Vid promemorian den 12 september 1947 fogat förslag
till

Lag om ändring i vattenlagen.

Härigenom förordnas *dels* att 2, 3, 7, 8, 9 och 11 kap. vattenlagen skola i nedan intagna delar erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives *dels ock* att i 14 kap. samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 5 a §, av nedan angiven lydelse.

2 kap.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *fastighetens ägare* pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

16 §.

Där utmål för *vattenkraftstation eller annan byggnad i vatten icke utan* oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av mark vid eller i närheten av *vattendrag eller annat vattenområde, varom fråga är*, pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, till sådant utmål upplåta det område, som *tarvas för byggnaden och därmed förenade anläggningar*.

Är området avsett att utgöra eller ingå i *strömfallsfastighet, varom i 11 kap. 62 § 2 mom. sägs, må det lösas*.

3 kap.

14 §.

Innan stadgar för vattenregleringsföretag blivit antagna och fastställda samt annmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan — — — ortens tidningar.

7 kap.

40 §.

Tarvas för ändamål, som i 37 § sägs, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet *eller ock* verkställes gräv-

ning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare *fastighetens ägare* pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils.

Där utmål för byggnad eller anordning, som erfordras för företaget, icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds, vare ägare av därför lämpad mark pliktig att mot ersättning, som i 9 kap. sägs, upplåta det område som för ändamålet tarvas.

Ej må för ändamål, som i denna § sagts, tagas i anspråk tomtplats, trädgård eller park, där det utan synnerlig olägenhet kan undvikas.

62 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej fall, som i 61 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan, som — — — i länskungörelserna.

8 kap.

49 §.

Innan anmälan om styrelseval gjorts hos Konungens befallningshavande, må ej i fall, som i 48 § avses, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas. *Vad nu sagts gälle dock ej arbete, vartill tillstånd givits med stöd av 11 kap. 66 § 1 mom., och ej heller för det fall, att syssloman enligt vad nedan i 53 § sägs förordnats för handhavande av företagens angelägenheter.*

Sker ändring — — — Konungens befallningshavande.

Då anmälan, som — — — i länskungörelserna.

9 kap.

1 §.

Där jämlikt — — — som förorsakas.

Med avseende å ersättning för skada, förlust, eller intrång under sådan prövotid, som i 11 kap. 66 § 2 mom. sägs, skola dock ej andra bestämmelser nedan i detta kap. än 8 och 12 §§ samt 66 § 2 mom. äga tillämpning.

2 §.

Ersättning skall, där den ej enligt vad i detta kap. är stadgat bör utgå medelst kraftöverföring eller genom tillhandahållande av vatten, bestämmas i penningar; dock vare överenskommelse mellan parterna, att ersättning skall utgå på annat sätt, gällande såframt den av vattendomstolen finnes lämplig och varder genom dess beslut fastställd.

3 §.

Skall en del av en fastighet avstås, och varder genom avståendet en återstående del för ägaren onyttig eller uppstår synnerligt men vid begagnandet därav, vare ägaren berättigad fordra, att jämväl denna del löses. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Där genom vattenuppdämning eller annan åtgärd enligt denna lag hel fastighet eller del därav varder för ägaren onyttig eller synnerligt men vid

begagnandet därav uppkommer, skall, om ägaren fordrar det, hela fastigheten eller den särskilda delen lösas. Varder genom åtgärd, som nu sagts, begagnandet av fastighet försvårat eller fördyrat, skall, i den mån fastigheten ej lösas, sådan skada ersättas.

33 §.

I sammanhang med — — — skall börja.

Sådan tid — — — nämnda dag.

Är vattenkraften icke tillgodogjord, skall tiden, som ej må sättas längre än för utförande av erforderliga arbeten skäligen må anses behöfligt, räknas från det ersättningsfrågan blivit avgjord genom beslut, som vunnit laga kraft. Vill ersättningstagaren tidigare komma i åtnjutande av kraft, vartill han enligt meddelat beslut är berättigad, mot att han svarar för den kostnad, som kan bli på onyttig om beslutet ändras i högre rätt, göra han anmälan härom till ersättningsgivaren samt foga vid anmälningen bevis, att han hos Konungens befallningshavande ställt pant eller borgen för sagda kostnad; och varde i sådant fall tiden räknad från det anmälningen skedde. Ersättningstagaren äge dock icke på grund av anmälan, som nu sagts, påfordra, att kraftöverföring skall börja förrän vattenkraften blivit tillgodogjord vid ersättningsgivarens anläggning eller, i fall som avses i 14 §, förrän medgivet arbete fullbordats.

Till undvikande — — — anordningar föreskrivas.

58 §.

Fast egendom — — — hos ägaren.

Uppsägning må — — — beroende därav.

Har vattendomstol vid meddelande av tillstånd att lösa fast egendom eller av annat tillstånd, som förbundits med skyldighet i sådant avseende, jämlikt 11 kap. 67 § första stycket förordnat, att tillståndet må tagas i anspråk utan hinder därav, att vattendomstolens utslag icke äger laga kraft, skall egendomen avträdas å fardag, som infaller näst efter sex månader sedan utslaget meddelats och därefter uppsägning i den ordning ovan sägs ägt rum; dock skall i sådant fall vad i nyssnämnda lagrum stadgas om ställande av pant eller borgen vara fullgjort före uppsägningen.

Ersättning för — — — tillträdaren verkställas.

66 §.

1 mom. Har i andra fall än i 58—60 §§ sägs vid meddelande av tillstånd till företag eller åtgärd enligt denna lag ersättning för därigenom uppkommande skada, förlust eller intrång bestämts att utgå på en gång; då må ej, i vidare mån än som föranledes av förordnande enligt andra stycket, arbete å annans mark verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas, innan föreskriven ersättning guldits. När så finnes erforderligt må föreskrivas, att arbete eller åtgärd, som nyss sagts, ej må utföras, förrän viss tid förflutit från det ersättningen guldits.

Vid fastställande av ersättning i fall, som avses i denna §, äge vattendomstol förordna att, om ersättningsgivaren söker ändring i ersättningsbeslutet, arbete eller åtgärd, som ovan nämnts, må utföras utan hinder av att ersättningen, i den mån den överstiger vad ersättningsgivaren må hava medgivit, ej blivit gulden; och vare ersättningsgivaren i sådant fall skyldig att, från det arbetet eller åtgärden utföres till dess lagakraftägande beslut över ändringssökandet föreligger, betala ränta å oguldet belopp efter

räntefot som av vattendomstolen finnes skälig. Förordnande, som nu sagts, må ej meddelas, med mindre det finnes vara av avsevärd betydelse för ersättningsgivaren att draga ersättningsfrågan under högre rätts prövning, och ej heller, om dröjsmålet med ersättningsens gäldande kan lända ersättningsstagaren till förfång. Innan arbete eller åtgärd, som avses med sådant förordnande, utföres, skall hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för oguldet ersättningsbelopp jämte ränta.

Förordnande, som meddelats enligt andra stycket, skall utan hinder av däremot förd talan lända till efterrättelse, såframt ej högre rätt annorlunda beslutar.

2 mom. Gulden ersättning må ej till någon del återkrävas, ändå att, efter klagan över ersättningsbeslutet, ersättningen bestämmes till lägre belopp eller ersättning förklarar icke skola utgå.

3 mom. Varder ersättning, som i 1 mom. avses, ej gulden inom fem år från det ersättningsens belopp blivit fastställt genom beslut, som vunnit laga kraft, vare ersättningsstagaren ej bunden av det därutinnan träffade avgörandet. Vardera parten äge i dylikt fall hos vattendomstolen påkalla omprövning av ersättningsbeloppet.

4 mom. Vad i 65 § finnes stadgat i fråga om ersättning för nödig eller nyttig kostnad å egendom, som skall lösas, äge motsvarande tillämpning, där dylik kostnad göres å egendom, som skadas eller lider intrång.

67 §.

Har av vattendomstolen meddelat tillstånd till företag eller åtgärd, som i denna lag avses, på grund av förordnande jämlikt 11 kap. 67 § första stycket tagits i anspråk, innan vattendomstolens utslag vunnit laga kraft, och varder till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt ovan givna regler skall hos Konungens befallningshavande nedsättas, slutligen bestämd till högre belopp än det redan nedsatta, åligge ersättningsgivaren att inom trettio dagar från det utslag i målet vunnit laga kraft nedsätta det överskjutande beloppet, vid äventyr att detta eljest på ansökan av den till ersättningen berättigade eller, där flera må äga rätt därtill, någon av dem genom Konungens befallningshavandes försorg hos den försumlige uttages. Bestämmes ersättningen ej till högre belopp, göre ersättningsgivaren, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande.

Har eljest ersättning till följd av företag enligt denna lag fastställts först efter det företaget blivit utfört, och skall enligt stadgandena i 54 § ersättningen hos Konungens befallningshavande nedsättas, vare ersättningsgivaren pliktig att inom trettio dagar sedan det utslag, varigenom ersättningsbeloppet blivit bestämt, vunnit laga kraft eller, där förordnande meddelats jämlikt 11 kap. 67 § andra stycket, inom samma tid från utslaget dag nedsätta beloppet vid äventyr, som ovan sagts.

11 kap.

17 §.

Till vattenmål hänföres följande mål:

A. ansökningsmål:

B. stämningsmål:

56. talan jämlikt 9 kap. 66 § 3 mom. om omprövning av ersättningsbelopp, så ock talan jämlikt 9 kap. 73 § av innehavare av fordran, varför fast egendom häftar, om högre ersättning för egendomen eller för därifrån förlorad vattenkraft eller för skada eller intrång därå;

C. besvärsmål:

D. underställningsmål:

Hurusom, efter — — — i 68 §.

27 §.

1 mom. Ansökan enligt — — — anläggningen, uppgiven.

I fråga om — — — ersättning därför.

2 mom. Ansökan, som — — — anläggningens bortskaffande.

Vad nu sagts — — — i 17 § 9 sägs.

3 mom. I ansökan — — — och hemvist.

4 mom. Då ansökan — — — ledningens sträckning.

Vad nu sagts — — — till vatten.

5 mom. *Innan ansökan ingives rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, skall ärendet med avseende å företagens verkningar ur allmän synpunkt vara förberett i enlighet med bestämmelser som Konungen meddelar.*

Konungen äger stadga skyldighet att gälda kostnad som i samband med förberedande av ärende, varom ovan sägs, åsamkas det allmänna.

35 §.

1 mom. Där fråga — — — i fråga.

Föres efter ty nu sagts talan i målet av allmänt ombud, åligge ombudet att på begäran tillhandagå dem, vilkas rätt beröres i saken, med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Menar part, att på grund av företagets omfattning eller eljest åliggande av nu nämnd art bör uppdragas åt annan än allmänt ombud, göre anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, inom vilket det företag eller den åtgärd ansökningen anser huvudsakligen skall verkställas; och må Konungens befallningshavande i sådant fall eller, då det eljest prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt, förordna särskild person att på sätt nyss nämnts biträda dem.

Om allmänt — — — parternas kännedom.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

Är fråga — — — motsvarande tillämpning.

46 §.

I mål, som — — — i fråga.

Såvitt angår åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet, skola bestämmelserna i första stycket äga tillämpning även i andra ansökningsmål än där sägs.

Tarvas till — — — motsvarande tillämpning.

Beslut, som — — — annorlunda förordnar.

66 §.

1 mom. *Är företagets snara genomförande angeläget, äge vattendomstolen, innan målet i övrigt avgöres, pröva företagets tillätlighet samt, om det*

finnes tillåtligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten. Medför sådant arbete skada eller intrång av någon betydelse, skall, om ej bestämmelserna i 2 mom. till annat föranleda, ersättning därför fastställas samtidigt med tillståndets meddelande.

2 mom. Kunna företagens verkningar i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet förutses, må vattendomstolen, om företaget likväl finnes tillåtligt, på viss tid eller tills vidare i avbidan på erfarenhetens rön uppskjuta frågan om de föreskrifter, som i denna del erfordras beträffande ersättning eller annat. Har viss prövotid bestämts, må denna, när skäl därtill äro, sedermera förlängas.

I samband med beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen bestämma ersättning för skada, förlust eller intrång av mera kännbar beskaffenhet, som kan antagas uppkomma under prövotiden, samt i övrigt meddela de bestämmelser, som till förekommande av obilliga verkningar må finnas påkallade för samma tid. Ersättning, som ej kan slutligt fastställas på förhand, må därvid bestämmas provisoriskt. När skäl därtill äro, må under prövotiden ändrade eller nya bestämmelser meddelas för återstående del därav. Slutligt fastställande av ersättning, som hänföres till prövotiden, skall ske senast då målet i den uppskjutna delen avgöres. Ersättningen må därvid icke fastställas till lägre belopp än som må hava utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser.

Då målet i viss del uppskjutits enligt vad i första stycket sägs, skall, innan tillståndet till företaget må tagas i anspråk, hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för den ersättning, som sökanden eller anläggaren i denna del kan förpliktas utgiva, så ock för ersättning som i samband med uppskofsbeslutet må hava bestämts att utgå under prövotiden.

3 mom. Där i mål om utförande av anläggning eller åtgärd för allmän flottled besiktning å arbetet jämlikt 13 kap. 1 § skall äga rum, bör rörande den anläggare tillkommande gottgörelse för anläggningskostnad utslaget om arbetets verkställande innehålla allenast en förberedande uppskattning efter då föreliggande förhållanden, men gottgörelsen till beloppet fastställas först efter besiktningen med ledning av därvid fastställd värdering och, där så erfordras, ytterligare utredning vid domstolen. Om fastställande av amorteringsplan för gottgörelsens utbekommande skils i 15 § lagen om flottning i allmän flottled.

4 mom. I samband med tillämpning av bestämmelserna i 1 eller 2 mom., så ock eljest, när särskilda skäl därtill äro, må vattendomstolen tillerkänna part ersättning för kostnader å målet utan hinder därav, att partens talan ännu icke blivit slutligen prövad.

67 §.

Vid meddelande av tillstånd till företag eller åtgärd, varom fråga är, äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att tillståndet må tagas i anspråk utan hinder av att beslutet därom icke äger laga kraft; dock allenast såframt dessförinnan hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för den ersättning i penningar, som högre rätt kan ålägga sökanden eller anläggaren att utgiva utöver vad vattendomstolen i sådant avseende bestämt, så ock för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig, om vattendomstolens beslut eljest ändras.

Varder, sedan tillstånd meddelats till företag eller åtgärd enligt denna lag, sökanden eller anläggaren ålagt att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utgiva ersättning därför, äge vattendomstolen, när skäl därtill äro, förordna, att beslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft.

Är förordnande meddelat enligt denna § och fullföljes mot det beslut, som förordnandet avser, talan i högre rätt, äge denna, när skäl därtill förekomma, att, innan ändringssökandet slutligen prövas, undanröja förordnandet.

81 §.

Vad i 42—45 §§ — — — om stämningssmål.

I mål enligt 17 § 28 eller 35, vilket avser arbete till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag, skola bestämmelserna i 46 § äga motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som — — — vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de fall, då — — — är stadgat.

98 §.

Talan mot — — — andra fall.

I fråga, som avses i 9 kap. 66 § 1 mom. andra stycket eller 67 § första stycket i förevarande kap., skall beträffande fullföljd stadgandet i 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning.

Beslut i — — — av vattenrättsdomaren.

14 kap.

5 a §.

Där någon för utförande av företag eller åtgärd, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, behöver tillfälligt taga annans mark i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt, äge Konungens befallningshavande lämna honom medgivande därtill. För skada eller intrång, som härav följer, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och skall, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, säkerhet för ersättningens gäldande ställas innan medgivandet begagnas.

Begär sökande vid synförrättning eller i mål, som är anhängigt hos vattendomstol, tillstånd att för utförande av företag eller åtgärd, som ansökningsen avser, taga mark i anspråk enligt vad i första stycket sägs, må, om tillstånd till företaget eller åtgärden meddelas, sådant medgivande lämnas av synmännen eller vattendomstolen. Därvid skall jämväl ställande av säkerhet föreskrivas, i den mån så finnes erforderligt.

Denna lag skall träda i kraft den

Bestämmelserna i 9 kap. 33 § tredje stycket nya lagen skola icke äga tillämpning, där beslut om ersättning medelst kraftöverföring vunnit laga kraft mot ersättningstagaren före nämnda dag.

Har på grund av stadgandet i andra stycket av 9 kap. 66 § i dess förutvarande lydelse fråga om företag, som i vattenlagen avses, förfallit innan nya lagen träder i kraft, skall 3 mom. av berörda § i dess nya lydelse icke äga tillämpning.

Genom denna lag upphäves lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering; dock skall sistnämnda lag alltjämt gälla i den mån lagen enligt slutstadgandena till densamma skall tillämpas jämväl efter det förordnande som i 1 § samma lag sägs upphört att gälla.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 31 januari 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 17 januari 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 januari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i vattenlagen*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn P. G. Bergsten.

Lagrådet yttrade:

2 KAP.

14 §.

Den föreslagna nya bestämmelsen i första stycket andra punkten motsvaras i sakkunnigförslaget av ett stadgande, som upptagits i en ny paragraf 5 a i 14 kap. Den närmare utformningen av sistnämnda stadgande har skett med ledning av bestämmelserna i 14 kap. 5 § om rätt att å annans fastighet verkställa förberedande undersökningar. Sakkunnigförslaget avviker från departementsförslaget särskilt så tillvida, som frågan om tvångsupplåtelse av mark skulle prövas av Konungens befallningshavande utom då frågan uppkomme vid syneförrättning eller i mål, som vore anhängigt hos vattendomstol, i vilka fall prövningen skulle ankomma å synemännen, respektive vattendomstolen. Förutsättningarna för tvångsupplåtelse äro emellertid i huvudsak desamma som enligt departementsförslaget, nämligen att någon för utförande av företag eller annan åtgärd enligt vattenlagen behöver tillfälligt taga annans mark i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt.

De sakkunniga anförde i sin motivering bland annat, att det otvivelaktigt understundom förekomme, att en företagare nödgades betala oskäligt hög

ersättning för rätten att taga mark i anspråk för något av de avsedda ändamålen. Genom tillskapandet av en tvångsrätt av den innebörd, som ovan angivits, skulle man råda bot på detta missförhållande.

Mot de sakkunnigas förslag framställde bland andra kammarkollegiet vissa erinringar. Kollegiet anförde, att företagaren i saknad av en sådan rätt som den ifrågasatta ibland kunde bliva tvungen att foga sig efter markägarens anvisningar eller betala en dryg eller oskäligen ersättning. Genom det föreslagna stadgandet bleve rollerna helt omkastade. Företagaren finge taga i anspråk vilket område han önskade och betalade därför ersättning allenast för skada eller intrång efter fulla värdet. Det ingrepp, varom här vore fråga, vore ingalunda jämförligt med sådana undersökningsarbeten, som avsåges i 14 kap. 5 §. Både till omfattning, varaktighet och skadeverkningar kunde detta »tillfälliga» ingrepp i markägarens rätt vara av helt annan storleksordning. Det syntes därför vara berättigat att i överensstämmelse med 5 § expropriationslagen uppställa det villkoret för medgivandet, att företagarens markbehov icke kunde på annat sätt lämpligen tillgodoses.

Departementschefen har i remissprotokollet framhållit, att ett sådant temporärt nyttjande av annans mark, varom här vore fråga, kunde innebära betydande intrång och medföra stora ekonomiska konsekvenser. Departementschefen har därför ansett det vara lämpligare, att den erforderliga lagregleringen skedde genom en utvidgning av tvångsrätten enligt 2 kap. 14 §, så att densamma komme att omfatta intrång även av denna mera tillfälliga karaktär. Härigenom komme frågan om utövande av tvångsrätten och villkoren därför alltid att prövas av vattendomstol. Vidare bleve det av kammarkollegiet uttalade önskemålet om vissa uttryckliga begränsningar beträffande tvångsrättens utövning i huvudsak tillgodosett. Sålunda komme föreskriften i 2 kap. 17 §, att tomtplats, trädgård eller park ej finge tagas i anspråk, där det utan synnerlig olägenhet kunde undvikas, att bliva tillämplig. Det kunde ej anses erforderligt att i detta hänseende införa mera restriktiva bestämmelser än som gällde för stadigvarande ianspråktagande av annans mark.

Lagrådet finner väl departementsförslaget vid jämförelse med sakkunnigförslaget innebära ökade garantier till skydd för markägaren. Emellertid kan departementsförslaget icke anses fullt tillfredsställande i detta hänseende. Lagrådet delar sålunda kammarkollegiets mening, att såsom villkor för tvångsvis ianspråktagande av annans mark för ändamål, varom nu är fråga, bör gälla, att företagarens markbehov icke kan på annat sätt lämpligen tillgodoses. Detta är en expropriationsrättslig grundsats av sådan vikt, att den ej kan eftergivnas. Tänkbart är, att företagaren har möjlighet att på frivillig väg och på villkor, som icke kunna betecknas som oskäligen, få nyttjanderätt till annan mark än den, som han tänkt sig. Om förstnämnda mark utan större olägenhet kan användas för ändamålet, lär någon tvångsupplåtelse ej böra komma i fråga. Det förhållandet att tvångsrätten i förevarande fall avser upplåtelse av allenast provisorisk karaktär kan icke tillmätas avgörande betydelse. Det rör sig ändock om ingrepp,

vilka kunna medföra betydande intrång och stora ekonomiska konsekvenser, såsom departementschefen vitsordat, samt ej sällan bliva av förhållandevis lång varaktighet. Grundsatsen att det föreliggande behovet av markupplåtelse icke utan oskäligen kostnader kan tillgodoses på annat sätt har i liknande fall kommit till uttryck i vattenlagen. Så har skett i 2 kap. 16 § första stycket, där fråga är om tvångsupplåtelse av mark till utmål för vattenkraftstation. Även i det fall, som regleras i första punkten av förevarande lagrum, torde principen äga giltighet. Utrymmet för tillämpning av densamma är emellertid här mycket begränsat. I denna omständighet kan man måhända söka en anledning till att grundsatsen i sistnämnda lagrum icke kommit till uttryck med samma tydlighet som i 16 §.

Den nu ifrågavarande bestämmelsen i förslaget har konstruerats såsom en utvidgning av tvångsrätten enligt första punkten i paragrafen och har avfattats i nära anslutning till den lydelse, som sagda punkt har. Emellertid förefinnes i fråga om tvångsupplåtelse för de här åsyftade provisoriska anläggningarna väsentligt större utrymme för tillämpning av den ovan nämnda principen än i de fall, som behandlas i första punkten. Väl torde man kunna utgå från att med en riktig förståelse av lagrummet grundsatsen såsom allmängiltig blir beaktad även med den utformning av bestämmelsen, som valts i förslaget. Enligt lagrådets mening föreligger dock viss fara, att bestämmelsen i rättstillämpningen kan missförstås, i synnerhet om den jämföres med 16 §, och att tillståndsprövningen sålunda i vissa fall kan komma att begränsas till ett konstaterande av att ett behov av mark föreligger för tillgodoseende av det angivna ändamålet. Visserligen måste sistnämnda villkor vara fyllt för att tvångsupplåtelse skall medgivas, men såsom förut är anfört är detta icke tillräckligt. Risken för missförstånd ligger särskilt nära till hands vid tillämpningen av den förevarande stadgande närstående bestämmelsen i 7 kap. 40 §. I sistnämnda lagrum har nämligen den nya andra punkten i första stycket avfattats i nära anslutning till motsvarande punkt i 2 kap. 14 §, medan andra stycket, vilket jämväl handlar om tvångsupplåtelse av mark, fått en lydelse, som i det avseende, varom nu är fråga, överensstämmer med bestämmelsen i 16 § sagda kap. Detta förhållande är utan tvivel ägnat att väcka den oriktiga föreställningen, att det i andra stycket uttryckligen angivna villkoret för tvångsupplåtelse — nämligen att den behövligen marken icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds — icke skulle äga giltighet i det fall, som avses i andra punkten av första stycket. Det är jämväl att beakta, att den olikhet, som i sakligt avseende förefinnes mellan de båda styckena därutinnan, att det i ena fallet är fråga om bestående markupplåtelser och i det andra om allenast provisoriska sådana, kan bidra till missförstånd.

Av nu anförda skäl förordar lagrådet en sådan omarbetning av den föreslagna bestämmelsen om tvångsupplåtelse av mark för tillfälliga arbetarbostäder m. m., att av lagtexten tydligare framgår, att såsom villkor gäller, att mark icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds. Härvid kan som förebild tjäna antingen 2 kap. 16 § ifrågavarande lag eller 1 § expropriationslagen.

I detta sammanhang vill lagrådet erinra, att även om villkoren att mark tarvas för uppförande av behövliga arbetarbostäder m. m. och att sådan icke utan oskäligen kostnader annorledes står till buds äro uppfyllda, det likväl icke är säkert, att tvångsupplåtelse till det område, som sökanden avser, bör medgivas under alla förhållanden. Såsom departementschefen framhållit, får jämlikt 2 kap. 17 § tomtplats, trädgård eller park ej tagas i anspråk, därest det utan synnerlig olägenhet kan undvikas. Det kan dessutom hända, att mer än ett område befinnes vara tjänligt för det avsedda ändamålet. I sådana fall får tvångsupplåtelse ej medgivas beträffande område, vars upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och det skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet kan, utan oskäligen kostnad för företagaren, vinnas med minsta olägenhet för annan. Detta följer av regeln i 2 kap. 2 §, vilken har allmän giltighet. Särskild föreskrift i detta ämne är alltså ej nödvändig i förevarande sammanhang.

Av allmänna rättsgrundsatser lär följande, att den som fått medgivande att för visst ändamål nyttja annans mark är skyldig att, när behov av marken för detta ändamål ej längre föreligger, återställa marken till ägaren i såvitt möjligt samma skick, vari han mottog densamma. Låter detta sig icke göra eller skulle återställandet av marken i dess förra skick medföra kostnader, vilka icke stå i rimligt förhållande till det intrång eller den skada, som anläggningens bibehållande skulle förorsaka, torde markägaren böra få åtnöjas med ersättning för intrånget eller skadan. (Jfr exempelvis 2 kap. 18 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.) Till undvikande av tvister synes det vara angeläget, att vattendomstolen vid lämnande av tillstånd till tvångsupplåtelse erinrar om företagarens skyldighet att återställa marken samt härför utsätter tid. Uttryckliga bestämmelser härom lära emellertid ej vara erforderliga, eftersom den vattendomstolen jämlikt 11 kap. 62 § åvilande förpliktelsen att föreskriva de villkor, som äro behövligen för tillgodoseende av enskild rätt, kan anses omfatta även meddelandet av sådana föreskrifter, som nu nämnts.

7 KAP.

40 §.

Beaktas lagrådets anmärkning vid 2 kap. 14 §, bör en liknande ändring vidtagas i förevarande lagrum.

9 KAP.

67 §.

Förevarande paragraf i förslaget behandlar i första stycket till en början det fall att av vattendomstolen meddelat tillstånd till företag eller åtgärd, som avses i vattenlagen, på grund av förordnande enligt 11 kap. 67 § första stycket tagits i anspråk innan vattendomstolens utslag vunnit laga kraft samt till följd av klagan över utslaget ersättning, som enligt förut i 9 kap.

givna regler skall nedsättas hos Konungens befallningshavande, blivit slutligen beständ till högre belopp än det redan nedsatta. Det åligger då ersättningsgivaren att inom viss tid nedsätta det överskjutande beloppet. Vidare stadgas, att om ersättningen ej bestämmes till högre belopp, ersättningsgivaren skall göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande samt att, ändå att ersättningen bestämmes till lägre belopp, vad som redan nedsatts ej må återkrävas, vilket skall gälla jämväl då ersättningen guldits i annan ordning än genom dess nedsättning.

Enligt det föreslagna nya andra stycket i 11 kap. 67 § äger vattendomsstolen, därest — sedan tillstånd meddelats till företag eller åtgärd enligt vattenlagen — det ålägges sökanden eller anläggaren att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utgiva ersättning därför, förordna, att beslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft. Det åligger då ersättningsgivaren i fall, som avses i 9 kap. 67 § andra stycket i förslaget, att om nedsättningsskyldighet föreligger enligt 54 § samma kap. inom viss tid efter utslagets dag nedsätta beloppet hos Konungens befallningshavande. Vad angår belopp, som ej skall nedsättas, gäller att den ersättningsberättigade genast äger uppbära det. Förslagets mening lär vara, att ersättningstagaren i nu förevarande fall icke skall intaga en sämre ställning än då fråga är om ersättning enligt första stycket. Även om till följd av klagan högre rätt skulle bestämma ersättningen till lägre belopp än vattendomsstolen bestämt eller förklara, att ersättning icke skall utgå, bör således vad som nedsatts hos Konungens befallningshavande eller guldits i annan ordning ej få återkrävas. Detta framgår emellertid ej av den föreslagna lagtexten, i motsats till vad förhållandet var enligt de sakkunnigas förslag (jfr 9 kap. 1, 66 och 67 §§ i sistnämnda förslag). Ett förordnande därom att vattendomsstolens beslut må verkställas som om det vunnit laga kraft lär icke innebära, att återbäringsskyldighet ej kan uppkomma. För att syftet med lagstiftningen i nu berörda hänseende skall vinnas synes den lämpligaste utvägen vara, att sista punkten i första stycket av förevarande paragraf med någon jämkning av ordalagen sättes som ett tredje stycke i paragrafen.

11 KAP.

27 §.

Departementschefen har framhållit, att det förvisso vore av stort värde, om planeringen av sådana vattenkraft- och vattenregleringsföretag, som i betydande grad ingrepe i bygdens förhållanden, ägde rum i samråd och samarbete med ortsmyndigheter och representanter i övrigt för de intressen, som kunde beröras. Särskilda åtgärder för förberedelse av ansökan till vattendomsstol rörande sådant företag borde därför äga rum. Önskvärdheten av att dylika åtgärder vidtoges borde på något sätt komma till uttryck i vattenlagen.

I anslutning till dessa uttalanden har i ett nytt 6 mom. i förevarande paragraf upptagits föreskrifter därom, att ansökan rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden må hava vidtagit för att bereda Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt övriga av företaget berörda myndigheter och sammanslutningar tillfälle att vid planläggningen av detsamma framföra önskemål med hänsyn till dess verkningar ur allmän synpunkt ävensom om vad i anledning av sådana åtgärder förekommit.

Lagrådet ansluter sig till den mening, som sålunda kommit till uttryck. Det synes emellertid icke vara erforderligt, att uppgifterna om vad som förekommit i anledning av de vidtagna åtgärderna innehålla redogörelse i detalj härför. Fullt tillräckligt torde vara att upplysning gives i huvudsakliga drag om vad därutinnan skett. Med hänsyn härtill synes före ordet »förekommit» böra inskjutas ordet »huvudsakligen» eller något därmed liktydigt ord.

35 §.

I 1 mom. andra stycket föreslås en ändring av innebörd, att Konungens befallningshavande skall kunna av eget initiativ och alltså ej, såsom enligt gällande rätt, blott efter anmälan av part förordna särskild person med uppgift att tillhandagå sakägarna med kostnadsfria råd angående bevakandet av deras rätt. Förutsättning för sådant förordnande, vare sig det meddelas efter anmälan eller eljest, är att det på grund av företagets omfattning eller eljest prövas erforderligt för tillvaratagande av sakägarnas rätt. Tydligt är, att om denna förutsättning är för handen, särskilt biträde också skall förordnas. Vid sådant förhållande synes det lämpligare, att uttrycket »och *må* Konungens befallningshavande», vilket förekommer även i lagrummets nu gällande lydelse, ersättes med »och *skall* Konungens befallningshavande». Beträffande de härefter följande orden »i sådant fall (åsyftar anmälan av part) eller då det eljest prövas erforderligt för — — — » är meningen självfallet icke den, att förordnande alltid skall meddelas, då part gjort framställning därom, utan prövning av behovet skall även i sådant fall alltid äga rum. Denna stadgandets innebörd skulle emellertid framträda tydligare, om den föreslagna formuleringen jämkades till »där det i sådant fall eller eljest prövas erforderligt för — — —».

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen lagrådets den 31 januari 1952 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 11 januari 1952 remitterade förslaget till *lag om ändring i vattenlagen*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden följande.

I anslutning till vad lagrådet anfört rörande det i 2 kap. 14 § upptagna stadgandet om rätt att tillfälligt taga annans mark i anspråk för arbetarbostäder m. m. vill jag förorda att det remitterade förslaget jämkas på så sätt, att tvångsupplåtelse må äga rum, där det prövas nödigt att marken tages i anspråk för ändamål, varom i stadgandet är fråga. En motsvarande jämkning bör vidtagas i 7 kap. 40 §.

Jag har ej heller något att invända mot de övriga ändringsförslag som framförts av lagrådet. Såsom lagrådet föreslagit bör sålunda sista punkten i första stycket av 9 kap. 67 § sättas såsom ett tredje stycke i paragrafen, i samband varmed ordalagen i punkten något ändras, samt vissa jämkningar vidtagas i 11 kap. 27 § 6 mom. och 35 § 1 mom.

Därjämte torde ett par smärre ändringar av redaktionell natur böra vidtagas i lagförslaget.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget sålunda ändrat måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Axel Nilsson.

Innehållsförteckning.

<i>Proposition</i>	1
<i>Förslag till lag om ändring i vattenlagen</i>	2
<i>Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden den 11 januari 1952</i>	18
Ingress	18
I. Utsträckt möjlighet att meddela deldom i vattenmål m. m.	21
Deldom (11 kap. 66 §)	21
Ansökningshandlingarnas innehåll (11 kap. 27 §)	55
Vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder (11 kap. 46 §)	57
Verkställighet (11 kap. 67 §)	65
II. Utvidgad rätt att taga annans mark i anspråk för vattenbyggnader m. m.	72
III. Förberedande av vissa företag enligt vattenlagen m. m.	83
IV. Vissa ändringar i övrigt i vattenlagen	98
Till lagrådet remitterat förslag till lag om ändring i vattenlagen	101
Vid vattenlagssakkunnigas promemoria den 12 september 1947 fogat förslag till lag om ändring i vattenlagen	117
<i>Utdrag av lagrådets protokoll den 31 januari 1952</i>	124
<i>Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden den 8 februari 1952</i>	130